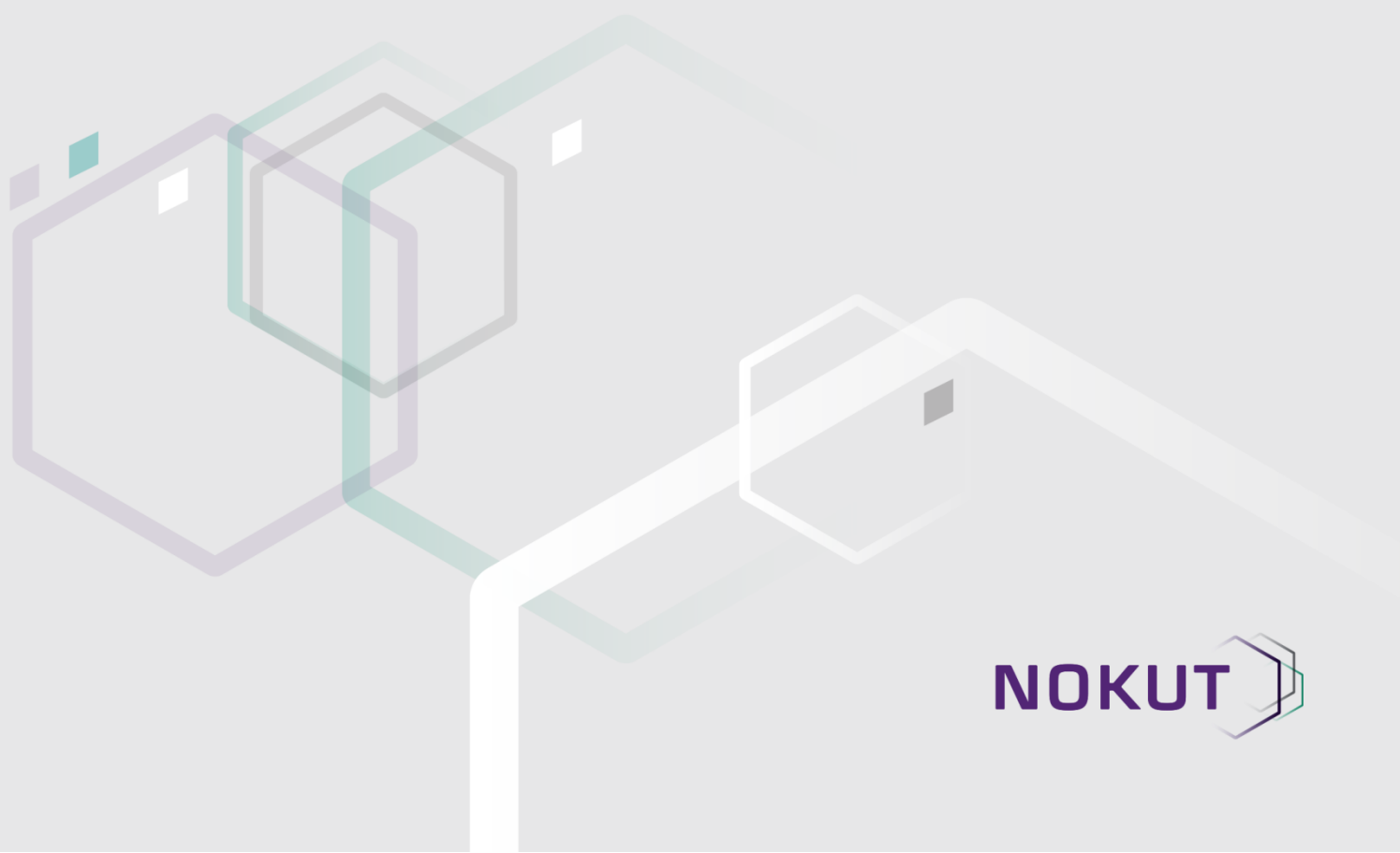

NOKUTs utredninger og analyser

Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning

Analyse av studentenes kommentarer i Studiebarometeret 2016

September 2018

NOKUTs arbeid skal bidra til at samfunnet har tillit til kvaliteten i norsk høyere utdanning og fagskoleutdanning, samt godkjent høyere utenlandsk utdanning. Med rapportserien "NOKUTs utredninger og analyser" vil vi bidra til økt kunnskap om forhold innenfor høyere utdanning og fagskoleutdanning som har betydning for kvaliteten i studiene og gi økt kunnskap om forhold knyttet til godkjenning av utenlandsk utdanning i Norge. Data til rapportene får NOKUT gjennom våre faste spørreundersøkelser som Studiebarometeret, Underviserundersøkelsen og andre egeninitierte undersøkelser. Informasjon hentes også fra intervjuer, litteraturstudier, registre og portaler. I tillegg bruker vi resultater fra vår evaluerings-, akkrediterings- og godkjenningsvirksomhet.

Vi håper at analysene og resultatene våre kan være nyttige i arbeidet med godkjenning av utenlandsk utdanning og gi ideer og stimulans til lærestedenes arbeid med å kvalitetssikre og videreutvikle utdanningstilbudene.

Tittel:	Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning
Forfatter(e):	Turid Hegerstrøm
Dato:	11.09.2018
Rapportnummer:	2-2018
ISSN-nr	1892-1604

Forord

Av de studentene som besvarte Studiebarometeret i 2016 oppga 10600 at de hadde hatt praksis som en del av studiet sitt og besvarte det oppgitte spørsmålsbatteriet. Av disse valgte noe over 2000 studenter fordelt på 30 utdanningstyper, å ytre seg i fritekstfeltet spesielt for dette temaet.

Det er kommentarene fra dette fritekstfeltet som utgjør denne rapportens materiale. Å løfte fram studentenes stemmer på denne måten har gitt oss et unikt innsyn i en studiehverdag og -virkelighet som ellers ikke er tilgjengelig. Takket være disse studentene får vi vite hvordan praksisandelen i studiet både er en kilde til glede og til besvær. Praksis er populært, gøy, lærerikt og givende, men også uforutsigbart, arbeidskrevende, preget av tilfeldigheter og for noen en økonomisk belastning. Praksis kan være en viktig og riktig del av et studium. Samtidig rapporteres det om et system med behov for forbedring, kvalitetssikring, forutsigbarhet, likebehandling, transparens og tydeliggjøring av studentenes rettigheter og institusjonenes plikter.

Vi takker de studentene som har valgt å dele sine erfaringer og opplevelser fra praksis.

Lysaker 11. september 2018
Terje Mørland
direktør

Sammendrag

1. Materiale og metode

Av de 10'600 studentene som i Studiebarometeret 2016 oppga at de hadde praksis som en del av studiet sitt, valgte 2034 studenter fra 30 utdanningstyper å ytre seg gjennom fritekstfeltet spesielt for temaet om praksis i utdanningen. Det er disse som utgjør prosjektets materiale. Materialet gir mulighet for å trekke ut felles erfaringer uavhengig av utdanning, institusjon, tid, sted og læringsmål for praksis, finne fellestrekk og karakteristika på tvers av utdanningene og si noe om praksis som system.

2. Bakteppe

Praksis i høyere utdanning er et aktuelt tema, ikke minst i forbindelse med spørsmål om studiers arbeidslivsrelevans. Fra sentralt politisk hold er det et uttalt mål å legge til rette for at studenter i større grad kan få relevant arbeidspraksis under studiene. Dette støttes av organisasjonene i arbeidslivet, utdanningsinstitusjonene og studentorganisasjonene, og det arbeides aktivt med å få dette til. Langt de fleste studentene i materialet uttaler seg positivt om praksis, men gleden er ikke ubetinget. De fleste kommentarene har et «men», «imidlertid», «bortsett fra» og lignende formuleringer knyttet til seg.

3. Resultater og funn

Analysen indikerer at både studenter og institusjoner har et ambivalent forhold til praksis og at det er en avstand og manglende samsvar mellom ord og handling hva gjelder praksis. Analysen identifiserer ni punkter som vurderes til å betinge, opprettholde og øke denne avstanden.¹ Disse kan også sies å angi eksempler på besværet med praksis. Det tiende punktet bidrar til å begrense avstanden og kan sies å inneholde gleden ved praksis. Disse punktene er:

1. Gratisprinsippet i høyere utdanning
2. Studieårets lengde
3. Avtale mellom institusjon og praksissted
4. Veileders kompetanse
5. Arbeidsbelastning og studiepoeng i praksis
6. Integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis
7. Kvalitetssikring av praksis som håndtering av studentenes tilbakemeldinger
8. Kommunikasjon student, institusjon og praksissted
9. Praksis som et utslag av tilfeldighetens spill?
10. Det store praksisparadokset

Av de ti punktene stilles det spørsmål ved om de tre første kan inneholde eksempler på brudd på gjeldende lov og forskrift.

1. Gratisprinsippet i høyere utdanning

Universitets- og høyskolelovens § 7-1 fastslår at statlige universiteter og høyskoler ikke kan «kreve egenbetaling fra studenter for ordinære utdanninger som fører frem til en grad eller yrkesutdanning.» Mange studier har krav om obligatorisk bestått praksis som forutsetning for å avlegge eksamen. Studenter fra 15 utdanningstyper rapporterer om hva gjennomføring av praksis koster dem av utgifter

¹ Denne punktlisten er ikke uttømmende. Det finnes flere forhold ved praksis som ikke behandles i denne rapporten og som kan vise seg å ha betydning, som f.eks. hvordan institusjonen forbereder studentene til praksisperioden og institusjonens tilbakemeldinger underveis i praksisperioden.

til bolig, transport og reiser og at mange sliter økonomisk. De økonomiske belastningene studentene påføres med obligatorisk praksis gir grunn til å spørre om institusjonene her opererer i samsvar med gratisprinsippet i høyere utdanning og UH-lovens § 7-1 om egenbetaling.

2. Studieårets lengde

Universitets- og høyskolelovens § 3-8(1) angir at studieårets lengde normalt skal være 10 måneder. Det er lagt til grunn at bestemmelsen statuerer en hovedregel som ved fravikelse må begrunnes særskilt². Noen institusjoner og studier krever imidlertid obligatorisk praksis lagt til sommerferien. Det er et spørsmål om en slik ordning er i samsvar med UH-lovens § 3-8(1).

3. Avtale mellom institusjon og praksissted

Studenter fra flere utdanningstyper rapporterer at de må finne praksisplass selv. Dette kan indikere at det ikke foreligger noen avtale mellom institusjon og praksissted slik det kreves i Studietilsynsforskriften.

4. Veileders kompetanse

Studentenes kommentarer viser at det kan være store forskjeller i hvordan de erfarer veileders kompetanse. Kommentarene viser at veiledererfaring og -kompetanse har betydning for studentenes læringsutbytte. Flere studenter etterspør krav om veiledningskompetanse.

5. Arbeidsbelastning og studiepoeng i praksis

Studenter fra 15 utdanningstyper kommenterer den store arbeidsbelastningen de pålegges i praksis med mange ulike arbeidskrav. Det oppleves å være lite fokus på den reelle arbeidshverdagen og det er et savn at man ikke får prøvd seg på det man ikke har mulighet for å lære på skolen. Lektorstudentene melder om at de må følge undervisningen ved lærestedet parallelt med praksis. De rapporterer også at de ikke får studiepoeng for praksis, noe heller ikke de øvrige lærerutdanningsstudentene får. Praksis utgjør en betydelig arbeidsmengde og tidsandel i mange studier, men spørsmål om studiepoeng og arbeidsbelastning i praksis har ingen autoritativ forankring eller omforent målestokk.

6. Integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis

Flere kommenterer at erfaringer fra praksis ikke brukes i undervisningen og at dette er et savn. Av de som kommenterer teoriopplæringens relevans for praksisutøvelsen er 18 % fornøyd, 10 % er mellomfornøyd og 72 % misfornøyd. Langt de fleste formulerer seg på en måte som gir grunn til å tro at integrering av teori og praksis er noe studentene selv tar mye initiativ til og ansvar for.

7. Kvalitetssikring av praksis som håndtering av studentenes tilbakemeldinger

Mange som tar opp erfaringene med å melde fra om besværligheter og problemer med praksis føler seg møtt med liten forståelse og vilje til å finne løsninger. Av de som rapporterer er det fire ganger så mange som ikke har fått gehør og bistand som de som er blitt hjulpet. Det fremgår at der studenten er hørt og ivaretatt, vanskelighetene tatt hånd om og situasjonen endret til det bedre, har dette bidratt positivt til studentens læring og opplevelse av praksis.

8. Kommunikasjon student, institusjon og praksissted

Det registreres flere ønsker om at dette burde vært bedre. Dårlig kommunikasjon påvirker studentenes læring og kvaliteten på praksis. Det påvirker også praksisstedets forberedelser og forventninger til

² Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) pkt. 12.1.10, [merknader](#) til [§ 44a](#) nr. 1, s. 52.

studentene, og studentene opplever det som deres ansvar å informere praksisstedet om sin egen praksis. En konsekvens av dette er at institusjonen kan ha manglende kontroll på hva studenten lærer.

9. Praksis, et utslag av tilfeldighetens spill?

Praksis omtales ofte med betegnelser som tilfeldig, lotteri, flaks og hell. Én student kan oppleve praksis som «noe av det beste ...», mens for en annen er praksis «noe av det verste ...» Det erfaringsmangfoldet som ligger i beskrivelsene av bredden og ulikhetene i studentenes erfaringer i praksis, berettiger spørsmål om oppnådd læringsutbytte, noe mange studenter er opptatt av både for seg selv og studentgruppen som helhet. Det reiser videre spørsmål om kvalitet i praksis og kvalitetskontroll.

10. Det store praksisparadokset

Kommentarene avdekker flere besværligheter med konsekvenser for læring og trivsel i praksisperioden. Det er et paradoks at mange studenter likevel både lærer, trives og ønsker seg mer praksis. De gode erfaringene presenteres imidlertid med flere forbehold. For studentene er praksis nok i seg selv. Det er den de lærer av og trives med. De ønsker ikke flere besværligheter i form av arbeidskrav, økonomiske belastninger, tilfeldigheter mm. De trosser besværlighetene forbundet med praksis for å oppnå gleden ved praksis. For noen er besværet større enn gleden, for andre er det motsatt. Andre igjen kan oppleve at det er likt fordelt. Alle erfarer trolig litt av begge deler.

4. Avslutning, konklusjon

Studentene og institusjonene synes å ha en ambivalent holdning til praksis. Studentene verdsetter praksis for de ferdigheter, kunnskaper og kompetanse den gir dem om deres fremtidige yrkes-/arbeidsliv, men frustreres over besværet som vanskeliggjør ønsket læringsutbytte. Institusjonene verdsetter praksis for det de selv ikke kan tilby av forberedelse til og erfaring med arbeidslivet. Men ut fra kommentarene synes de å være uvillige til å betale det praksis koster i tid, studiepoeng, penger og kvalitet. Studentenes rapporterte besværligheter sammen med spørsmålene om institusjonenes manglende etterlevelse av lov og forskrift, til tross for uttalte intensjoner og ambisjoner om å styrke og øke praksisandelen i studiene, forsterker inntrykket av institusjonenes ambivalens og manglende samsvar mellom ord og handling. Spørsmålet blir da om praksis i høyere utdanning er noe man snakker opp, men handler ned?

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn	1
1.2	Hvordan institusjonene vektlegger praksis.....	2
1.3	Hva sier departementet og NOKUT om praksis?	2
1.4	Det blåser en praksisvind over UH-sektoren	3
2	Materiale, metode og oppbygging av rapporten	5
2.1	Utgangspunktet; praksis i Studiebarometeret	5
2.2	Studentenes kommentarer.....	6
2.3	Bruken av kommentarene, oppbygging av rapporten.....	8
3	Hva skal praksis tjene til og hva er det egentlig?.....	8
3.1	Fordeler, gevinst og definisjon av praksis	9
3.2	Krav om veiledning	10
3.3	Praksisplasser og kvalitet.....	12
3.4	Praksis, et fleksibelt og inkluderende begrep	13
3.5	Praksis i studiet; variasjoner over et tema	14
3.5.1	Modeller for praksis	15
3.5.2	Modeller for veiledning.....	22
3.6	Oppsummering	23
4	Arbeidsbelastningen i praksis.....	23
4.1	Sykepleier- og lærerstudentenes kommentarer.....	26
4.2	Studentenes opplevelse av integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis	28
4.3	Lektorstudentenes dilemma; praksis eller forelesning?.....	30
4.4	Praksis uten studiepoeng	31
4.5	Studiepoeng, uker eller dager	32
4.6	Verdien av praksis I.....	33
5	Praksis og gratisprinsippet i høyere utdanning	34
5.1	Hva koster praksis for studentene?	34
5.2	Tid og reise ved gjennomføring av praksis	35
5.3	Krever praksis at man har egen bil?	36
5.4	Utfordringer med bolig.....	36
5.5	Økonomiske utfordringer	37

5.6	Økonomisk kompensasjon.....	38
5.7	Verdien av praksis II.....	39
6	Praksis, et utslag av tilfeldighetenes spill?	40
6.1	Heldig eller uheldig	41
6.2	Blandet erfaring krever positiv innstilling.....	42
6.3	Blandet erfaring gir ulikt læringsutbytte	43
6.4	Bredden i erfaringene	43
6.5	Kvalitetssikring av praksis som håndtering av studentenes tilbakemeldinger	45
6.6	Kommunikasjon student, institusjon og praksissted.....	47
6.7	Verdien av praksis III	49
7	Det store praksisparadokset.....	49
7.1	Det er i praksis man lærer.....	50
7.1.1	Kunnskap.....	50
7.1.2	Sosialisering	51
7.1.3	Refleksjon og motivasjon.....	52
7.1.4	Rekruttering.....	52
7.2	«Jeg elsker praksis, men ...»	53
7.3	Tidsdimensjonen og spørsmålet om mer eller mindre praksis?	54
7.4	Verdien av praksis IV	56
8	Verdien av praksis V	57
9	Vedlegg.....	59
9.1	Figurer	59
9.2	Tabeller.....	60
9.3	Noen vurderinger av materialet	66
9.4	Praksis i NOKUTs forskrifter 2003–2017.....	67
10	Litteratur.....	69

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Praksis inngår som en del av mange studier i høyere utdanning. Lengst tradisjon har praksisinnslaget trolig i profesjonsutdanningene, både de korte og tradisjonelt høyskolebaserte og de lange universitetsbaserte. Praktisk kunnskap og praktisk kompetanse utgjør her en sentral del av det læringsutbyttet studentene skal oppnå i løpet av utdanningen. Dette er kunnskap som det er vanskelig, for ikke å si umulig å tilegne seg gjennom forelesninger eller pensum. Solvoll og Heggen (2003) påpeker det spesielle i at kunnskapen i praksis ligger innbakt i arbeidet og ikke er «pent porsjonert ut mellom permer, temaer eller timeplaner.» (s. 17) Studentene må selv observere, erfare og prøve ut det de skal lære i en simulert eller reell arbeidssituasjon, internt på studiestedet eller eksternt. Ifølge Raaen (2017) er det gjennom «praksisopplæringen studentene blir innviet i sine respektive yrkesfelt. Der får de førstehåndskunnskap om hvilke arbeidsoppgaver det er påkrevet at man som profesjonelle lærer å mestre.» (s.106) Praksisdelen av utdanningen kan spille en nøkkelrolle i utviklingen av profesjonell kompetanse og yrkesidentitet hos profesjonsutøvere. Det er her de får trent på «omsetting og utvikling av kunnskaper og ferdigheter til mestring av reelle utfordringer i yrkesrollen de utdanner seg til.» (Grønn 2010 s. 95) Dette gjør at praksis må forstås både som en studieform og et studieinnhold.

Flere profesjonsutdanninger har knyttet deler av studiet til relevante eksterne arbeidsplasser. Kårstein og Caspersen (2014) påpeker at praksisdelen av utdanningen er et møte mellom utdanningssektoren og arbeidslivet som forutsetter samarbeid om relevans og kompetanse og om å få til gode koblinger mellom de to sektorene. «Utfordringene i dette er mange, men mulighetene er også store.» (s.7) Uten praksissted, ingen praksis. Tilgang til praksisplasser kan være helt avgjørende for utdanningenes kvalitet, studentenes læringsutbytte og fremtidig profesjons- og arbeidsutøvelse. Det er ikke arbeidslivets oppgave å utdanne, men studentene trenger arbeidslivet for å bli utdannet og arbeidslivet trenger de utdannede kandidatene.

I følge Vabø og Sweetman (2011) er det mindre vanlig med praksis i disiplinbaserte fag innen naturvitenskap, humaniora og samfunnsfag. Disse studiene preges, ifølge dem, av å formidle disiplinenes egne teorier og problem og ikke bestemte problem i arbeidslivet. (s.10) Innen økonomisk-administrative fag, teknologiske fag og mediefag inngår praksis som en del av flere studietilbud. Data fra Underviserundersøkelsen (2017)³ viser at en betydelig andel utdanninger som tradisjonelt ikke har hatt praksis som en del av studieløpet, f.eks. biologi, kjemi og historisk filosofiske fag, nå tilbys med praksis. (Lid m.fl. 2018, s. 28)

Sett i historisk perspektiv har relasjonen mellom høyere utdanning og arbeidslivet alltid vært viktig. Bolognaprosessen og den påfølgende Kvalitetsreformen, sammen med innføring av kvalifikasjonsrammeverk og læringsutbyttebeskrivelse og nye kriterier for kvalitet og akkreditering av studier i høyere utdanning, har gitt kraft til den stigende vektlegging og betydning av studienes relevans for arbeidslivet. (Vabø og Sweetman 2011, s.11) De påpeker hvordan vi i dag ser ulike

³ Underviserundersøkelsen ble gjennomført i full skala første gang i 2017 og retter seg mot alle vitenskapelig ansatte som har undervist på bachelor- og mastergradsnivå i løpet av de siste to årene. Hensikten er å få fram et bredt og representativt bilde av de vitenskapelig ansattes vurderinger av kvaliteten i norsk høyere utdanning.

læresteder iverksette en rekke initiativ for å utvikle relasjonen mellom høyere utdanning og arbeidsliv og at utdanningsmyndighetene tilrettelegger for dette både i Norge og i Europa for øvrig. Målet er å bidra til bedre kvalitet og relevans i utdanningene. (s. 9) Ulike former for praksis i studiene kan være et tiltak for å oppnå dette.

1.2 Hvordan institusjonene vektlegger praksis

Stortingsmelding 16 (2017-2018) Kultur for kvalitet i høyere utdanning, (Kvalitetsmeldingen) ble lagt fram våren 2017. Som en del av grunnarbeidet til meldingen sendte statsråd Torbjørn Røe Isaksen 18.02.2016 ut en invitasjon til institusjonene om å komme med innspill til meldingen. I denne invitasjonen formulerer departementet 10 spørsmål om hvordan høyere utdanning kan styrkes. I spørsmål åtte ble institusjonene bedt om å si hva de mener er de viktigste utfordringene nasjonalt for å løfte kvaliteten i norsk høyere utdanning. Et tema flere institusjoner var opptatt av i den sammenhengen var utfordringer forbundet med praksis og praksisplasser.

Åtte institusjoner trekker fram kvalitets- og kvantitetsutfordringer ved praksis som et viktig tema. Det handler om behov for nasjonal styring og koordinering av kapasitet, tilgang på praksisplasser, etablere overordnede kvalitetsnormer, og tilstrekkelig finansiering. Det tas også til orde for å lovfeste praksisstudier, veiledning av studenter i praksisstudier og finansiering av dette.

Høgskolen i Oslo og Akershus mener det er «en viktig og stor nasjonal utfordring å få bedre løsninger for både å få tilstrekkelig antall praksisplasser og samtidig sørge for at studentene gjennomfører gode og relevante praksisperioder.» Lovisenberg diakonale høgskole fremhever at «praksisstudiene, med tilgang på praksisplasser og en for tiden utilsiktet stor variasjon mellom praksisplasser, er den største usikkerheten i høyere utdanning.» De påpeker at det brukes store økonomiske ressurser på å utdanne og bemanne til skole og helse/velferd og mener «det er usikker investering dersom praksisstudier ikke er omfattet av samme grad av kvalitetsoppfølging og tilsyn som teoretiske studier, og man risikerer å utdanne til gårdsdagens systemer og tjenesteyting.»

Flere institusjoner trekker fram betydningen av samspill, samhandling og kompetanseutveksling mellom utdanning og arbeidsliv. Dette gjør relasjonen mellom utdanningsinstitusjoner og relevante læringsarenaer utenfor helt sentralt. NTNU påpeker nødvendigheten av å få på plass langsiktige og gjensidig forpliktende avtaler mellom partene, at veiledningskompetansen i arbeidslivet må økes, at det kan være aktuelt med økonomiske insentiver for arbeidsgivere og at forpliktelsen til å ta imot studenter til opplæring må være lik uavhengig av kommunal eller statlig sektor.

1.3 Hva sier departementet og NOKUT om praksis?

Kvalitetsmeldingen omtaler praksis på denne måten: «Forskning og utdanning sikres relevans gjennom systematisk kontakt med aktuelt arbeidsliv – ved praksis, gjensidig hospitering, forsknings- og studentprosjekter, etter- og videreutdanning med videre. Slik kontakt gir samtidig arbeidslivet verdifull og oppdatert kompetanse. Nyutdannede universitets- og høyskolekandidater er dessuten en svært viktig kanal for å tilføre ny viten fra forskning til hele bredden av arbeidslivet. Noen utdanninger har tradisjon for at praksisstudier er en integrert del av studieprogrammet.

Et gjensidig forpliktende samarbeid mellom profesjonsutdanninger og praksisfeltet bidrar til utvikling av et kunnskapsbasert arbeidsliv og forskningsbaserte, praksisnære utdanninger. Utdanningene skal

sikre kvalitet gjennom nært samarbeid med arbeidslivet studentene skal ut i, samtidig som arbeidslivet som tar imot studenter i praksis, har ansvar for å tilrettelegge praksisperiodene slik at de gir best mulig læring for studentene. På andre utdanninger bruker fagmiljøene andre metoder og arbeidsformer for å gi studentene mulighet til å bruke sine teoretiske kunnskaper til å løse praktiske oppgaver. Det er viktig for kvaliteten på utdanningen og studentenes læring at praksisstudier eller annen arbeidslivserfaring er godt integrert i studieprogrammet.» (s.46) Det er videre et uttalt mål i Jeløya-plattformen⁴ av 14.01.2018 fra regjeringen Solberg å «legge til rette for at studenter i større grad kan få relevant arbeidspraksis under studiene.» (s.61)

NOKUTs gjeldende bestemmelser om praksis finnes i Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (Studietilsynsforskriften) av 09.02.2017.⁵ Her heter det i § 2-2-9 krav til studietilbudet at «for studietilbud med praksis skal det foreligge praksisavtale mellom institusjon og praksissted.» Dette utdypes i merknadene med at «avtaler skal regulere den faglige gjennomføringen av praksis og andre forhold som er av betydning for studentens læringsutbytte og for kvaliteten i praksisoppholdet. Dette innebærer blant annet at avtalen skal beskrive partenes rettigheter og plikter.»

I § 2-3 om krav til fagmiljø kreves det i pkt. 7 at for «studietilbud med obligatorisk praksis skal fagmiljøet ha relevant og oppdatert kunnskap fra praksisfeltet og at institusjonen må sikre at praksisveilederne har relevant kompetanse og erfaring fra praksisfeltet.» I merknadene påpekes at «med praksisveileder menes den/de personene som legger til rette for og veileder studenten ved dennes praksisopphold». Med relevant kompetanse menes «relevant faglig kunnskap og veiledningskompetanse.» Merknadene forutsetter videre at i studietilbud med praksis sørger institusjonene og fagmiljøene selv for systematisk kontakt med praksisfeltet «slik at utdanningenes og fagmiljøenes egen praksiserfaring er oppdatert og i takt med utviklingen i praksisfeltet. Det er viktig for kvaliteten i studietilbudet at det jevnlig foregår en faglig interaksjon mellom kompetansepersoner i praksisfeltet og sentrale kompetansepersoner som har hovedstilling ved institusjonene.»⁶

1.4 Det blåser en praksisvind over UH-sektoren

Praksis i høyere utdanning er for tiden et aktuelt og populært tema, ikke minst i forbindelse med spørsmål og diskusjoner om studiers arbeidslivsrelevans. Flere og flere studier tilbys med en eller annen form for praksis. Norsk studentorganisasjon ønsker praksis som en del av alle studieprogram.⁷ Studentene på NIH har fremmet krav om mer praksisrettede tilbud i alle studieretninger.⁸ Fra studentutvalget i Tekna påtales at vi i dag utdanner realister og teknologer med lavere kompetanse enn de kunne ha hatt fordi praksis i undervisningen er fraværende.⁹

UIO melder i sin årsplan for 2018–2020 at andelen studieprogram som tilbyr praksisplasser skal økes.¹⁰ UiB og UiA har planer og ønsker om å innføre praksis i alle sine studier. UiB fremmer dette ønsket i sitt innspill til Kvalitetsmeldingen.¹¹ For UiA melder NRK Sørlandet 8. desember 2016 om at rektor

⁴ https://fido.nrk.no/d4489028359f5ff928a37c89ee2121dd6a4d39cb3e467727833bb60612a6bda7/plattform_H_FrP_V_2018.pdf

⁵ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>

⁶ Der foreliggende materiale vurderes mot Studietilsynsforskriften i denne rapporten, benyttes forskriften av 2011.

⁷ <https://www.student.no/dokumenter/utdanningspolitisk-plattform/>

⁸ <https://khrono.no/campus/2017/09/nih-froshaug>

⁹ <https://khrono.no/debatt/lite-praksis-svekker-studiekvaliteten>

¹⁰ <https://www.uio.no/om/strategi/planer-rapporter/arsplaner/uio-aarsplan-2018-2020-web.pdf>

¹¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/innspill-til-stortingsmelding-om-kvalitet-i-hoyere-utdanning/id2476318/?uid=2f7dd3b0-1035-4b99-9651-0b84b022ccf4>

Frank Reichert på Universitetet i Agder vil ha alle studenter ut i praksis. Praksis skal ikke bare være forbeholdt de studiene som allerede har praksis som f.eks. lærerutdanningen og sykepleierutdanningen, men alle skal få mulighet til å teste ut kunnskapene de tilegner seg og få studiepoeng for det. Universitetet vil i løpet av 2017 utrede hva som skal til for å få med offentlig sektor og det private næringslivet. Dette tiltaket støttes av studentorganisasjonene. De påpeker imidlertid behovet for kvalitetssikring, nødvendigheten av ordninger som er tilpasset det enkelte studium og at det kan bli utfordrende både å finne praksisplasser og nødvendig finansiering av ordningen.¹²

NHO og LO ønsker at alle studenter skal ha tilbud om poenggivende praksis som en del av studiet sitt.^{13, 14} Hans-Christian Gabrielsen, andre nestleder i LO, hevder at studenter som er ute i praksis har mindre frafall i studiet og at de kommer seg raskere ut i jobb i tillegg til at erfaringen gjør dem mer attraktive på arbeidsmarkedet. NHO-sjef Kristin Skogen Lund påpeker at studentene vil få mer ut av studiet med relevant erfaring og kunnskap om hvordan faget anvendes og at praksis vil styrke snarere enn svekke den teoretiske delen av studiet.

Kristin Skogen Lund får tommelen opp fra studenter og universitet om ønsket om at alle studenter skal ha tilbud om studiepoenggivende praksis i arbeidslivet som en integrert del av studiet.¹⁵ Dette støttes av prorektor Gro Bjørnerud Mo ved Universitetet i Oslo som mener at kvaliteten på studentene vil bli høyere etter et opphold i arbeidslivet. Kunnskapsministeren er enig i at studentene bør få praksis, men tror ikke det er mulig å tilby dette til alle. Det er ifølge ham ingen god idé å pålegge alle universiteter og høyskoler å gjøre dette fordi man i så tilfelle også må pålegge alle bedrifter å ta imot studenter. Dette må gjøres gjennom samarbeid.

Det argumenteres med nødvendigheten av statlige tiltak som stimulerer bedrifter til å tilby studenter praksisplass.¹⁶ Et virkemiddel som foreslås er å innføre statlige tiltak som stimulerer virksomheter til å tilby praksisplass i likhet med lærlingeordningen på lavere utdanningsnivå. Ved å innføre lignende forventninger til advokatselskaper, revisjonsselskaper, ingeniørselskaper og andre selskaper som trenger akademisk kompetanse for å løse oppgaver for det offentlige, argumenteres det for at tilbudet av praksisplasser vil øke.

Andre poengterer at der arbeidsliv og høyere utdanning møtes, formes fremtiden. Utdanningssektoren utfordres derfor til å gi mer rom for arbeidslivspraksis i utdanningene.^{17, 18}

Det blåser en praksisvind over UH-sektoren som gjør fenomenet stort og uoversiktlig. Det er mange stemmer, ønsker, påstander og antagelser om temaet i det offentlige rom og meninger om hva utfordringene med praksis i høyere utdanning er og hvordan disse best kan møtes og løses.

De går fra departementets ambisjoner og forventninger til utvikling av et kunnskapsbasert arbeidsliv og forskningsbaserte, praksisnære utdanninger, via NOKUTs krav om praksisavtale mellom institusjon og praksissted og krav om fagmiljøets og praksisstedenes kompetanse og kontakt, til institusjonenes

¹² <https://www.nrk.no/sorlandet/vil-sende-13.000-studenter-ut-i-praksis-1.13265517>

¹³ <http://www.bygg.no/article/1300086>

¹⁴ <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Kompetanse-og-utdanning/praksis-med-kvalitet/>

¹⁵ <https://www.nrk.no/norge/-alle-studentar-ma-ut-i-praksis-1.13637712>

¹⁶ Praksisplasser er veien inn i arbeidslivet, Bergens Tidende 21. juni 2017. <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/Jaxnb/Praksisplasser-er-veien-inn-i-arbeidslivet>

¹⁷ <https://www.dagsavisen.no/nyemeninger/der-arbeidsliv-og-h%C3%B8yere-utdanning-m%C3%B8tes-formes-fremtiden-1.1092323>

¹⁸ <https://khrono.no/praksis-tekna-student-nho/en-investering-i-praksistilbud-er-en-investering-i-norges-fremtid/209866>

kvalitets- og kvantitetsutfordringer og forventninger til dette fra samfunnet rundt, media og arbeids-/og næringsliv.

Denne rapporten handler om praksis fra en annen innfallsvinkel: Hvordan praksis kan oppleves av de som står fenomenet nærmest og bokstavelig talt kjenner utfordringene på kroppen, det vil si studentene. I denne rapporten er det studentenes stemmer som skal høres og deres erfaringer som skal forstås, trekkes lærdom fra og gi perspektiver og korrektiver til det vi vet eller tror vi vet om praksis i høyere utdanning. Vi håper at resultater og funn fra dette prosjektet kan bidra til arbeidet med å øke kvaliteten i eksisterende praksisstudier og fungere som ledetråd der det arbeides med å etablere nye.

2 Materiale, metode og oppbygging av rapporten

2.1 *Utgangspunktet; praksis i Studiebarometeret*

Fra 2014 har studentene som har besvart spørsmålene i Studiebarometeret¹⁹ blitt spurt om tilfredsheten med praksisopplegget ved studiet sitt, gitt at de har praksis. Undersøkelsen sendes ut til samtlige bachelor- og masterstudenter ved alle høyere utdanningsinstitusjoner i landet i det andre året av studiet deres. Undersøkelsen favner derfor samtlige studier med praksis på disse studienivåene uavhengig av praksisens form, innhold, lengde, plassering i studiet og om den er intern eller ekstern. Spørsmålsbatteriet om praksis har vært uendret siden Studiebarometerets oppstart i 2014.

I denne rapporten er data hentet fra Studiebarometeret 2016. Det antas at funnene herfra er representative for andre årganger av Studiebarometeret.

Gjennomsnittsscoren til spørsmålsbatteriet om praksis var i 2016 3,7 på en skala fra 1, ikke tilfreds til 5, svært tilfreds. Dette resultatet tolkes til at studentene er rimelig fornøyd.²⁰ Dette samsvarer med graden av tilfredshet slik denne fremkommer i de fleste andre spørsmålsbatteriene i Studiebarometeret.

I Studiebarometerets spørreskjema må studentene først besvare inngangsspørsmålet «Har du hatt praksisperiode organisert av studieprogrammet ditt?» En informasjonsknapp i spørreskjemaet forteller at «Praksis gjelder studieprogram med rammeplanstyrte praksisperioder og/eller veiledet praksis som er en del av studieprogrammet, og institusjonen må være ansvarlig for kvalitet og veiledning.» Det opplyses videre om at praksis både kan være intern eller ekstern. (Damen m.fl. 2017, s.5)

Deretter bes studentene besvare følgende spørsmålsbatteri om praksis:

Hvor tilfreds er du med

1. Hvordan høyskole/universitet forberedte deg på praksisopplæringen
2. Kommunikasjonen mellom praksissted og høyskole/universitet
3. Tilbakemeldingene underveis i praksis
4. De faglige utfordringene i praksisopplæringen

¹⁹ Studiebarometeret er den nasjonale studentundersøkelsen om utdanningskvalitet som gjennomføres av NOKUT på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet.

²⁰ I 2014 var gjennomsnittsscoren til praksis 3,5, i 2015, var den 3,6, og i 2017 3,6. (Bakken m.fl. 2018)

5. Teoriopplæringens relevans for praksisutøvelsen
6. Hvordan erfaring fra praksis brukes som grunnlag for diskusjon/refleksjon i undervisningen
7. Praksisopplæringen generelt

Gjennom fritekstfeltet til disse spørsmålene kan studentene fritt ytre seg om alle sider ved og erfaringer med praksis, også utenom det som omfattes av spørsmålsbatteriet. Dette gir den enkelte student muligheten til å utdype sine erfaringer og opplevelser på en måte som ikke fanges opp av en gradering fra 1 til 5.

2.2 Studentenes kommentarer

Temaet for denne rapporten er studentenes kommentarer i fritekstfeltet. Gjennom å løfte fram studentenes stemmer på denne måten får vi både en forståelse for og innsikt i hva de er opptatt av, hvilke erfaringer de har gjort seg om praksis og hvor de evt. opplever at skoen trykker. Som løsrevne og enkeltvis utsagn forblir slike kommentarer gjerne personlige anekdoter som fungerer mer som et utløp for den enkeltes frustrasjon eller glede, enn som en kilde til kunnskap og innsikt for andre. Ved å se dem sammen og i sammenheng blir de en tydelig stemme om hvordan systemet fungerer, om sammenhenger, mønstre, forhold, refleksjoner og erfaringer som ellers ikke ville blitt hørt.

Materialets svakhet er at det er lett å si at fordi man ikke vet noe om de øvrige omstendighetene/kontekst slike enkeltepisoder og erfaringer rapporterer om, så forblir de uangripelige og kan avvises på grunnlag av at vi ikke vet noe mer om hvordan og hvorfor. Men dette kan også gjøres til materialets styrke. Siden kommentarene er løftet ut av sin opprinnelige kontekst, kan de gi nyttige perspektiver til og ny kunnskap om hva praksis er og hvordan praksis fungerer som system.

Av de studentene som besvarte Studiebarometeret i 2016 oppga 10600 (37 %) at de hadde hatt praksis og besvarte det oppgitte spørsmålsbatteriet om dette. Av disse igjen valgte 2034 (19 %) studenter å ytre seg gjennom fritekstfeltet spesielt for dette temaet. De uttaler seg om forhold og erfaringer ved 30 utdanningstyper.²¹ Hvilke typer og hvordan kommentarene fordeler seg på dem vises i vedlegg 9.1, figur 1. Fordeling av kommentarer på utdanningstyper. Antallet kommentarer avspeiler til en viss grad antallet studenter fra de enkelte utdanningstypene som har studenter i praksis. Bachelor sykepleiestudenter utgjør den største gruppen med 415 kommentarer (20 %). Til sammen avgir bachelor sykepleie-, grunnskolelærer-, barnehagelærer-, og lektorstudentene 1149 kommentarer (56 %).

Materialets omfang gir mulighet for å trekke ut felles erfaringer uavhengig av utdanning, institusjon, tid, sted og læringsmål for praksis og se/finne fellestrekk og karakteristika på tvers av utdanningene. Det er derfor ikke skilt på praksis som profesjonskvalifisering og praksis som mer allment kvalifiserende for arbeidslivet. Evt. likheter og forskjeller mellom utdanningstypene er ikke tema i denne sammenhengen. Kommentarene kan ikke spores til institusjonene. Det gir anonymitet både for studentene og institusjonene.

Det var ikke lagt noen begrensninger på tema eller innhold i fritekstfeltet. Kommentarene viser derfor hva studenter svarer når de kan si hva de vil og ikke er styrt av spørreskjema eller intervjuguide og

²¹ Utdanningstype er en kategorisering som NOKUT har opprettet for analyseformål. Det finnes per i dag 44 utdanningstyper innen høyere utdanning i NOKUTs kategorisering. Kategoriseringen tar utgangspunkt i Norsk Standard for Utdanningsgruppering (NUS), utviklet av Statistisk Sentralbyrå, og er modifisert for NOKUTs formål

andres spørsmål og interesser. Det har resultert i kommentarer som tematisk spenner svært vidt og av ulik lengde. Det kan være et spørsmål hvilken autoritet disse kommentarene, som er avgitt av en relativt liten andel av de svarende, skal ha og hvor representative de er. På den annen side har disse studentene gitt av sin tid til å reflektere og formulere forhold relatert til spørsmålene, temaet og sider ved egen praksis- og studiehverdag som fortjener å bli tatt alvorlig og vurdert seriøst. Det er også grunn til å tro at de som velger å uttale seg i realiteten taler på vegne av mange flere.

Gjennomgangen av de 2034 kommentarene viser at grad av tilfredshet, forstått ut fra hvordan de svarende fordeler seg på skalaen 1 til 5, er godt fordelt. Se Vedlegg, 9.1 figur 2, Fordeling av kommentarer på score. Det er videre nesten tre ganger så mange (46) som har gitt toppscore 5,0 enn bunnscore 1,0 (17). Scoren 4,0 har flest kommentarer (122).

De som har kommentert i fritekstfeltet om praksis har i snitt en tilfredshet på 3,4. De som *ikke* har kommentert i fritekstfeltet om praksis har i snitt en tilfredshet på 3,7. De som har avgitt kommentarer er m.a.o. noe mindre tilfredse enn de som ikke har skrevet noe. De studentene som har kommentert skiller seg imidlertid ikke ut fra de andre studentene på de andre spørsmålene i Studiebarometeret. Se vedlegg 9.3 Noen vurderinger av materialet.

De færreste som har avgitt kommentar er enten bare fornøyd eller bare misfornøyd. Det vanligste er blandet erfaring med både positive og negative opplevelser.

Materialets volum på 2034 kommentarer betinget en forhåndsbestemt inndeling av kategorier for systematisering. Det resulterte i følgende inndeling hvor de 7 første punktene i hovedsak følger Studiebarometerets spørsmålsbatteri:

1	Hvordan høyskolen/universitetet forberedte deg på praksisopplæringen praktisk og faglig
2	Kommunikasjonen mellom praksissted/høyskole/universitet og student
3	Tilbakemeldingene/oppfølgingen underveis i studiet
4	De faglige utfordringene i studiet
5	Teoriopplæringens relevans for praksisutøvelsen/grad av integrasjon og sammenheng
6	Hvordan erfaring fra praksis brukes som grunnlag for diskusjon/refleksjon i undervisningen
7	Praksisopplæringen generelt
8	Bruk av studentenes ressurser
9	Kvalitetssikring av praksis/håndtering av studentenes tilbakemelding
10	Tilgang til praksisplasser
11	Studentenes roller, tidligere erfaring
12	Læring
13	Tid for praksisplassering i studiet/for mye, for lite praksis
14	Desentralisert/Internasjonale studenter

Både antall kommentarer og antall kategorier gjorde det nødvendig å prioritere tema for analyse. Samtidig ble det vurdert som nødvendig å få fram bredden i studentenes kommentarer og erfaringer og at disse skulle gi retning og innhold til analysen.

Alle punktene gir nyttig og verdifull informasjon om studentenes erfaringer i praksis selv om kommentarene samlet spriker i innhold.

Pkt. 8 Bruk av studentenes ressurser er derimot en kategori hvor studentenes kommentarer er overveiende samstemte. Dette omfatter studenters tidsbruk og arbeidsbelastning i praksis og studenters økonomi og utgifter forbundet med praksis. Temaet berører vesentlige forhold ved studenters læring

og lærings- og arbeidsbetingelser i praksis. Pkt. 8 er utgangspunktet og hovedkilde til foreliggende analyse.

2.3 Bruken av kommentarene, oppbygging av rapporten

Kommentarene er nummerert fra 1–2034. Antallet kommentarer i hver utdanningstype er også nummerert. Kommentarene brukes i analysen både som enkeltvis sitat og samskrevet som løpende tekst. Der kommentarene er brukt som sitat markeres dette i en parentes med utdanningstype og nummer og med hvor de befinner seg i rekken fra 1–2034 bak parentesene. Enkeltsitatene brukes dels til å eksemplifisere et tema eller erfaring, dels til å formidle bredden av erfaringene, der disse formidles av studenter fra flere utdanningstyper.

Kapittel tre er en teoretisk gjennomgang og problematisering av hva praksis egentlig er og hvordan den kan organiseres og tilbys. Dette utypes med studentkommentarer og erfaringer fra materialet om tema som senere ikke berøres i analysen. Kapittel tre er dermed dels teoretisk, dels analytisk og gir bakteppe og perspektiv til de fire påfølgende analysekapitlene.

Analysekapitlene tar utgangspunkt i studentenes kommentarer med ulik vinkling. Kapittel fire omhandler studentenes arbeidsbelastning i praksis og konsekvenser av denne for læringsutbytte og studentenes opplevelse av praksis. Kapittel fem tar for seg hva studentene rapporterer om den økonomiske belastningen de påføres med bo- og reiseutgifter i forbindelse med gjennomføring av praksis og institusjonenes kompensasjonspraksis for dette. Kapittel seks spør om praksis er et utslag av tilfeldighetenes spill og ser på hva studentene rapporterer om usikkerhetsmomenter og uforutsigbarheter forbundet med praksis, og om variasjonen og bredden i studentenes erfaringer. I kapittel syv utdypes ulike sider ved det at praksis kan være en kilde til glede og besvær, samtidig og at alle studenter trolig erfarer begge deler. Alle analysekapitlene avsluttes med noen refleksjoner og vurderinger om hva kapittelets funn sier om verdien av praksis. Verdien av praksis er også tema for rapportens avslutningskapittel.

3 Hva skal praksis tjene til og hva er det egentlig?

Begrepet praksis i høyere utdanning brukes både som en sekkebetegnelse på mange ulike læringsaktiviteter utenfor campus for noen utdanninger og som betegnelse på en spesifikk type ekstern læringsaktivitet for enkelte andre. Institusjonene står ganske fritt til å velge betegnelse på slike læringsaktiviteter etter eget ønske. Denne gjennomgangen viser at studentene oppfatter praksis som noe svært forskjellig. Kommentarene deres omfatter et mangfold av læringsaktiviteter utenfor campus uavhengig av institusjon, utdanning og hva man velger å kalle dem. I denne sammenhengen vil alt bli omtalt som praksis for oversiktens skyld.

Dette kapittelet gir en oversikt og analyse av mangfoldet, kompleksiteten og fleksibiliteten i praksis i høyere utdanning. Det innebærer hvilke krav som stilles til praksis og ulike modeller som eksempler på hvordan praksis og veiledning i praksis kan organiseres og tilbys studentene.

3.1 Fordeler, gevinst og definisjon av praksis

All praksis retter seg mot å utvikle og bedre studentens kvalifikasjoner og kompetanse i et kommende arbeids- og yrkesliv, men noe ulikt avhengig av om den foregår internt på utdanningsinstitusjonen eller eksternt. Ekstern praksis er utviklet i en relasjon mellom høyere utdanning og arbeidsliv. Ekstern praksis kan omtales som et tre-partssamarbeid mellom utdanningsinstitusjonen, praksisinstitusjonen og studenten som bør gi gevinst til alle partene. Med utgangspunkt i Brandt (2005 s.12,13) kan følgende fordeler og vinning skisseres:

For studenten:

- Utvikle kunnskaper og ferdigheter som vanskelig kan overføres i undervisningssituasjonen
- Bidra til refleksjon og sammenheng mellom teori og erfaring
- Ser hensikten med teoriene
- Kontakt for senere prosjektoppgave/masteroppgave
- Ser hele produksjons-/arbeidsprosessen, opplever kompleksiteten i arbeidsfeltet
- Ser hvordan virksomheter organiserer arbeidet
- Får erfaring med nyeste utstyr og metoder
- Opplever bedrifts-/arbeidskulturen
- Samarbeider med andre yrkesgrupper
- Diskusjon og vurdering av egen utforming av yrkesrollen
- Faglig og personlig utvikling
- Bedre forberedt til yrkeslivet
- Mer attraktiv for arbeidsgivere
- Får kontakt med potensielle arbeidsgivere

For utdanningsinstitusjonen:

- Flere søkere og søkergrupper
- Mer motiverte studenter
- Større gjennomføringsgrad
- Bedre undervisning, kontakt med praktikere om oppgaver
- Mer kvalifiserte kandidater
- Bidrar til tettere samarbeid mellom lærested og virksomheter, også FOU

For praksisinstitusjonen:

- Nyansatte kandidater trenger mindre opplæring
- Praksisstudenter kan avlaste ansatte gjennom å løse faglige problemer i prosjektoppgaver
- Studenters spørsmål stimulerer til faglig refleksjon og faglig oppdatering av ansatte
- Kvalitetsstempel å bli godtatt som /utvalgt til praksisbedrift
- Rekrutterer kandidater de har inngående kjennskap til
- Motivere studenter til senere å søke jobb i virksomheten

Dette tilsier at ekstern praksis er et element i høyere utdanning som har mange og ulike forventninger knyttet til seg.

Brandt (2005) gir følgende definisjon av ekstern praksis:

«... planmessig opplæring som foregår i autentiske yrkessituasjoner under veiledning av person med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis.» (s.11)

For at det skal kunne kalles praksis må det være et planmessig og ikke et tilfeldig tiltak. Det må være en plan og mål for den aktuelle praksisperioden som også inngår i planene for studiet som helhet og er tilpasset studiets progresjon. Dette innebærer en nærmest paradoks forventning om å kombinere lærestedets mer strukturerte perspektiv på læringsprosessen med yrkes- og/eller arbeidssituasjoner som kan være både ustrukturerte og uforutsigbare. (Elken m.fl. 2015 s.13)

3.2 Krav om veiledning

Definisjonen over stiller videre krav om at praksis skal være veiledet. At praksis er veiledet er etter Brandts (2005) mening, helt avgjørende for å knytte erfaringene i arbeidet til innholdet i studiene (s.11 og 91) Veiledning må gis av en person med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis. Det vil si at veileder ikke nødvendigvis har samme utdanning som den studenten studerer for å skaffe seg.

Slik studentene kommenterer dette temaet synes det noen ganger å være vanskelig å se sammenhengen mellom praksissted og muligheten for adekvat veiledning og relevansen og sammenhengen mellom veileders utdanning og studenten. For sykepleierstudenter er det for eksempel vanskelig å se relevansen av barnehagepraksis, selv om noen kan oppleve dette positivt med læringsutbytte i form av kommunikasjon med barn, men «fire dager med slik praksis er mye.» (SYKEPLEIE 189) 1663 Stortingsmelding 13 (2011–2012) Utdanning for velferd, Samspill i praksis, påpeker at Norsk Studentunion i lang tid har meldt fra om bruk av lite relevante praksisplasser i sykepleierutdanningen. (s.73)

Andre kommentarer om veiledning i materialet går mer direkte på å påpeke manglende kompetanse på praksisstedet i det faget de selv studerer.

«Ble plassert i en praksis hvor praksisplassen hadde lite/ingen kompetanse om hva ergoterapi var.» (ERGO-/FYSIO 10) 665

«Var veldig fornøyd med praksisplass, men det var ingen som jobbet der som hadde sosionom (som jeg studerer) som utdanning, det synes jeg burde være et krav.» (SOSIONOM 27)1440

«Trass i at me er psykologstudenter fekk me ein veiledar som var pedagog og jobba innanfor barnevernet.» (PSYKOLOGI 34) 1326

Slike erfaringer rapporteres som skuffende og gir «mye mindre kunnskap enn det jeg kunne ha ønsket.» (VERNEPLEIE 46) 801 Noen opplever veiledere med lavere utdanningsnivå enn det de selv studerer. Selv om dette er kunnskapsrike personer, kan de «ikke gi utfordringer og læringssituasjoner tilpasset studenter med samme yrkeserfaring, slik en sykepleier kan i veiledning.» (SYKEPLEIE 339) 1813

Mange studenter rapporterer om flinke og gode veiledere. Det trenger nødvendigvis ikke bety at vedkommende har formell kompetanse som veileder. Kommentarene tilsier at veiledererfaring har

betydning for studentenes læringsutbytte, likedan det å bli gitt muligheter, utfordringer og bli «fulgt opp med gode og reflekterte tilbakemeldinger.» (YRKESF.LÆRER 13) 1968

«Jeg hadde en dyktig praksisveileder og sammen med mine medstudenter, veiledere og profesjonsveileder utgjorde vi et godt praksisteam. Vi fikk gjort oppgavene og fikk høre at vi «blomstret» i praksis.» (BARNEHAGE 79) 95

Studenter som melder om dårlige veiledere etterspør veileders formelle kompetanse og at både veilederkompetanse og -erfaring «burde vært undersøkt og kontrollert bedre fra universitetets side.» (G.SKOLE 45) 347 Det påpekes at det må stilles krav om veilederkompetanse siden det legges så stor vekt på praksis i løpet av studiet og fordi det er obligatorisk. Det oppleves som demotiverende å føle at man får lite igjen for praksis. «Hvis ikke praksisen kan utnyttes bedre må det legges mer vekt på undervisning, så man føler man har den faglige tyngden som kreves ...» (SYKEPLEIE-MA 33) 1921

«Synes praksislærer var uvitende og ikke så veldig god til å inkludere. Har sikkert noe å gjøre med at hun ikke hadde tatt ferdig veiledningskurset.» (BARNEHAGE 38) 54

«En av to hadde ikke gjennomført veilederkurs, noe som skapte problematikk i selve praksisen.» (LEKTOR 21) 929

«Mine praksisveiledere var hyggelige, men fortalte meg at det ikke var satt noen krav til kursing før de fikk studenter.» (LEKTOR 134) 1042

«Praksisveileder hadde verken erfaring eller kursing (burde vært obligatorisk!)» (SOSIONOM 20) 1433

«Fikk veileder med ingen erfaring med student og hadde ikke gjennomført veilederkurset hun skulle ta.» (SYKEPLEIE 356) 1830

Behovet for kompetente veiledere er stort og erkjent. For eksempel konkluderer sluttrapporten fra UHR-prosjektet om kvalitet i praksisstudiene i helse- og sosialfag at et av de viktigste tiltakene for økt kvalitet i praksisstudiene, uansett profesjonsutdanning, er å satse mer systematisk på å utvikle praksisveilederes kompetanse. (UHR 2016) Som et resultat av dette er det utarbeidet et forslag til nasjonale retningslinjer for praksisveilederutdanning som ble sendt på høring 31.08.2017, med høringsfrist 06.10.2017. Her foreslås det å etablere en praksisveilederutdanning tilsvarende 10 studiepoeng.²² I Studietilsynsforskriften av 09.02.2017 stilles det krav om veilederes kompetanse i veiledning der praksis er obligatorisk.

En problematikk som aktualiseres av en del studenter er der veiledning mangler, der veileder ikke har tid til å ha studenter og/eller er fraværende hele eller deler av praksisoppholdet. Det rapporteres om at studentene av den grunn står mye på egenhånd og at dette går ut over egen faglig utvikling og motivasjon.

«Fikk mye mindre veiledning enn jeg skulle for veileder var på ferie/syk/avspasering/skole.» (BARNEHAGE 81) 97

²² http://www.uhr.no/ressurser/temasider/nasjonale_retningslinjer/nasjonale_retningslinjer_for_nfe-hs/horing-praksisveilederutdanning

«Veilederen fra praksisplassen ga meg ikke noe mer enn en opplæring som en sommervikar ville fått.» (SYKEPLEIE 48) 1521

«I tillegg var hun på ferie i 3 uker rett etter jeg begynte praksis. Derfor måtte jeg prøve alt på egen hånd. Jeg snakket med avdelingslederen og hun sa «du kan spørre helsefagarbeidere hvis du lurar på noe.» (SYKEPLEIE 63) 1536

Slike erfaringer kan oppsummeres med følgende konklusjon: «Veiledere som ikke var tilstede = Dårlig læringsmiljø for meg» (SYKEPLEIE 406) 1879. En annen student kommer med følgende velvillige innstilling og forsiktige ønske: «Vet at dette er vanskelig å forhindre, men ved sykdom/sykmelding bør det bli bedre planlegging for hvem som skal erstatte veilederen din i perioden hun/han er borte og at hvis det er en lengre periode, at personen helst er den samme hele tiden og en sykepleier, slik at du fremdeles får utføre prosedyrer knyttet til sykepleiefaget.» (SYKEPLEIE 414) 1887

3.3 Praksisplasser og kvalitet

Ifølge Brandt (2005) er det lærestedets ansvar å skaffe praksisplasser. Studenter fra flere utdanningstyper rapporterer om at dette må de gjøre selv:

«Det var ikke noe kommunikasjon mellom praksisstedet og universitetet. Studentene organiserte alt selv.» (ARKITEKTUR 9) 11

«Praksis måtte organiseres av studentene selv, ingen hjelp fra universitetet.» (ERNÆRING 5) 642

«Det er ingen kontroll på kvaliteten på vår eksterne praksis fra skolen sin side. Alt ansvar med å finne praksis ligger ene og alene på studenten og kvaliteten mellom studentenes eksterne praksis varierer deretter.» (VETERINÆR 5) 696

«Skolen burde skaffet praksisplasser. Det var svært krevende å få tak i en praksisplass.» (ERGO-/FYSIO 25) 723

«Vi er selv ansvarlige for å finne praksissted. Flere syntes det er vanskelig å finne gode og relevante praksissteder. Personlig tror jeg det hadde vært bedre dersom skolen hadde samarbeid med praksissteder og vi ble plassert.» (IDRETT 16) 872

«Denne er selvorganisert, det vil si at vi selv kontakter byråer eller studio der vi ønsker praksis. Dette er uten tvil en av de beste erfaringene gjennom utdanningen.» (KUNST 18) 906

«Er veldig fornøyd med at vi finner plass selv, i stedet for å bli gitt den.» (MEDIE-INF 23) 1085

«Praksisstedet var noe vi bestemte selv. Kontakt og oppfølging var vårt eget ansvar. Jeg er kjempefornøyd med min praksis, men det er nok veldig individuelt fra student til student avhengig av hvor de søker seg.» (STATSVIT 3) 1464

«Er praktikant i [praksissted] X-delegasjonen som del av studiet. Fant og ordnet stillingen på egenhånd.» (SAMF-ANDRE 5) 1373

«Utrolig dårlig oppsett angående praksisperioden. Ingen oppfølging. Ikke satt opp til praksis angående timeplan. Ingen hjelp å få angående å skaffe egen plass i XX. DÅRLIG» (ØKADM 16) 2011

«Utrolig god praksislærer og praksismiljø på praksisplassen, ordnet av oss som studenter selv.» (LEKTOR 70) 978

«Praksis er veldig bra, men det var mye rot i forkant med å finne praksisplass og få informasjon om praksisen.» (TEKN-FAG 26) 1954

Grønn (2010) spør hva det gjør med kvalitetssikringen av praksis der studentene finner praksisplass selv og hva det gjør med hvordan utdanningen tenker rundt læringsmål og veiledningsordning og om man vet noe om kvalitetsforskjeller i læringsutbytte som følge av at studenten finner praksisplass selv? (s. 88) Kommentarene over kan tyde på at det her kan være store forskjeller og mye institusjonene ikke vet eller har kontroll på.

Noen studenter er godt fornøyd med muligheten til å finne praksisplasser selv, og institusjonen kan ha sine begrunnelser for at de skal gjøre det. Andre studenter opplever det krevende og vanskelig.

Studiets/utdanningens kvalitet er institusjonens ansvar, også kvaliteten på praksis. At studenten må ordne dette selv kan innebære en delegering av ansvaret for kvaliteten fra institusjonen til studenten. Et ansvar de verken kan eller skal ha. Dersom det ikke eksisterer avtaler mellom institusjonen og praksisstedet er dette et brudd med Studietilsynsforskriften av 2011. Her heter det i § 4-1 Grunnleggende forutsetninger for akkreditering pkt.5 at «der deler av studiet foregår utenfor den institusjonen som utsteder vitnemål, skal det foreligge tilfredsstillende avtaler som regulerer vesentlige forhold av betydning for studentene.» (Se vedlegg 9.4)

3.4 Praksis, et fleksibelt og inkluderende begrep

Praksis som foregår internt på lærestedet inngår ikke i Brandts (2005) definisjon. Intern praksis som tilfredsstiller krav til planmessighet og veiledning vil imidlertid kunne innlemmes i en mer generell og åpen definisjon av begrepet.

Prosjektoppgaver og bruk av «case» som knytter studiet til praksisfeltet, kan forstås som en type praksis. (Brandt 2005 s. 11) Dette kan gjelde observasjon, hospitering og ekskursioner, ev. med prosjekt-/fordypnings-/bachelor-/masteroppgave som mål. Likedan studentbedrift eller andre studentdrevne tiltak.

«Praksisplass var ikke knyttet til felles undervisning, men ga grunnlag for individuell masteroppgaveskriving dersom man ønsket det. Stor variasjon blant typen praksisplasser, gav valgmuligheter for studentene. [...] Veldig gunstig for masteroppgave, og derav stort læringsutbytte.» (PSYKOLOGI 14) 1307

«Praksisperioden var veldig interessant og jeg fikk se hvordan det jeg har lært kan brukes til forskningsarbeid. Det var spesielt nyttig som forberedelse til masteroppgaven.» (SPRÅK 6) 1457

Noen studenter oppgir feltarbeid som praksis, selv om det uttrykkes noe tvil om dette faller innenfor praksisbegrepet.

«Jeg har her regnet 6 mnd. feltarbeid som praksis.» (ANTROPOLOGI 1) 2

«Praksis var 1 mnd. feltarbeid i [verdensdel] X, et feltarbeid lokalt og nå snart 1 mnd. i [verdensdel] X på feltarbeid.» (RELIGION 12) 855

«It was not 100% practice training, actually. It was a field trip.» (TEKN-FAG 7) 1935

«Vet ikke om jeg kan kalle det praksis per definisjon, men det var feltøvelse og laboratoriedeler under samlingsuken på Campus X, hvor vi utøvde teorien i praksis for å få bedre forståelse og erfaring av teoridelen.» (ING-BYGG 1) 877

Vabø og Sweetman (2011) finner at praksis «kan innebære alt fra å utvikle en forskningsrapport til konsulenttjenester via praktiske oppgaver.» (s. 7)

«A great area to implement the theory by conducting research.» (SAMF-ANDRE 1) 1369

«Jeg har vært hospitant hos [praksissted] X. Det har vært en kjempefin og lærerik opplevelse.» (SPRÅK 2) 1453

«Oppstart av bedrift er jo et slags praksis.» (ØKADM 31) 2025

«Praksis i form av jobb som studentassistent og forskningsassistent med professor ved fakultetet.» (ING-DATA 1) 885

I en slik sammenheng vil også såkalte internship kunne inkluderes i praksisbegrepet, som noen studenter rapporterer om:

«Ved praksis har jeg nå gått inn som daglig leder i en utdanningsorganisasjon for barn og unge i Afrika, dette er et internship på 20 studiepoeng.» (STATSVIT 10)1473

«Jeg har svart at jeg har hatt praksis, da jeg har hatt et internship i regi av [praksissted] X. Var strålende fornøyd med internshipet, bedriften jeg var plassert hos innfridde alle forventninger, men skolens regi var rotete, uorganisert og lite informert om spørsmål vi som elever hadde.» (ØKADM 37) 2031

Vabø og Sweetman (2011) konkluderer med at praksis i høyere utdanning er et mangesidig fenomen som «bl.a. må ses i lys av fagspesifikke forskjeller som kunnskapstype og grad av profesjonsorientering.» (s. 7) De sier videre at dette mangfoldet tilsier en differensiert forståelse av praksis i høyere utdanning i forhold til hva den skal bestå av; mål og innhold, hvor den skal foregå; internt, eksternt, innenlands eller i utlandet, hvor lenge den skal vare og når i studieløpet den skal foregå. Midt i denne inkluderende kompleksiteten bør man kanskje også ha i mente spørsmålet om praksis er praksis i studiet eller om det er en studie av praksis? (Struijk 1992 s. 39)

3.5 Praksis i studiet; variasjoner over et tema

Med utgangspunkt i Brandts (2005) systematisering av ulike modeller for praksis i høyere utdanning, kan det foretas følgende inndeling:

- Sted – om praksis foregår i arbeidslivet eller ved lærestedet
- Hensikt – hva er målet med praksisen, hvilket læringsutbytte skal oppnås
- Organisering
 - om praksis er samlet i perioder eller om den foregår parallelt med undervisningen
 - om det foregår i regi av lærestedet
 - om studenten har ordnet det selv
- Veiledning av studenten
 - fra praksisveileder/mentor på arbeidsplassen
 - fra ansatte ved lærestedet
 - fra begge
 - ingen veiledning
- Tid – når i studiet praksis forekommer og hvor lenge

3.5.1 Modeller for praksis

Fra dette kan det utledes flere ulike modeller for hvordan praksis i studiene kan organiseres og tilbys. Se vedlegg 9.2 tabell 1. Praksisvolum i noen ulike utdanninger, for mer informasjon om praksis for enkelte studier. Følgende modeller omtales under:

1. Praksis ved lærestedet
2. Observasjons- og introduksjonspraksis
3. Én praksisperiode med veileder
4. Parallellpraksis med praksisveileder og UH-veileder
5. Mange praksisperioder med praksisveileder og UH-veileder
6. Praksisperiode som ansatt/aspirant i etat
7. Praksisperiode i siste del av studiet
8. Varierende praksisperiode
9. Valgfri praksisperiode
10. Praksisperiode i utlandet
11. Sommerjobber i studiet el. a.

Det skal knyttes noen kommentarer med studenterfaringer til hver av disse.²³ Praksis kan også forekomme i kombinasjoner av de ulike modellene.

3.5.1.1 Praksis ved lærestedet

Dette kalles også intern praksis. Den kan ta form av praktisk arbeid i studiet som laboratoriearbeid, modellutvikling, øving og egen aktivitet som utøvende kunstner eller idrettsutøver. I helsefagstudier brukes ofte begrepet ferdighetstrening eller praksislike lærings- og treningsformer om praktisk/klinisk læring på utdanningsinstitusjonen. (Hougaard 2015 s.90) Eksempler på dette er øvingspost/-avdeling, ferdighets-/simuleringsenhet eller andre måter å organisere hvordan studentene lærer ved å trene på hverandre og/eller ved hjelp av modeller og/eller audiovisuelle fremstillinger. Intern praksis omfatter også der utdanningen driver egen intern klinikk hvor pasienter behandles av studenter under veiledning av ansatte ved lærestedet. Det gir større kontroll med studentenes læringssituasjon og

²³ Denne oppstillingen er ikke uttømmende. Det kan finnes andre måter å organisere praksis i studiene på som ikke fremkommer her.

læringsutbytte. For eksempel har ledelsen ved Psykologisk institutt ved UiO bestemt å organisere alle sine klinikker internt, bl.a ut fra begrunnelsen om større grad av faglig autonomi og enklere oppfølging av pedagogikk med intern organisering.²⁴ Intern praksis ses gjerne på som en forberedelse til ekstern praksis, eller slik det uttrykkes hos Elken m.fl. (2015) «I intern praksis setter du opp grunnmuren, i ekstern praksis bygger du huset.» (s. 85) Mange studenter omtaler intern praksis som nyttig og lærerikt, og flere studier tilbys med kombinasjonen intern og ekstern praksis.

«Har foreløpig kun hatt intern praksis på studiestedet, men er veldig glad for å ha hatt dette. Det er en god øvelse og forberedelse til vi skal ut i ekstern praksis siste semester av studiet.» (MEDIE-INF 11) 1073

«Det var mer relevant å ha intern praksis på skolen i den første praksisperioden. Da ble det mer sammenheng mellom teori og praksis. Dette gjorde at man ble bedre «rustet» til praksis utenfor universitetet senere.» (PEDAGOGIKK 14) 1179

«Mange ting som vi har øvd på i øvingsavdeling fikk jeg god nytte av i praksis.» (SYKEPLEIE 155) 1629

Ifølge prorektor for utdanning ved Høgskolen i Oslo og Akershus Nina Waaler, har institusjonene i dag store utfordringer med å skaffe nok praksisplasser til flere av utdanningene.²⁵ Innen mange av helsefagene er situasjonen så kritisk at det er stor sannsynlighet for at man ikke vil lykkes i å få nok praksisplasser. Hun mener derfor at det må tenkes nytt om hvordan og hvor studentene lærer best. Hun stiller spørsmålet om det det er i praksisstudiene studentene faktisk lærer praksis best eller om økt bruk av simulerings- og ferdighetstrening på høyskolen heller er veien å gå? I dette ligger det en oppfordring til å bli mer selektiv på hva studentene trenger praksisen til og er en anerkjennelse av Struijk (1993) som påpeker at «den læringen som kan organiseres i skolen, trenger vi ikke hefte bort praksisen med.» (s. 39)

3.5.1.2 Observasjons- og introduksjonspraksis

Studentene er ute noen timer eller dager for å oppleve og observere profesjonell praksis, uten selv i særlig grad eller overhodet å utføre noen brukerrettete/yrkesrettete oppgaver. Slik praksis er vanligvis ikke veiledet. Introduksjonspraksis er i hovedsak det samme som observasjonspraksis, men kan ha noe lengre varighet og være veiledet. (Grønn 2010 s. 34)

«"Flue på veggen"-praksis har ingen hensikt og er ikke inspirerende eller motiverende.» (ARKITEKTUR 10)12

«Har bare hatt påhørspraksis, det vil si kun observasjon, har ikke bidratt med noe selv i praksis enda.» (HELSE OG SOSIAL DIV 3) 645

«Jeg har stor forståelse for at observasjon er nødvendig, men tror at praksis vil bli mer spennende nå som jeg selv kan bidra aktivt.» (LEKTOR 112) 1020

²⁴ <https://khrono.no/psi-uo-unik3/instituttledelsen-ved-uo-snur-vil-ha-alle-psykologklinikker-internt/208794>

²⁵ <https://www.dagsavisen.no/nyemeninger/vi-trenger-en-praksisrevolusjon-1.1009863>

«1. og 2. semester hadde vi kun observasjonspraksis på henholdsvis to og tre dager. Noe som var spennende, men pga. avgrenset antall dager kunne vi kun observere.» (SOSIONOM 5) 1401

Observasjonspraksis karakteriseres av å bli omtalt med «kun» og «bare». De som kommenterer dette synes å oppleve denne praksisen mer som en nødvendighet, som man bare må igjennom før man selv kan delta og handle i fellesskapet, selv om enkelte også ser nytten og relevansen av det.

«Denne praksisen var relevant for å se hvordan det vil være å jobbe som allmennlege. Faglig utbytte ellers var ikke stort da det kun var observasjon.» (MEDISIN 51) 1137

Noen pedagogikkstudenter rapporterer om at de bare har én uke observasjonspraksis i studiet sitt. Dette omtales som for lite for et studium som skal kvalifisere studentene til å arbeide med mennesker.

«Men én uke i førsteklasse som observasjonspraksis er ikke det jeg vil anbefale videre. Føler at man trenger å jobbe mye mer i praksis for å kunne være egnet spesialpedagog etter en bachelor. Derfor håper jeg virkelig at det blir mer praksis.» (PEDAGOGIKK 47) 1220

3.5.1.3 Én praksisperiode med veileder

Studiets ene praksisperiode kan legges når som helst i studiet og være av kortere eller lengre varighet. Hensikten kan være at studentene skal bli kjent med en bedrift eller bransje som er relevant for deres senere arbeidsliv og sånn sett være en smakebit på det som kommer. Bedriften/arbeidsstedet bør tilby en mentor som har relevant kompetanse med tanke på de arbeidsoppgavene studenten skal utføre og har hovedansvaret for tilrettelegging og oppfølging av dette. Flere studenter opplever at én praksisperiode er for lite.

«Det er veldig lite praksis på denne studieretningen. Burde vært mer praksis for et bedre bilde! Det at det kun er én mnd. på 5 år gir lite. Er man uheldig og havner en plass de ikke bryr seg om studenten, blir det en kjip periode uten særlig med erfaring å ta med seg.» (RETTSVIT 16)

«Praksisperioden burde bli delt opp, i stedet for 6 sammenhengene måneder. Det burde ikke kun være praksis i apotek, men andre arbeidsplasser for farmasøyter.» (FARMASI 3) 283

«Ikkje nok med praksis ei gong i 1. klasse, bør òg ha det i t.d. 3. klasse ...» (ARKITEKTUR 14) 16

3.5.1.4 Parallellpraksis med praksisveileder og UH-veileder

Såkalt parallellpraksis, punktpraksis eller langsgående praksis innebærer at studenten er utplassert på praksisstedet én eller flere dager i uken, parallelt med studier/undervisning resten av tiden, over en kortere eller lengre periode av studiet. Det kan også forstås som en form for parallellpraksis der studentene har en såkalt innedag/studiedag/refleksjonsdag/seminardag i uken på lærestedet eller annet egnet sted. De studentene som kommenterer det siste, omtaler det som en dårlig erfaring, bortkastet, stressende og uten faglig gevinst.

«Fredagsseminarer/fagseminarer underveis i praksisen er helt på trynet. Ikke nok med at flertallet av studenter mener at de får minimalt med utbytte av disse dagene, men de setter store hull på praksisperioden, da det blir vanskelig å være med på planlegging av hele

perioden ettersom vi er borte en dag i uka. I tillegg mister vi jo verdifull praksis.» (G. SKOLE 292) 594

Noen etterlyser imidlertid muligheten til en praksisfri dag i uken.

«Jeg skulle gjerne hatt en innedag underveis i praksis, eller besøk av lærer i løpet av perioden.» (BARNEHAGE 123)139

«Skulle hatt undervisning en dag hver uke i praksis.» (SYKEPLEIE 331) 1805

En variasjon av denne formen for praksisorganisering inneholder praksis noen timer per uke over et lengre tidsrom.

«Har langsgående praksis, altså 6 timer praksis i uka i fire semestre. Dette er en genial måte å gjennomføre praksis på for å virkelig bli kjent med en menighet og dens arbeid.» (RELIGION 9) 852

3.5.1.5 Mange praksisperioder med praksisveileder og UH-veileder

Målt ut fra antall studenter er dette, ifølge Brandt (2005 s. 45), den dominerende praksismodellen i tre- og fireårige bachelorstudier. Det gjelder de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene og lærerutdanningene. Praksis er omfattende og obligatorisk og utgjør en betydelig del av disse studienes volum. De nasjonale rammeplanene for disse studiene fastsetter krav til det totale omfanget av praksis. Dette gir utdanningsinstitusjonene en viss frihet til hvordan praksis best kan fordeles i studieløpet. Samme studium kan derfor ha ulikt opplegg ved ulike utdanningsinstitusjoner. De mange praksisperiodene er en krevende utfordring både faglig og logistisk og krever et svært tett samarbeid mellom lærested og praksisvirksomhet. (Brandt 2005 s.95) De som kommenterer dette har ikke så mye godt å si.

«... det har vore veldig mykje rot i forbindelse med tildeling av praksisplass no på andreåret. Syns det har vore unødvendig og uprofesjonelt handtert i administrasjonen.» (G.SKOLE 116) 418

«Dårlig kommunikasjon fra kommunen til praksiskontor om hvilke sykehjem som skulle være med, da dette ble endret rett før praksisstart.» (SYKEPLEIE 141) 1614

Noen utdanninger organiserer praksisopplegget med betegnelser som forpraksis og hovedpraksis eller kortpraksis og langpraksis:

«Jeg har hatt tre forpraksisperioder og pågående hovedpraksis. Svært fornøyd med engasjerte og engasjerende veiledere.» (PSYKOLOGI 9) 1302

«Skulle gjerne hatt mer praksis tidligere. Mange av oss føler oss veldig lite forberedt til hovedpraksis på grunn av veldig varierende forpraksis.» (PSYKOLOGI 11) 1304

«... praksis var preget av en gjensidig forvirring fra studenter og praksisveiledere om hva vi egentlig skulle gjøre i løpet av praksisperioden - spesielt i kortpraksisen. Langpraksisen var noe bedre ...» (LEKTOR 54) 962

En student har gjort seg denne erfaringen:

«Eg har fleksibel praksis. I fjor fordelte eg det jevnt ut over året, og følte eg mista litt sammenheng. I år har eg valgt å samle det meir i bolker, og så langt virker det mykje betre.» (G. SKOLE 129) 431

3.5.1.6 Praksisperiode som ansatt/aspirant i etat

Denne organiseringen av praksis er en forlengelse og videreføring av praksis i visse tidligere etatsutdanninger. Studentene er i praksis en lengre periode av studiet, som i politistudiet, hele andre studieår. Studentene skal så langt det er mulig delta i praksisstedets arbeidsoppgaver og følge praksisstedets rytme, rutiner og prosedyrer.

«Svært nyttig. Danner grunnlag for videre utdanning på sisteåret. Det er et praktisk yrke, og det anses derfor som svært viktig å ha en stor del av utdanningen i praksis.» (POLITI 34) 1272

«Føler at praksis og teoridelen er veldig spredt, men om en kommer litt mer inn i det, så er det mye teori som hører godt sammen med det praktiske. [...] Forståelse av sammenhengene kommer nok etterhvert når jeg har vært litt lenger i praksis.» (POLITI 39) 1277

3.5.1.7 Praksisperiode i siste del av studiet

Profesjonsstudier av lengre varighet og enkelte av de kortere kan ha praksisperiode/r som hovedsakelig er lagt til siste halvdel og/eller avsluttende deler av studiet. I slike tilfeller vil studentene trolig kunne bruke sine kunnskaper til oppgaver av direkte nytte for virksomheten. Praksis kan da fungere som en overgang til senere arbeid ved at studentene blir kjent med yrkesfeltet og kan knytte kontakt med framtidige arbeidsgivere. (Brandt 2005 s.93) «... større kontinuitet i praksisstudiene gir bedre læringsutbytte for studentene ved at de får tid til å bli kjent med bedriften og blir trygge på læringssituasjonen. Derigjennom får bedriften større utbytte av å ta imot studenter.» (Elken m.fl. 2015 s.101) Det registreres blandede erfaringer med denne modellen.

«Praksisen er samlet til 5. semester. Kunne gjerne vært fordelt på to perioder slik at man fikk sett flere steder hvor en kan praktisere sosialt arbeid» (SOSIONOM 5) 1401

«Praksis var veldig spennende. Lærte ekstremt mye og sitter igjen med gode erfaringer. Det var svært viktig for meg å få se hvordan en hverdag er innenfor dette yrket.» (SOSIONOM 23) 1436

«Ble plassert på en frivillig ungdomsklubb, følte at vi fikk lite ut av denne praksisen.» (SOSIONOM 31) 1448

Disse erfaringene, sammen med erfaringene gitt i pkt. 3.5.1.3, Én praksisperiode med veileder, og hvor studenten ikke gis muligheter til å høste flere erfaringer enn den ene, viser hvor nødvendig det er at denne ene erfaringen blir en god erfaring.

3.5.1.8 Varierende praksisperiode

Noen studie-/læresteder kan selv ha valgt å legge inn obligatorisk praksis som en del av studietilbudet. Dette kan bety at et studium ved ett lærested kan tilbys med praksis, mens det samme studiet ved et annet lærested ikke har praksis. Dette gir studentene valgmuligheter og kan brukes av lærestedet i rekrutteringsøyemed.

«Det at det tilbys praksis er jeg veldig godt fornøyd med, og dette var én av flere faktorer som gjorde at jeg søkte meg til dette studiestedet» (PSYKOLOGI 47) 1344

«Veldig bra at man har praksis på masterstudiet i rettsvitenskap ved [lærested] X. En av de store grunnene til å studere juss her, og som gjør [lærested] X til et attraktivt valg.» (RETTSVIT 10) 1359

En variant av dette kan være at et studium tilbys med praksisstudier av forskjellig lengde ved ulike læresteder.

«Vi har fem dager (én uke) observasjonspraksis gjennom hele bachelorgraden. [...] Andre studiesteder som tilbyr bachelor i XX har mer praksis enn oss [...] Dette reflekterer dårlig tilbake på [lærested] X når vi står i samme jobbsøkingsskø som studenter fra andre høyskoler og universitet med samme grad som oss. Flere har også søkt seg bort etter fullført 1. år pga. for lite praksis. Jeg har selv vurdert dette. [...] Det er ikke kvalitet å sende oss ut fra [lærested] X når vi kun kan teorien og ikke vet hvordan jobben fungerer i praksis.» (PEDAGOGIKK 56) 1129

Erfaringer som nevnt her, gjør praksiselementet i utdanningen ikke bare til et spørsmål om kvalitet og læringsutbytte, men også sammenligning og konkurranse mellom institusjonene.

3.5.1.9 Valgfri praksisperiode

Ved noen studier tilbys praksis av ulik lengde som et valgemne for studenter. Studentene kan være nødt til å skaffe seg praksisplass selv. Det kan stilles visse krav til praksisstedet og som regel må stedet godkjennes av fagmiljøet/utdanningen.

«Jeg hadde praksis som en del av det valgfrie emnet X, men alle burde ha mer praksisopphold som en del av undervisningen.» (MEDIE-INF 5) 1067

«Praksisen var via et valgfag og var kun over 15 dager. Skulle gjerne hatt obligatorisk praksis i studiet.» (UTDANNINGSTYPE X) 691

«... fikk 10 studiepoeng for praksis (i stedet for valgfag). Ikke lagt opp til noe forberedelse før praksis eller at det ble benyttet noe videre i utdanningen som feks. refleksjon – mer relevant for meg selv å se eksempel på en arbeidsplass. Men kjempefornøyd med selve praksisperioden.» (STATSVIT 8) 1471

«... faget [har] hatt et undervisningsprogram i regi av skolen som standard, mens praksis har vært et alternativ. Jeg ba spesifikt om praksisalternativet ...» (TEKN-FAG 2) 1930

3.5.1.10 Praksisperiode i utlandet

Noen studier gir studentene mulighet for å gjennomføre praksisperioden i utlandet som en del av lærestedets strategi for internasjonalisering. Dette kan gjelde både ved obligatorisk og valgfri praksis.

«Hands on practice in [land] X gave us opportunities to discuss development with institutions that influence policy planning and implementation at macro level. [...] This was a great opportunity to put theories into practice. Undoubtedly, quite enormous was learnt.» (STATSVIT 7) 1470

3.5.1.11 Sommerjobber i studiet el. a.

Noe av det som skiller ekstern praksis fra en vanlig jobb som studenten har, er ifølge Brandt (2005 s.1) at studenten ikke får lønn fra praksisvirksomheten. Det forutsetter at praksis foregår i løpet av semestrene da studentene har studielån. Likefullt finnes det studier hvor «praksis ikke er lagt inn i løpet av semesteret, har ikke studiepoeng og er uten veiledning fra lærestedet. Det vil si at praksis forutsettes tatt som en eller flere sommerjobber.» (Brandt 2005 s.19) Hensikten med slik praksis er gjerne at studenten trenger praktisk kunnskap og erfaring fra relevante miljø som lærestedet ikke kan skaffe. F.eks. oppgir NTNU at til deres teknologi- og arkitektstudier må studentene selv skaffe seg praksis i bedrift utenom selve studiet. Man kan få godkjent tidligere relevant praksis eller man må skaffe seg denne som jobb i sommerferier.²⁶

Også NMBU har krav om fire ukers obligatorisk ikke-studiepoenggivende husdyrpraksis i veterinærstudiet i løpet av første sommerferie. Studentene må skaffe seg denne praksisen selv.²⁷

Denne formen for praksis henger trolig sammen med at noen studier tidligere har hatt krav om praksis som ufaglært arbeider/assistent/praktikant/hospitant som en del av opptakskravet. Dette skulle sikre at studentene hadde en viss kjennskap til arbeidslivet i de typene virksomhet som de ville gå ut i etter studiet. (Brandt 2005 s. 92) Slike opptakskrav er nå fjernet, men kunnskapen denne erfaringen gir er fortsatt relevant og vurderes som nødvendig for framtidig virke i jobb/yrke. Det er imidlertid spørsmål om denne ordningen er i strid med Universitets- og høyskolelovens § 3-8 (1) som angir at studieårets lengde normalt skal være 10 måneder, og at det dermed er en ulovlig forlengelse av studieåret?

«Bra og relevant praksis for videre studier og senere arbeid. At den gjøres under sommarmånedene gjør at vi ikke får studielån – til tross for at praksisen er obligatorisk i undervisningen. Mange av oss arbeidet altså fulltid uten lønn/økonomisk stønad i 4 uker i sommer og mistet muligheten til å ha lønnet sommerjobb.. En vanskelig og dum situasjon. Praksis burde være innenfor kalenderhalvåret for studier/eller så burde vi få økonomisk støtte/lønn.»²⁸ (VETERINÆR 8)700

Fire ukers obligatorisk praksis i sommerferien reduserer muligheten til å forsørge seg selv i perioden uten lånekassestøtte. Det begrenser også muligheten for en faktisk sommerferie. At det nå foregår en opptrapping av lånekassestøtten fra 10 til 11 måneder endrer ikke dette. Denne opptrappingen er ikke ment som en mulighet til å forlenge studieåret ut over dagens 10 måneder.

²⁶ <https://innsida.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/Praksis+under+studiet#section-Praksis+under+studiet-Teknologi-+og+arkitektstudiene>

²⁷ <https://www.nmbu.no/sites/default/files/studieplan.pdf>

²⁸ Dette sitatet er oversatt fra et annet språk for å sikre anonymitet.

Det registreres også en måte å organisere praksistiden på hvor studentene selv må finne dager der de kan ha praksis. «Dette samtidig med full undervisning og innleveringer i andre fag.» (ØKADM 17) 2012

«Dårlig opplegg. Må ha 100 timer 1. semesteret, vanskelig å få til med tanke på andre forelesninger, emner, eksamenslesing og arbeidskrav. Skulle heller ønske at det var satt av for eksempel 2 uker hvor vi kun var i praksis» (ØKADM 15) 2010

Her er det også spørsmål om hvordan man forholder seg til Kvalitetsmeldingens forventninger om at praksisstudier eller annen arbeidslivserfaring er godt integrert i studieprogrammet. (Jf. rapportens pkt. 1.3)

3.5.2 Modeller for veiledning

Veiledning inngår som et sentralt element i praksis nesten uansett hvordan den er organisert. Men veiledningen kan organiseres på forskjellige måter. Med utgangspunkt i Grønn (2010 s. 33) kan følgende modeller skisseres:²⁹

1. Mester-svenn, dette foregår som én til én veiledning, hvor én student følger en mester.
2. To-spenn, kanskje også tre-spenn og fire-spenn, hvor to eller flere studenter har samme veileder.
3. Delt ansvar, hvor to, ev. flere veiledere deler ansvaret for veiledning av én eller to studenter.
4. Gruppe der én eller flere veiledere har ansvar for en gruppe med tre eller flere studenter.
5. Studentdrevne poster/skoleovertagelse, eller andre betegnelser for der en større gruppe studenter under veiledning av én eller flere veiledere går inn i eller overtar den daglige driften av virksomheten for en viss periode.

Av disse modellene er nok den første, mester-svenn-modellen, den som studentene forventer seg. Det er den modellen de fleste kommentarene om veiledning handler om. Det er også denne modellen som på utdanningsnivå beskrives som den hyppigst brukte. (Grønn 2010 s. 88)

Hva gjelder de få kommentarene til de andre modellene som er nevnt over, så er disse hovedsakelig av negativ karakter. To eller flere studenter per veileder oppleves som useriøst. Studentene rapporterer om at de får identiske og felles tilbakemeldinger uavhengig av den jobben de har gjort. Dette blir uklart og den enkelte kan savne «å vite hva jeg gjør bra og trenger å jobbe mer med.» (G. SKOLE 17) 319

«Følte ikke tilbakemeldingene stemte overens med virkeligheten. Dvs: jeg følte at veileder hadde for mange studenter å veilede.» (SYKEPLEIE 393) 1866

«I år virker praksislærer knapt så engasjert. Hun har sagt at hun synes det er vanskelig og for mye med to studenter.» (BARNEHAGE 215) 230

²⁹ Dette er ingen uttømmende opplisting. Det kan forekomme flere måter å organisere praksisveiledning på for eksempel i et samarbeid mellom veileder fra lærestedet og veileder ved praksisstedet.

3.6 Oppsummering

Praksis i høyere utdanning har ulik historisk tradisjon, forankring og begrunnelse i ulike studietilbud. Noen studenter kan ha praksis som et valgfritt element og mulighet, for andre er det obligatorisk. Praksis kan variere i form, innhold og lengde fra lærested til lærested både innenfor studier med obligatorisk praksis og der praksistilbudet er valgfritt for lærestedet og studentene. Slike ulikheter mellom læresteder i omfang og type praksisstudier vil kunne ha konsekvenser for studentenes sluttkompetanse. (UHR 2016 s. 41) Praksisplassene kan tildeles fra lærestedet, de kan fordeles etter loddtrekning, etter valg eller søknad. Praksis er i mange tilfelle organisert fra lærestedet, mens det i andre tilfelle er studentene selv som må organisere/finne praksissted. Praksis kan ha en varighet på alt fra noen timer/dager til et helt år, utgjøre én, to eller flere perioder i løpet av studietiden og kan foregå i løpet av semesteret eller legges til andre tider på året. Periodene kan være korte eller lange og kan på ulike måter være kombinert med annet studiearbeid/undervisning. Praksis kan foregå på studiestedet, som intern praksis og/eller utenfor studiestedet, som ekstern praksis, det være seg innenlands eller utenlands. Det er ulike krav til hva praksis skal inneholde og hva det skal resultere i, dvs. hva hensikten er og hvilket læringsutbytte studenten skal tilegne seg. Praksisperiodene kan legges tidlig, midt i eller sent i studieløpet, eller mer eller mindre inngå parallelt i hele studiet. Læringsutbyttet vil variere med når i studiet praksisen legges. Forenklet sagt: «Tidlig praksis for motivasjon, sen praksis for profesjonelt arbeid.» (Brandt 2005 s. 92)

I noen studier med flere praksisperioder kan studentene ha forskjellige praksissteder hver gang, i andre kan de være på det samme stedet for eksempel i to påfølgende perioder. (Elken m.fl. 2015 s. 64) Av plasseringen av praksis i studieløpet følger ulike forventninger og krav til studenten om selvstendighet og ansvar og mestring av kompleksitet i arbeidsoppgavene. Praksis kan være veiledet av én eller flere veiledere, ikke-veiledet praksis forekommer også. Det kan være veileder fra lærestedet, fra praksisstedet eller begge deler. Studentene kan ha praksis alene på praksisstedet eller være to eller flere sammen samtidig.

Det fremgår av oppstillingen og sammenfatningen over at praksis i høyere utdanning verken er noe enhetlig eller entydig. Praksis som begrep og fenomen i høyere utdanning fremstår som åpent, dynamisk, fleksibelt og inkluderende og samtidig diffust, uklart, upresist, uavgrenset og vanskelig definerbart. Spørsmål om praksis' hva, hvor, hvordan, hvorfor, når og hvor lenge vil ha like mange svar som det finnes alternativer og kombinasjonsmuligheter. Praksis i høyere utdanning er et tema med mange variasjoner. Den ene praksisen er ikke den andre lik.

4 Arbeidsbelastningen i praksis

«Studentrepresentantene ble spurt om hvordan de opplevde praksis. En kritikk som gikk igjen i flere intervjuer med studenter, var at samtidig som studentene var i praksis, var de også pålagt å skrive oppgaver i tråd med oppgitte studiekrav. Dette fremkom som en vanlig ordning ved flere høyskoler. Fra undervisningspersonalets side ble dette gjerne forklart med at praksis og studiekravene skal utfylle hverandre, mens studenter beskrev det mer som forstyrrende og meget tidkrevende. At de måtte jobbe dobbelt i stedet for fullt og helt å kunne konsentrere seg om praksisstudiene.» (Haugdal 2009 s. 14)

Sitatet over er hentet fra en rapport om kvaliteten i praksisstudiene i forbindelse med NOKUT's revidering av sykepleieutdanningen (2004–2005). Det illustrerer forskjellen mellom studenter og lærere i oppfatningen av hensikten med de ulike arbeidskravene studentene pålegges å arbeide med under praksis. Der lærerne mener at dette styrker læring og integrasjon av kunnskap, ser studentene på det som en ekstra og tidkrevende belastning som tar fokuset bort fra praksis. De studentene som uttaler seg om egen arbeidsbelastning under praksis i Studiebarometeret, er av samme oppfatning.

Studenter fra 15 utdanningstyper kommenterer den store arbeidsbelastningen de pålegges i praksis. Flere rapporterer om dobbel arbeidsbyrde og at dette tar oppmerksomhet, motivasjon og glede bort fra selve praksisen og fordypning i denne. Det ønskes at «praksis bør være praksis, teorien bør være utenom!» (VERNEPLEIE 34) 753 Det ønskes mindre vekt på det teoretiske og mer fokus på «nuet», på å kunne være tilstede og bli kjent med praksisstedet og «prøve oss i selve praksisen uten å føle fokuset er på hva vi skal skrive i etisk refleksjon for å få bestått.» (SYKEPLEIE 59) 1532 Man blir fort for opphengt i oppgavene fra skolen slik at kvaliteten og læringen går på bekostning av kvantiteten av alle innleveringer og at en heller ikke «får bruke nok tid på lese om det som en holder på med i praksis.» (SYKEPLEIE-MA 14) 1902 Det oppleves å bli for lite erfaring med den reelle arbeidshverdagen, og det at man ikke får prøvd seg på det man ikke har mulighet for å lære på skolen, er et savn. «Arbeidskrav kan man gjøre utenfor praksis.» (G.SKOLE 196) 498

Noen opplever at praksis er kontrollert og konstruert av lærestedet. Det rapporteres om at skolen krever gjennomført arbeidskrav/skriftlige oppgaver/semesteroppgave, hovedoppgave, fagnotat/refleksjonsnotat/-logg, arbeidsplaner, ukeplaner mv. og at studentene utbrennes og slites ut.

«Vi hadde fått mye mer utbytte av praksisperioden dersom det hadde vært mer fokus på hva vi faktisk lærer i praksisen. Ting som faktisk er relevant for arbeidslivet etter endt sykepleierutdanning. Jeg og flere medelever opplever at vi er svært slitne etter praksisperioden.» (SYKEPLEIE 202)

«Praksis var kjempebra! Eneste som er utfordrende er arbeidskravene fra skolen ...» (SPRÅK 8) 1459

«Veldig hektiske perioder. Fulle arbeidsdager med veldig mange nye inntrykk og mye pensum er ekstremt krevende og stressende.» (ERGO-/FYSIO 13) 668

«Fikk også langt flere oppgaver utover det som stod i målene.» (KUNST/LITTERATUR/KULTUR 2) 832

«Synes det virker som om høgskole /universitetet presser på oss en oppgave som skal skrives i forbindelse med praksis og tenker at dette er en lur måte å holde kommunikasjonen mellom universitet/høgskole og praksis gående. Det er derimot ikke dette vi studenter føler. Vi føler at vi får presset på oss et arbeid (fokus-elev-oppgave) som er lite planlagt og forklart i forkant, og i tillegg er det lite tid til denne typen oppgave i praksis når vi heller vil lære av egen planlegging, gjennomføring, evaluering og veiledning med praksislærer, samt observasjon av praksislærer.» (G.SKOLE 325) 627

Én student gjør en erfaring med praksis og arbeidskrav som kommentarene over etterspør. Vedkommende er svært fornøyd med at det ikke har vært for mange oppgaver da dette fort kunne

«ødelagt fokus og interesse på praksissted, ettersom motivasjon for egen gjennomførelse ville blitt stor.» (PEDAGOGIKK 65) 1238

Ingen av de som kommenterer arbeidskrav i praksis synes at det er noen god idé. Noen opplever i tillegg at arbeidskravene er irrelevante og ikke har noen sammenheng med praksis.

«... praksisoppgavene er av og til litt dårlig formulert og kan føles litt irrelevante i forhold til praksis.» (BARNEHAGE 85) 101

«Er veldig fornøyd med praksisstedet og tilpasning til læring, men fra universitetets side ble det gitt for mye oppgaver, som ikke føltes så relevant for hva som skulle læres.» (FARMASI 8) 288

«For mange arbeidskrav tilknyttet høyskolen, man burde ha mer fokus på bare praksis. Ikke alle arbeidskravene er like relevante.» (G.SKOLE 200) 502

Denne studenten har følgende råd til utdanningen:

«Ukeplanene i praksis ser jeg også på som svært unyttige. Man kan ikke selv planlegge hvordan uken skal bli og hva man skal igjennom, det kommer jo an på hvilke pasienter man har osv. Opplever at det blir bare en ting man gjør bare fordi man må, og at jeg ikke lærer noe av å gjøre det. Kunne da heller vært krav om at man for eksempel skal loggføre i løpet av ukene hva man har gjort og fått være med på, om det skal være for at lærerne skal se hva vi har gjort. Ville heller brukt tiden jeg bruker på ukeplanene på å lese teori om diagnoser og prosedyrer som er relevant for praksisen jeg er i.» (SYKEPLEIE 162) 1636

Av studentene som valgte å legge igjen kommentarer om praksis var det to som var positive til arbeidskravenes relevans:

«Jeg syntes arbeidskravene har vært relevante for praksisopplæringen, men at det ble for mange oppgaver fra høgskolen i en periode på kun 2 uker.» (G.SKOLE 202) 504

«... gode oppgaver som er relevant med det vi skal og har lært.» (BARNEHAGE 90) 106

Ikke alle studenter rapporterer om for stor arbeidsbelastning. Noen melder om det motsatte, nemlig at de kjedet seg og at det var mye dødtid mens de var i praksis, at dagene kan være lange uten særlig innhold og at dette oppleves som «tomme timer», bortkastet, formålsløst og som et «skikkelig misbruk av vår tid.» (LEKTOR 20) 928

For én student resulterte det i at vedkommende «satt mye på mobilen siden praksisveilederen min sa at jeg kunne gjøre det. De hadde ikke noen andre oppgaver til meg. Så det var ekstremt kjedelig.» (VERNEPLEIE 42) 771 Noen studenter «satt for det meste og såg på.» (ING-MASKIN 4) 882 mens andre «fikk stort sett putle på med det vi ville.» (LEKTOR 46) 954 En student brukte tiden til å lese i lærebøkene, en annen leste til eksamen, mens en tredje «spurte de ansatte om jeg kunne bidra med noe eller få noen utfordringer, men de visste ikke hva det skulle være.» (SYKEPLEIE 246) 1720³⁰

³⁰ Også andre rapporterer om dødtid og kjedelige praksisperioder: <http://universitas.no/nyheter/64121/studenter-raser-mot-praksisperioden-jeg-matte>

«Praksisperioden jeg hadde besto av å se inn i en vegg i 3 uker. [...] Er de mest tragiske 3 ukene i livet mitt [...] og] det største tullet jeg noen gang har opplevd.» (MEDISIN 15) 1101

«Noen veiledere er veldig forsiktige slik at det blir mye dødtid for studentene.» (PSYKOLOGI 31) 1325

«Var kjipt å høre hvor mye mange av mine medelever hadde lært i praksis, mens jeg kjedet meg i 9 uker.» (SOSIONOM 17) 1413

Av de utdanningstypene som rapporterer om store arbeidskrav skiller fire seg ut med et svært høyt antall kommentarer. For utdanningstypene barnehagelærer-, grunnskolelærer-, lektor- og sykepleierutdanning er det et svært høyt antall kommentarer som dreier seg om store arbeidskrav.

4.1 Sykepleier- og lærerstudentenes kommentarer

Innholdet i barnehagelærer-, grunnskolelærer-, lektor- og sykepleierstudentenes kommentarer trekker i samme retning. De har alle erfart at det er alt for mange og for høye krav til studentenes arbeid i praksis.

«Det kreves 100 % på praksis, skolen krever 100% i forhold til for mange skriftlige oppgaver. Da er vi oppe i 200 %. Vi slites ut.» (SYKEPLEIE 212) 1686

«Jeg hadde aldri en ledig stund til å sitte med skriftlige oppgaver eller lese mens jeg var i praksis, slike oppgaver gjorde jeg hjemme. Jeg var veldig stresset og redd for ikke å komme gjennom alle oppgaver som sto på læringsskjemaet.» (SYKEPLEIE 298) 1771

«Det tar på å være i praksis og det er utfordrende og lærerikt i seg selv, så jeg syns det blir litt mye med mange oppgaver i tillegg.» (BARNEHAGE 200) 215

«Det er alt for mange arbeidskrav og oppgaver knyttet opp til praksis, dette gjør at man ofte føler at man ikke strekker til eller er tilstede i barnehagen og det som skjer i her-og-nå-situasjonene. Man tenker heller på oppgaver og planlegger framdriften ettersom det hele tiden er noe som skal og må skje.» (BARNEHAGE 240) 255

«Jeg skulle ønske vi kunne ha erfart hvordan det er å være i jobb som lærer. Mens nå er det heller slik at vi skal gjøre flere ting vi er pålagt fra [lærested] X samtidig som vi skal være lærere. Og praksisstedet forventer jo også at vi skal være 100 % på når vi er der, og kanskje gjøre mer for å involvere oss med elevene. Dette er vanskelig når vi har så mye obligatorisk vi skal gjøre fra [lærested] X.» (G.SKOLE 32) 334

«For mange arbeidskrav under praksisperioden. Vanskelig å vite hva man skal prioritere når man både skal lede og forberede timer, lage lekser, ha inspeksjon, veiledning etc. pluss arbeidskrav. Man blir allerede igjen lenge etter 4, og man får lite tid til annet arbeid både hjemme eller på skolen fordi det rett og slett blir for mye.» (G.SKOLE 182) 484

«Praksis utgjorde veldig mye jobb, det var unødvendig mange oppgaver som skulle leveres til [lærested] X i løpet av praksisen, som det ikke ble gitt tilbakemelding på, og som ikke virket å ha noen viktig funksjon.» (LEKTOR 88) 996

«Men det jeg syntes var vanskeligst å håndtere var arbeidsmengden både før, under og etter praksisen. Jeg mener og tror at dette kunne vært organisert annerledes slik at man kunne fått mere ro til å konsentrere seg om praksis og fokusere på den.» (LEKTOR 98) 1006

Ut fra dette blir studentenes rapportering om stress og utmattelse, at man ikke strekker til, ikke får oversikt over hva man egentlig holder på med, at det ikke er tid til å la ting synke inn, eller nyte praksis og virkelig erfare yrkesrollen, forståelig. Det samme gjelder ønsket om færre oppgaver og praksisperioder som det ikke er knyttet oppgaver til.

«Tror en hadde trengt et par praksisperioder der en kun konsentrerte seg om praksis.» (G.SKOLE 304) 606

Det påpekes at alle arbeidskravene og dobbeltarbeidet gir dårligere læringsutbytte av praksisen. Og selv om det blir læring av det, går det likevel ut over energinivået, motivasjon og utførelsen av oppgavene i selve praksisen. Det blir mer lesing av pensum enn tilegnelse av erfaringer. Det rapporteres om store forskjeller i krav fra de ulike praksisplassene og praksisveileder/lærer, og at noen avkreves flere innleveringer enn andre og at det derfor bør legges mer vekt på at arbeidsmengden er realistisk med tanke på studentenes kapasitet og at den er relevant for praksisen.

En grunnskolelærerstudent rapporterer om hvordan praksisskolen så godt det har latt seg gjøre har tilrettelagt for oppgavene gitt av institusjonen, mens en barnehagelærerstudent ønsker at noe av oppgavene i praksis kunne gjøres på arbeidsplassen, eller at veiledningen kunne gått inn i arbeidstiden. En farmasistudent løste problemet på følgende måte.

«Oppgavene som ble gitt fra [lærested] X tok lenger tid enn den halve dagen i uken som var lagt av til oppgaver, og det ville tatt mer enn 40 timer i uken, om jeg ikke fikk bruke mer tid til oppgaver på apoteket (trakk meg tilbake i rolige perioder i løpet av dagen på praksissted, og gjorde oppgaver)» (FARMASI 8) 288

I slike spørsmål er det trolig store forskjeller både mellom hva den enkelte utdanningstype og institusjon tillater og hva de enkelte praksisstedene åpner for og har muligheter til og dermed også den enkelte students arbeidsvilkår. En grunnskolelærerstudent påpeker at «Studiekravene skal bare bli godkjente for å bli godkjente, skal ikke brukes til noe videre og vi får heller ikke tilbakemelding på disse studiekravene, mye unødvendig arbeid.» (G.SKOLE 131) 433 En farmasistudent deler denne erfaringen: «Ingen oppfølging av de oppgavene vi brukte mest tid på i praksisperioden. Lite tilbakemelding på det vi faktisk leverte inn.» (FARMASI 4) 284

En annen grunnskolelærerstudent etterspør bruken av de erfaringer studentene gjør i praksis og sammenbinding av teori og praksis:

«Vi ønsker mer teori knyttet til praksis, det løser [lærested] X med å legge inn en rekke arbeidskrav i en allerede hektisk periode. Det mener jeg svekker kvaliteten på arbeidet vi gjør, da vi bare må forte oss for å bli ferdig i tide med det vi skal. Mer sammenheng mellom teori og praksis kan foregå i undervisningen. Bruk erfaringer vi har fra praksis som grunnlag til refleksjon og diskusjon i klasserommet utifra pensum og teori.» (G.SKOLE 168) 470

Disse rådene til institusjonene om hvordan skape sammenheng mellom teori og praksis og hvordan bruke studentenes erfaringer fra praksis, betinger en avstikker ned i studentenes kommentarer på disse temaene.

4.2 Studentenes opplevelse av integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis

Disse temaene dekkes av spørsmål fem og seks i Studiebarometerets spørsmålsbatteri. Spørsmål fem rettes mot teoriopplæringens relevans for praksisutøvelsen. Jf. rapportens pkt. 2.1. Dette spørsmålet fikk en gjennomsnittscore på 3,6 som ut fra en skala fra 1-5 må forstås til at studentene er relativt tilfreds. Spørsmål seks var om hvordan erfaring fra praksis brukes som grunnlag for diskusjon/refleksjon i undervisningen. Snittscoren her var 3,7. Det siste temaet er ikke vesentlig kommentert av studentene. Gjennomgangen viser at 32 studenter fra 13 utdanningstyper har kommentarer til dette. Av disse har fem studenter svart at de har erfart at praksiserfaringer brukes i undervisningen. Tre av dem har gode erfaringer med dette, mens de to andre ikke er like positive.

«Vår lærer XX lot oss ta del i og dele personlige erfaringer fra praksis. [...] Dette er noe klassen har snakket om at har en motiverende effekt. Det bidrar til økt interesse for faget, som igjen bidrar til bedre forståelse av faget.» (BARNEHAGE 97) 113

«Fint at studentene og lærerne ved [lærested] X reflekterte over praksisperioden i ettertid.» (LEKTOR 118) 1026

«Erfaringer fra praksis ble forsøkt brukt som grunnlag for diskusjon/refleksjon i undervisningen uten at dette bidro til personlig eller faglig utvikling for min del.» (LEKTOR 87) 995

«Alle denne reflekteringen av praksis i etterkant er fjernt fra feltet. Det er vitenskapelig, og relaterbart opp mot teori, og arbeidskrevende, men lite anvendelig i det praktiske utførelsen av XXyrket.» (PEDAGOGIKK 36) 1209

De øvrige kommenterer at erfaringer fra praksis ikke brukes i undervisningen og at dette er et savn.

«Her kunne det vært mer diskusjoner om hva vi gjorde i praksis, hva vi lærte og ulike forskjeller i praksis som er mellom de ulike sykehusene f.eks.» (RADIOGRAFI 4) 628

«Eg kan ikkje seia at eg tykkjer [lærested] X har brukt den erfaringa me fekk i praksis på ein spesielt aktiv eller interessant måte så langt.» (SPRÅK 1) 1452

«Kunne godt blitt fulgt mer opp i etterkant og brukt i undervisningen også.» (TEKN-FAG 26) 1954

Spørsmål fem i Studiebarometeret om teoriopplæringens relevans for praksisutøvelsen og dermed også grad av integrasjon og sammenheng i studiet får betraktelig flere kommentarer. 166 studenter fra 21 utdanningstyper har kommentarer om dette temaet. Disse fordeler seg med 18 % på de studentene som er fornøyd, 10 % er mellomfornøyd og 72 % misfornøyd.

De fornøyde kan ha gjort seg slike erfaringer:

«... at det er superrelevant i forhold til utdanningen! Man får brukt teori i praksis og finner ny teori i praksis. (BARNEHAGE 151) 167

«Erfaring med praksis i utdanningen er helt fantastisk. Etter et år med teori blir det lettere å henge teorien til praksisen. Utrolig lærerikt og spennende.» (POLITI 51) 1289

De mellomfornøyde uttrykker seg slik:

«Har ellers ikke følt at teorien fra undervisningen er veldig relevant til hva vi lærer i praksis. Føler jeg har lært mer relevant teori i praksis!» (PEDAGOGIKK 16) 1181

«Trivdes veldig godt i praksisperioden min, men følte at mykje av det vi lærer på høgskulen var ganske fjernt frå det vi hadde behov for å kunne i praksis.» (G. SKOLE 122) 424

De misfornøyde kan uttrykke seg ganske skarpt:

«Den praksisen som har vært, har ikke vært særlig til nytte eller direkte relevant med studiet.» (BIOLOGI 1) 265

Dårlig, fra svært lite til ingen sammenheng mellom teori og praksis. (UTDANNINGSTYPE X 5) 798

«Forelesere, og til dels praksislærere, evner i liten grad å integrere praksis som del av studiet. Det oppleves som to separate deler, der praksis virker som en obligatorisk byrde man må gjennom.» (PEDAGOGIKK 41) 1214

Noen studenter evner å se pragmatisk og forståelsesfullt på situasjonen:

«Teorien man lærer på skolen, samsvarer ofte ikke overens med praksis på enkelte praksisplasser. Positive med dette, er at man lærer hvordan ting IKKE bør være.» (SYKEPLEIE 217) 1619

«Selv om teoriopplæringen ikke nødvendigvis traff på alt det vi møtte i praksis, mener jeg det handler om at praksis er så stort og mangfoldig at man ikke vil kunne lese seg til de ulike opplevelsene man får. Det er derfor ikke en kritikk av [lærested] X, men en generell tilbakemelding om at det er vanskelig å treffe godt her.» (LEKTOR 111) 1019

Så blir spørsmålet om hvordan integreringen mellom teori og praksis skjer og hvem som bidrar til at det skjer? Noen erfarer støtte og bistand til dette fra lærer og fra praksisstedet og at «folk på praksis forklarer fagstoff mye bedre enn lærere på skolen.» (SYKEPLEIE 265) 1738

«Jeg opplever at lærer opptre som en god veileder som hjelper meg som student til å se sammenhenger mellom teori og praksis. Gode tilbakemeldinger og oppfølging. Lærer ønsker vi studenter skal få en god opplevelse av praksistiden samt få en bredere forståelse av faget.» (SYKEPLEIE 67) 1540

«Praksis gjorde at jeg fikk satt den teoretiske kunnskapen jeg har lært i undervisning i praksis. Det var enklere å forstå fagstoffet når jeg fikk utøvd det på egen hånd. Fikk god hjelp av veileder og skole.» (VERNEPLEIE 5) 673

Langt de fleste som har kommentarer til dette formulerer seg på en måte som kan forstås som at integrering av teori og praksis er noe mange studenter gjør selv.

«... jeg opplever det svært interessant å komme ut i barnehagen og få erfaringer derfra, og ikke bare på skolen. Det er lettere å lære og se sammenhenger, og å se hvordan ting virkelig fungerer når vi er i praksis. I tillegg får jeg øve på det faglige som vi har lært på skolen, og se hvordan det vil fungere i en barnehage.» (BARNEHAGE 164) 180

«The practical training gave me the chance to learn more about the application of theories on real life situations. » (GEOGRAFI) 302

«Veldig nyttig! Supert å kunne bruke teori i praksis, og se hvordan man senere kan arbeide innen feltet sitt.» (PSYKOLOGI 52) 1344

Dette gir grunn til å tro at integrering av teori og praksis er noe studentene selv tar mye initiativ til og ansvar for. Selv om det ikke kan utpekes noen enkle årsaksforhold, bekreftes dette inntrykket av Raaen (2017) som med referanse til Hougaard (2015) påpeker at «utdanningene har det til felles at lærerne er enige i at det i hvert fall ikke er et for sterkt fokus på at praksisperioder og undervisning skal ses i sammenheng.» (s.110) Sammenheng mellom teori- og praksisopplæring påpekes da også som et område med potensial for utvikling. (Lid m.fl 2018, s. v)

Betydningen av hva studentene lærer i praksis, hvilke erfaringer de gjør og om praksis i det hele tatt er noe man kommuniserer om, forblir ubesvarte spørsmål. Det er en mulighet for at erfaringer fra og læring i praksis forblir private og individuelle og at læringspotensialet i dette forblir uforløst og kanskje ikke verdsatt. Det reduserer læringsutbyttet og i neste omgang, verdien av praksis.

En annen utfordring knyttet til problemområdet teori/praksis er lektorstudentenes dilemma. Disse studentene risikerer å måtte velge mellom det ene eller det andre.

4.3 Lektorstudentenes dilemma; praksis eller forelesning?

Flere lektorstudenter rapporterer om store arbeidsmengder med en tilnærmet umulig arbeidsplan og arbeidsbyrde ved at de i tillegg til praksis må følge undervisningen på lærestedet:

«Forelesingane eg hadde i andre fag tok ikkje pause medan eg var i praksis og eg gjekk derfor glipp av undervisning og viktige gruppetimar fordi eg måtte delta på obligatorisk praksis.» (LEKTOR 120) 1028

«Er også dumt at vi går glipp av de forelesningene som er på [lærested] X de dagene vi var på praksis. Ingen av forelesningen ble filmet, så var vanskelig å få tatt igjen de vi mistet.» (LEKTOR 60) 968

«Samtidig hadde jeg annen undervisning på universitetet som jeg også måtte få med meg, som gjorde tidspresstet nærmest uutholdelig.» (LEKTOR 142) 1050

En student har følgende forslag:

«Og uansett når praksisen er, krasjer det med andre fag. For oss hadde det vært mer passende med praksis de første ukene i januar, når ungdomsskolen og videregående har startet, mens [lærested] X fremdeles har undervisningsfri.» (LEKTOR 61) 969

Denne studenten har en litt annen innfallsvinkel til spørsmålet om arbeidsbelastning.

«Sjølve praksisen var grei, men eg er svært misfornøgd med at den går utover annan undervisning på [lærested] X. [...] praksisperiodane så langt er for lange (og unaudvendige) i forhold til arbeidskrava. Med tanke på kor mykje ein mistar av anna undervisning fordi det skal køyrast parallellt, synest eg det læringsmessige utbyttet av praksisen er for lavt, og veldig lite nausynt.» (LEKTOR 136) 1044

Ut fra materialet til denne rapporten er det ikke mulig å finne ut om disse studentene er ekstremt uheldige, eller om det er vanlig å organisere praksisopplæringen i lektorstudiet som et tillegg til og samtidig med annen undervisning og i så fall hvordan det begrunnes. Ifølge nasjonale retningslinjer for lektorutdanning for trinn 8–13 skal praksisopplæringen bestå av «de aktiviteter som inngår i en lærers arbeidsplanfestede dag» og videre «Praksis [...] er å betrakte som en læringsarena på linje med undervisning ved utdanningsinstitusjonene.» (s. 14)³¹ Dette må forstås som at praksis er en selvstendig læringsarena som skal være gjenstand for studentens fulle arbeidskapasitet og faglige oppmerksomhet så lenge den varer. Et dobbeltløp som disse studentene rapporterer om synes ikke å være i tråd med retningslinjene. Det gir videre grunnlag for å spørre om det er mulig å oppnå forventet læringsutbytte både i praksisopplæringen og i de fagene de mister undervisning i, samtidig?

Lektorstudentene melder om nok et problemområde med praksis ved at den ikke gir uttelling i studiepoeng.

4.4 Praksis uten studiepoeng

Lektorstudentens erfaringer oppsummerer utfordringene med pålagt arbeidsbyrde, dobbeltløp med praksis og forelesning og at praksis ikke tildeles studiepoeng:

«I lektorprogrammet har vi praksis i til sammen 4 mnd ila vårt 4. år på studiet. Praksis teller 0 stp, og derfor er det forventet at vi samtidig følger undervisning på [lærested] X. Dette blir derfor en periode der man må jobbe 100% som praksisstudent/lærer, med planlegging av undervisning, retting av prøver og ellers det som medfølger. I tillegg skal vi komme forberedt til undervisning på [lærested] X hver uke. Jeg opplevde dessuten å få kollisjon mellom mine undervisningstimer på min praksisskole og forelesninger på [lærested] X. [...] Jeg mistet altså en halvtime av undervisningen jeg skulle hatt hver eneste uke i samme faget hver gang. Jeg vet at jeg ikke er den eneste som har opplevd en slik kollisjon, og jeg syns dette stiller oss studenter i en svært krevende og unødvendig situasjon.» (LEKTOR 42) 950

«Man bør også definitivt få studiepoeng for praksis. Andre fag og oppgaver bør IKKE overlappe med praksis som det gjør nå.» (LEKTOR 128) 1036

«Ikke noe fritak fra fagene på skolen. Gikk glipp av 2 ukers forelesning. Burde få litt studiepoeng for det ihvertfall.» (LEKTOR 145) 1053

³¹ <https://uit.no/Content/306735/Nasjonale%20retningslinjer%20LU%208-13.pdf>

«Vi drukner i arbeid, og når vi går ut i praksis, mister vi verdifull tid på skolen fordi de fleste forelesningene går som normalt!!! [...] Vil dere at vi skal bestå fagene våre eller skal vi bli gode lærere? Det går tydeligvis ikke an å gjøre begge deler. Dere må fikse lektorprogrammet, og vi vil ha studiepoeng for praksis slik som ALLE andre. Takk på forhånd.» (LEKTOR 55) 963

Det er ikke umiddelbart tydelig eller forståelig hvorfor praksis i lektorutdanningen ikke gir uttelling i studiepoeng. I Stortingsmelding nr. 11 (2008–2009) Læreren – Rollen og utdanningen heter det «Praksisopplæringen er ikke tildelt egne studiepoeng (omfanget tilsvarer ca. 30 studiepoeng), men skal inngå som en del av fagene.» (s. 21) Det betyr at heller ikke de øvrige lærerutdanningsstudentene får uttelling i studiepoeng når de er i praksis.³² Temaet har faktisk fått sin egen underskriftskampanje.³³ Det registreres at heller ikke masterstudiet i rettsvitenskap ved UiT- Norges arktiske universitet gir uttelling i studiepoeng for fire ukers obligatorisk utplassering i praksis.³⁴

Innledningsvis i denne rapporten ble NHO og LO omtalt med sine ønsker om at alle studenter skal ha tilbud om poenggivende praksis som en del av studiet sitt. Understrekingen av at dette skal være poenggivende praksis er kanskje satt ut fra vissheten om at praksis ved noen studier ikke er poenggivende. Men hva betyr det om praksis telles i studiepoeng, uker eller dager?

4.5 Studiepoeng, uker eller dager

I følge Grønn (2010) forventes det ut fra ECTS-systemet at studentene skal studere/lære i minimum 37,5 timer per uke. (s. 35) Denne forståelsen av en normalarbeidsuke for studenter varierer. Det opereres også med 40 timer³⁵ og 45 timer³⁶. Dette gjør at omfanget av timeinnsats per år varierer tilsvarende og oppgis som 1500, 1600 eller 1800 timer innenfor et studieår på 40 uker/10 mndr. som til sammen utgjør 60 studiepoeng. Ett studiepoeng kan grovt sett utgjøre et arbeidsomfang på mellom 25–30 arbeidstimer³⁷. To uker (80 timer) fulltidsstudier vil derfor tilsvare 3 studiepoeng. Forenklet sagt burde en arbeidsbelastning tilsvarende en normalarbeidsuke under et praksisopphold være tilstrekkelig for å kvalifisere for studiepoeng.

Dette bildet kompliseres av at arbeidsmengden tilsvarende ett studiepoeng varierer med læringsaktiviteten som for eksempel omfang på undervisning, omfang på oppgave eller pensum. Omfang av pensum er igjen avhengig av fag.

«Et studium i historie eller samfunnsfag vil måtte inneholde en viss mengde litteratureksempler som danner basis for studiet i tillegg til pensum av teoretisk og metodisk art og antall sider blir dermed høyt. [...] Motsatt vil pensum i matematikk og naturvitenskapelige fag bestå av svært komprimert fagstoff, og antall sider vil være relativt lite. Tilsvarende vil praksisinnslaget i en del studier (f.eks. profesjonsstudiene på AHS) utgjøre en betydelig arbeidsmengde i studiet som ikke kommer til uttrykk gjennom pensummengden.» (Se fotnote 33)

³² Praksis i sommerferien, slik dette er omtalt tidligere, er også en form for praksis uten studiepoeng.

³³ <https://www.opprop.net/laererutdanning>

³⁴ https://uit.no/utdanning/emner/emne?p_document_id=508682

³⁵ http://www.hil.no/studiekvalitet/kvalitetssikre_studier_og_emner/utvikle_studier_og_emner/nye_studier_og_emner/rammer_for_studieplanlegging

³⁶ <http://www.med.uio.no/om/prosjekter/oslo-2014/revisjonsdokumenter/revidert-studieplan-profesjonsstudiet-medisin-oslo-2014>

³⁷ <http://www.uis.no/article.php?articleID=61327&categoryID=7970>

Praksis utgjør en betydelig arbeidsmengde og tidsandel som ikke har noen autoritativ måleenhet. Praksisomfanget til de enkelte studier i vedlegg 9.2, tabell 1, oppgis både i studiepoeng, måneder, uker og dager. For noen studier oppgis dette både med studiepoeng og tidslengde.

I merknader til § 3. struktur og innhold til forskrift om barnehagelærerutdanning leses følgende: «I forskriften er praksis beregnet ut fra dager istedenfor uker fordi man av erfaring kan miste praksisomfang siden mange uker har mindre enn fem arbeidsdager.»³⁸ Dette er en rimelig og forståelig formulering, men ikke tilstrekkelig for å forstå hvorfor praksis ikke gir uttelling i studiepoeng.

Det fremgår ikke hvordan studiepoengregnskapet går opp i disse studiene. Hvordan er det mulig å legge perioder uten studiepoeng innenfor rammen av et studieår som er normert til 60 studiepoeng? Er svaret å finne i de studiepoengene lektorstudentene oppgir de må ta i tillegg til at de er ute i praksis? Ligger svaret i den ekstrabelastningen og det dobbeltarbeidet studentene oppgir at de påføres med arbeidskrav fra lærestedet? At det er det arbeidet som gir studiepoeng og som får regnskapet til å gå opp? Det fører oss tilbake til utgangspunktet for dette kapittelet som var studentenes rapportering om arbeidsbelastningen i praksis generelt. Studenter fra mange utdanningstyper, ikke bare de som ikke får studiepoeng i praksis, rapporterer om at dette er et stort problem. Også studenter som i utgangspunktet får studiepoeng for praksis opplever samlet arbeidsbelastning som utmattende. Kanskje det kan sies så tabloid at enten får man studiepoeng for tilleggsarbeidet, men ikke for praksis eller så får man studiepoeng for praksis, men ikke for tilleggsarbeidet. Det er bekymringsfullt at spørsmål om studiepoeng og arbeidsbelastning i praksis ikke har noen autoritativ forankring eller omforent målestokk. Dette kan også si noe om verdien av praksis.

4.6 Verdien av praksis I

Studiepoengberegningen av praksis kan variere med i hvilken grad praksis vurderes etter et arbeidsomfang tilsvarende en normalarbeidsuke og/eller etter et mer eller mindre vilkårlig valgt antall pensumsider eller oppgaveomfang. Dette medfører at arbeidsbelastningen og læringsutbytte i praksis kan variere betydelig fra utdanning til utdanning. Det innebærer at praksis tillegges forskjellig verdi avhengig av utdanningstype. Raaen (2017) påpeker at det er et stort erfaringsmangfold, men lite erfaringsdeling blant utdanningene knyttet til deres ulike måter å håndtere praksisopplæringens innhold og organisering på. (s. 110) Det finnes ingen omforent målestokk for å vurdere praksis' krav, innhold, omfang og organisering f.eks. i forhold til mål og læringsutbytte på tvers av utdanninger. Dette gjør praksis til et vanskelig objekt for eksternt innsyn og kvalitetsvurdering. Praksis er vanskelig etterprøvbart og sammenlignbart. Sånn sett forblir verdien av praksis et internt fag- og institusjonsanliggende.

Studentene rapporterer om praksisperioder som medfører store læringsutfordringer og tidskaos. Dette gir indikasjoner på at praksis ikke vurderes å være nok i seg selv og at man ikke helt stoler på at den læringen praksis skal bidra til er god nok. Innledningsvis i rapporten ble det påpekt at praksis både må forstås som en studieform og et studieinnhold. Uavhengig av institusjonenes intensjoner synes institusjonenes holdninger, slik de kan utledes av studentenes kommentarer, i hovedsak å være en aksept av praksis som studieform, men at praksis som studieinnhold tillegges mindre vekt. Det er et paradoks at praksis som i andre sammenhenger omtales som et viktig gode og noe svært attraktivt enda flere bør få tilbud om, på denne måten tilsynelatende underkjennes og nedvurderes ved at det

³⁸ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2012/merknader_forskrift_rammeplan_barnehagelærerutdanning.pdf

enten ikke teller i poengsammenheng og/eller ikke er nok i seg selv, men må fylles med andre studieoppgaver, avvikles utenom studieåret eller komme i tillegg til annen undervisning. (Jf. pkt. 3.5.1.11)

Det er også et paradoks å velge å se bort fra den eneste måleenheten i høyere utdanning som gir en viss indikasjon på omfang og som all høyere utdanning relateres til. Et valg om ikke å tildele studiepoeng for praksis er å sette verdien av praksis til null, noe som kan oppfattes som den ultimate nedvurdering, ikke bare av praksis, men også av det praksisfeltet som studentene senere skal ha sitt virke i. Betydningen for studentene av å «få» studiepoeng også som en påskjønnelse for og bekreftelse av sin egen innsats, bør ikke underkjennes. Studiepoeng har både konkret og symbolsk verdi. Begge deler er viktig.

5 Praksis og gratisprinsippet i høyere utdanning

I løpet av vår/sommer 2017 var det flere oppslag i ulike media om enkelte navngitte utdanningsinstitusjoners praksis med obligatoriske studieturer/feltstudier/ekskursjoner eller andre eksterne læringsaktiviteter som studentene måtte betale en egenandel for eller betale fullt ut selv. Dette ble oppgitt til å være etablert praksis ved flere institusjoner.^{39,40} Det ble fra flere hold påpekt at dette strider mot det såkalte gratisprinsippet i høyere utdanning og dermed også Universitets- og høyskolelovens § 7-1 om egenbetaling som sier at statlige universiteter og høyskoler ikke kan «kreve egenbetaling fra studenter for ordinære utdanninger som fører frem til en grad eller yrkesutdanning. Departementet kan i særskilte tilfeller, etter søknad, godkjenne unntak fra denne bestemmelse.» Flere institusjoner går nå gjennom rutinene sine og endrer praksis på dette feltet.⁴¹ Kunnskapsdepartementet ser alvorlig på saken og varsler at dette vil være tema i etatstyringsamtalene som departementet har med hver enkelt institusjon. Departementet har også sendt ut et eget brev med redegjørelse for egenbetalingsregelverket for studieturer ved statlige utdanningsinstitusjoner.⁴²

Som vist i kapittel tre kan begrepene som omtaler de ulike formene for eksterne læringsaktiviteter bli brukt om hverandre. Hva en ekstern læringsaktivitet betegnes som kan også være et resultat av institusjonens valg. Hva man kaller aktiviteten burde ikke ha noen konsekvenser for studentenes økonomi. Det kan i den sammenheng være vanskelig å se forskjell på studietur og praksis som obligatoriske eksterne læringsaktiviteter og hvorfor det første faller inn under loven og gratisprinsippet og det andre tilsynelatende ikke. Det burde kunne forutsettes at regelverket praktiseres likt uavhengig av hva den enkelte eksterne læringsaktiviteten kalles; praksis, internship, hospitering, ekskursjon, feltarbeid, prosjekt, studietur etc., hvilket formål den har og varigheten av den.

5.1 Hva koster praksis for studentene?

Mange studier har krav om obligatorisk bestått praksis som forutsetning for å avlegge eksamen. Studenter fra 15 utdanningstyper rapporterer om hva praksis koster dem både hva gjelder egne utgifter til gjennomføring av praksis, som bolig, transport og reiser, men også hva det koster dem av ressurser i

³⁹ <https://dusken.no/artikkel/26758/ulovlige-egenandeler-ved-ntnu>

⁴⁰ <https://khrono.no/2017/03/isaksen-vil-forklare-gratisprinsippet>

⁴¹ <https://www.krsby.no/student/i/eQA3y/Slutter-a-ta-betalt-for-obligatoriske-studieturer>

⁴² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/redegjorelse-for-egenbetalingsregelverket-for-studieturer-ved-statlige-utdanningsinstitusjoner/id2568867/>

form av tidsbruk. De utgiftene og økonomiske belastningene studentene oppgir gir grunn til å spørre om institusjonene her opererer utenfor lov og forskrift og at dette bryter med gratisprinsippet i høyere utdanning⁴³ og UH-lovens § 7-1 om egenbetaling? Hva tidsbruk angår berører dette studentenes læringsforhold og -betingelser, ikke minst sett i sammenheng med kravet om dobbelt arbeidsbelastning som ble omtalt i forrige kapittel. Det omfatter også sosiale forhold som familieforpliktelser/livssituasjon med små barn og muligheter for planlegging av hverdagen. Det rapporteres i denne sammenhengen om at man mister muligheten til å jobbe ved siden av studiene når man må reise bort for å gjennomføre praksis. Mange opplever også å få kort varsel på hvor de blir plassert og at beskjeder, informasjon og avtaler om vitale praktiske detaljer og godtgjørelser kommer svært sent. Flere opplever lite fleksibilitet fra institusjonene om disse problemene og opplever heller ikke å bli tatt på alvor.⁴⁴ Det etterspørres samarbeid mellom institusjonene om praksisplasser.

5.2 Tid og reise ved gjennomføring av praksis

Noen få studenter kommenterer at studiestedet tilrettelegger og tar hensyn til bosted og kjørelengde mellom hjem og praksissted og at tidspunkt for praksis kan tilpasses familiesituasjonen.

De øvrige kommentarene om tid og reise er ikke fullt så positive. Det rapporteres om at det ikke tas hensyn til hvor studentene bor når praksisplassene utdeles og at dette fører til lang og slitsom reisevei for mange. Utfordringer med plassering av praksisstedet og kollektivtrafikk nevnes også:

«Det er verken logikk mellom praksisplass og bosted i fylket, eller mellom hvem som har bil og hvem som må ta kollektivt.» (BARNEHAGE 182) 198

«Jeg har vært heldig i forhold til trekking av nummer og alltid fått plass i X. For dem som ikke har vært like heldig og havnet steder hvor det er sjeldne bussavganger og ingen buss i det hele tatt, så synes jeg det blir dumt. Dette kan jo så absolutt skje meg til neste praksis, noe som gjør at jeg gruer meg.» (SYKEPLEIE 156) 1630

For studenter som skal inn i en fastlagt turnus på praksisstedet kan reise med offentlig kommunikasjon by på utfordringer:

«Turnusen i praksis er uforsvarlig. Med kveldsvakt etterfulgt av morgenvakt rekker mange av oss kun å sove 5 timer på grunn av planlagt reisetid til sykehus med kollektivtrafikk. Å være ferdig med en vakt i praksis klokken 22:00 for så å begynne igjen klokken 07:00 betyr IKKE at man får 9 timer søvn. Jeg kommer hjem til 00:00 og må opp klokken 05:00. Dette er uforsvarlig når praksisen omfatter mennesker man skal ta ansvar for.» (SYKEPLEIE 198) 1672

Spørsmål om privatbil kontra kollektivtrafikk er en aktuell problemstilling:

«Det var bare flaks at de to andre jeg er i praksis med hadde bil og muligheten til å plukke meg opp i X» (G. SKOLE 299) 601

«Jeg for eksempel som er forholdsvis heldig som har egen bil og kan pendle, (måtte jo ha flyttet hvis ikke, da bussforbindelsen er dårlig), får mye kostnader på drivstoff og ikke minst

⁴³ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-12-15-1506>

⁴⁴ <https://sykepleien.no/2017/09/sykepleierstudentens-seksaring-ma-klare-seg-selv>

vil bilen min synke mye i verdi da km.standen vil øke mye etter endt praksis.» (SYKEPLEIE 162) 1663

5.3 Krever praksis at man har egen bil?

Spørsmålet om disponering av egen bil for gjennomføring av praksis er et tema som rapporteres av flere sykepleiestudenter.

«Andre praksisperiode [...] byr på mange utfordringer for oss som bor i X og verken har sertifikat eller råd til å pendle så langt hver dag. Vi blir ikke møtt med noe forståelse for dette hos de som har ansvar for praksisen, da de mener at vi selv er ansvarlig for å komme oss til praksisstedet. For meg og mange andre kan dette bety at vi ikke får fullført praksisen og kanskje dropper ut. Personlig synes jeg ikke dette kom godt nok fram da jeg søkte på utdanningen, da det ikke sto noen plass på [lærested] X sin hovedside.» (SYKEPLEIE 77)1550

«I tillegg fikk jeg beskjed om at jeg ikke var velkommen på et praksissted fordi jeg ikke hadde billappen. Dette tyder på dårlig kommunikasjon mellom [lærested] X og praksissted, da det ikke sto i noe reglement at det var påbudt med bilsertifikat i en slik praksisperiode.» (SYKEPLEIE 151) 1652

«Om man må kjøre bil selv for at det skal bli enklere, burde det stå i praksisprogrammet at man burde ha bilsertifikat.» (SYKEPLEIE 169) 1643

Det er ingen selvfølge at dagens studenter har tilgang til eller disponerer egen bil, heller ikke at de har sertifikat for bil. At praksisperioder legges opp til at dette føles som et krav, setter studentene i en vanskelig posisjon særlig der man ikke opplever å bli møtt med vilje til å finne løsninger. For noen kan det kanskje medføre at de slutter i studiet, som et av sitatene over indikerer. Studentene etterspør informasjon om situasjonen og at det bør stå i beskrivelsen av studiet.

5.4 Utfordringer med bolig

Det er ikke gitt at alle studenter kan pendle til og fra praksisstedet hver dag. Enten fordi det er for langt unna eller fordi daglig transport ikke er mulig eller tilgjengelig. Disse studentene skal ikke bare bli kjent på et nytt praksis-/arbeidssted, mange må også finne seg et nytt sted å bo mens de er i praksis. Dette oppleves stressende og vanskelig, ikke minst fordi flere opplever at denne informasjonen kommer alt for sent.

«Praksisplassene ble gitt oss alt for seint. Ettersom en del må flytte under praksisperioden. Dette burde bli bedre!» (ERGO-/FYSIO 19) 718

«Er dog vanskelig for de fleste studenter mtp. å finne boplass og dekke alt av utgifter selv. Kunne fått mer hjelp til å finne plass å bo og til det økonomiske.» (SYKEPLEIE 102) 1575

«Jeg fikk praksis svært langt unna mitt daværende bosted og måtte selge leiligheten og flytte pga praksistildelingen. Lite fleksibilitet og hjelp fra studiestedet i forhold til dette.» (SYKEPLEIE-MA 17) 1905

Praksis byr ikke bare på til dels store praktiske utfordringer med transport, reise og bosted. Praksis byr også på økonomiske utfordringer for mange.

5.5 Økonomiske utfordringer

Det påpekes at flere studenter må dekke reisekostnader i praksis selv der praksisplassen ligger langt unna og at det kan være vanskelig å få støtte til reisepenger. Det rapporteres også om problemer med at siden boligbehovet ikke er så langvarig, er man heller ikke så attraktiv som leieboer. Det etterspørres øremerkede hybler til en pris som er overkommelig for studenter og at dette er avklart før praksisperioden tar til. Det ønskes mer hjelp til å finne boplass og mer økonomisk støtte da nåværende støtte er alt for lav i forhold til dagens priser. Slike problemer er stressende og tar fokus bort fra læringen. Det påpekes at det er «liten/dårlig informasjon om bostedsordning, hvilke utgifter som dekkes og hvordan det skal behandles.» (HELSE OG SOSIAL DIV 13) 778 og at mange sliter økonomisk.

«Noe av det praktiske kunne koste litt penger, dyrt for en student.» (ØKADM 6) 2001

«I praksisen blir vi satt langt utpå landet, hvor vi må ordne boplass og slikt selv. De som ikke har lappen har veldig problemer. Nesten alle sliter økonomisk siden vi bare får 1800 av skolen.» (UTDANNINGSTYPE X) 799

«Økonomisk bistand kunne vært veldig mye bedre. Har nylig vært ute i praksis. Før praksisperioden ble jeg nødt til å kjøpe meg bil [...] Dette er en stor økonomisk belastning for en student som fra før av har det veldig trangt økonomisk. Skolen var ikke villig til å finne en løsning sammen med meg da kollektivtrafikken ikke samsvarte med de tidene jeg skulle være ute i praksis. Å kjøpe bil var derfor eneste utvei for å kunne dra ut i praksis og fortsette med studiet.» (SYKEPLEIE 107) 1508

De fleste praksisperioder er av relativ kort varighet og praksisplassen kan variere fra periode til periode. Studentene må flytte tilbake til egen bolig/bolig på lærestedet når praksisen er over. Denne studenten er derfor trolig ikke den eneste som opplever utfordringer med å opprettholde to boliger i perioder med praksis langt unna:

«Dårlig opplegg med at det ikke er noe støtte å få, de fleste må betale for hybel hjemme og betale for et sted å bo hvor praksisen er.» (SYKEPLEIE 96) 1569

Noen antyder at studenters økonomiske problemer i forbindelse med reise og bolig i praksis henger sammen med at institusjonene tar opp flere studenter enn de har praksisplasser til. Dette oppleves som en større vekt på kvantitet enn kvalitet i studiet. «Heller få flere studenter gjennom studiet, enn å sikre kvaliteten på de som kommer seg igjennom ...» (SYKEPLEIE 239) 1713. Deres erfaring er videre at institusjonen er lite samarbeidsvillig med tilrettelegging, hjelp og støtte og at man risikerer å flytte delvis på egen regning. «Det blir mange store ekstra kostnader for oss som studenter, og de fleste vet vel at studenter ikke har all verdens å rutte med fra før. (SYKEPLEIE 162) 1636 «... og det sier seg selv at en studentlommebok ikke har råd til 7 uker med overnatting vekke.» (G. SKOLE 9) 311

5.6 Økonomisk kompensasjon

I 2014 utarbeidet Nasjonalt råd for lærerutdanning en rapport om beregning av praksiskostnader i lærerutdanning.⁴⁵ Her inngår refusjon til studenter med ekstraordinært høye praksisutgifter. Rapporten bekrefter at studenter har utgifter forbundet med gjennomføring av praksis, men det legges tydelig til grunn at dette må aksepteres, siden det bare er ekstraordinært store utgifter som refunderes. Det gis ingen forklaring på hva ekstraordinært store utgifter er, og temaet er ikke behandlet i rapporten.

Dette står i sterk kontrast til hva Kunnskapsdepartementet selv skriver i sitt brev av 07.07.2017 om redegjørelse for egenbetalingsregelverket for studieturer ved statlige utdanningsinstitusjoner. (jf. Fotnote 40) «Departementet har tidligere, i brev av 22. september 2006 til Høgskolen i Agder, uttalt at utdanningsinstitusjonene bør unngå at studenter pålegges obligatoriske kurs som påfører studenter utgifter utover et mindre beløp. Formuleringen om «mindre beløp» er etter departementets syn uklar og har skapt usikkerhet om hva som er grensen for å kunne pålegge studenter utgifter. Departementet vil derfor understreke at gratisprinsippet innebærer at norsk utdanning skal være gratis, og at studentene derfor heller ikke kan pålegges mindre utgifter når man gjennomfører kurs, studieturer og lignende som er obligatorisk for studentene. [...] Departementet har lagt til grunn en streng praksis når det gjelder egenbetaling ved obligatoriske studieturer. Det kan ikke kreves egenbetaling av utgifter for turen, for eksempel kostnader til transport og boutgifter, når studieturen er obligatorisk og hvor deltagelse i turene er en forutsetning for å få avlegge eksamen. Slik praksis vil være i strid med gratisprinsippet.» Slik departementet formulerer seg i brevet kan studentene ikke engang pålegges mindre utgifter eller merutgifter ved obligatoriske eksterne læringsaktiviteter som er en forutsetning for å avlegge eksamen.

Ut fra hva studentene rapporterer, synes det å være et stort sprik mellom gratisprinsippet og UH-lovens bestemmelser og hvordan dette praktiseres av institusjonene. Det kan være grunn til å tro at bistand til dekning av studentenes merutgifter knyttet til praksis, praktiseres forskjellig fra institusjon til institusjon og fra den ene utdanningen til den andre også innenfor samme institusjon. Et søk på noen institusjoners nettsider bekrefter denne antagelsen:

En institusjon med medisinstudier og andre helsefagutdanninger sier for eksempel for medisinstudiet at: «Det medisinske fakultet er i samarbeid med utplasseringsstedet ansvarlig for å skaffe studentene hybel under utplasseringen i lokalsykehus. Fakultetet har det formelle ansvar (kontrakter og økonomi) når det gjelder leie av bolig og utbetaling av reiseutgifter i forbindelse med utplasseringen.» For helse- og sosialfagutdanningene ved samme institusjon heter det at som student i praksis må man påregne utgifter til reise og eventuelt hybel. Det er mulig å søke om økonomisk tilskudd for å få dekket noen av disse utgiftene i etterkant.⁴⁶

For en flercampusinstitusjon registreres det ulik informasjon om utgifter til reise og bolig i forbindelse med praksis for samme utdanning. For en annen utdanning ved samme institusjon oppgis at studiet ikke krever kostnader utover semesteravgift og pensumlitteratur, mens det i studieplanen under omtale av praksisstudier opplyses at: «Studentene må påregne noen utgifter i forbindelse med transport, kost og losji.» Ytterligere ett studium ved denne institusjonen har følgende beskjed til sine studenter:

⁴⁵ http://www.uhr.no/documents/Rapport_om_praksiskostnader_i_laererutdanning_10.1.2014.pdf

⁴⁶ Det er snakk om følgende tilskudd: «For leie av bolig på praksissted gis tilskudd på inntil kr 750 per uke / kr 3000 per mnd. I tillegg innrømmes én reise tur/retur mellom studieadresse og praksissted etter rimeligste reisemåte. Ved obligatorisk fremmøte på campus i praksisstudiene dekkes også reise tur/retur. Kostnader/utgifter til betalt hybel i praksisperioden må dokumenteres.»

«Studenten må dekke egne reise- og oppholdsutgifter under praksisoppholdet. Praktikanter ved NOKUT-godkjente Xutdanninger får lønn i praksis etter gjeldende tariffavtale.»

En formulering om at studenter må regne med utgifter til reise og opphold i forbindelse med praksisstudier, er ikke uvanlig. En institusjon presiserer: «Refusjon av reiseutgifter gjelder ikke de utdanningene der det i forkant av studiet opplyses om at studenten må påregne ekstra utgifter for reise i forbindelse med praksis.» For et institutt ved samme institusjon gjelder følgende: «Normalt dekker studentene selv reise- og boutgifter i praksisperioden. Unntaksvis kan det gis noe støtte fra instituttet etter individuell søknad.» Et annet fakultet ved institusjonen påpeker for noen av sine studier at: «Studiene er landsdekkende, og studenter må selv dekke reise- og boutgifter.» I en annen sammenheng sies det om et studium ved samme institusjon som omtales som nasjonal med utplassering av studenter over hele landet: «Studenter som trenger midlertidig bolig i praksisperioden får finansiert husleien. HIX er også behjelpelig med å skaffe midlertidig bolig.» (Elken m.fl. 2015 s. 99)⁴⁷

Noen institusjoner ser nødvendigheten av å gi støtte til leie av ekstra hybel på praksisstedet, men at studenten selv må skaffe seg denne. Leieforholdet må søkes om og godkjennes i god tid på forhånd og husleie forskutteres av studenten. Det settes gjerne et tak på inntil kr. 3000,- 4000,- på hvor mye som refunderes. Institusjonen kan kreve en egenandel av studentene. Én institusjon krever kr. 200,- pr. uke. Når institusjonen skaffer bolig på praksisstedet krever en annen kr. 625,- per praksisperiode. Også for reiseutgifter kreves egenandel. For reiseutgifter understrekes at reisen alltid må foregå på rimeligste måte. En institusjon påpeker at: «Reisen til praksisstedet beregnes enten fra høgskolens lokaler eller fra studentens bosted. Det alternativet som gir lavest reiseutgifter legges til grunn.»

Bruk av privatbil tillates i sjeldne tilfelle og må godkjennes på forhånd. Det registreres satser for kilometergodtgjørelse på kr. 1,-, kr.1,75 og kr. 2,50.

Én spesiell reiseutgift dekkes ikke. Det er reiseutgifter i forbindelse med utøving av praksisstudiene som for eksempel reiser på hjemmebesøk i hjemmebaserte tjenester/hjemmesykepleien. Slike reiseutgifter forutsettes dekket av praksiskommunen. Det er uklart hvilken rett institusjonene har til å pålegge kommunen en slik utgift med mindre det inngår i avtalen mellom partene.

Studentenes praktiske og økonomiske utfordringer forbundet med tidsbruk, transport- og boutgifter i praksisstudiene og institusjonenes refusjonspraksis for dette sammenholdt med gratisprinsippet, sier også noe om verdsetting og verdien av praksis.

5.7 Verdien av praksis II

Temaet praksis og gratisprinsippet gjør verdien av praksis også til et spørsmål om kroner og øre. I denne sammenhengen har verdien av praksis gått fra kun å dekke ekstraordinært høye praksisutgifter til departementets tidligere tillatte krav om at studentene selv må kunne betale et mindre beløp til departementets egen korreksjon til at det ikke kan kreves egenbetaling ved obligatoriske eksterne læringsaktiviteter og tiltak som er en forutsetning for å avlegge eksamen.

Det mangfoldet i kompensasjonspraksis som rapporteres av studentene bekreftes av institusjonenes opplysninger om egen praksis på dette. Det er forskjeller mellom institusjonene og internt på den enkelte institusjon. Dette fører til ulikheter mellom studentene i hva og hvor mye den enkelte student

⁴⁷ Det har ikke vært mulig å finne ut om dette fortsatt er gjeldende.

belastes med. Noen studenter kan risikere store utgifter, andre kanskje ingenting, også avhengig av praksisplassplassering. Studenter som er pålagt en stor andel praksis i studiet og flere praksisperioder kommer dårligere ut enn studenter med en mindre praksisandel og færre perioder.

Studentene går inn i studiet i den tro at utdanningen deres er gratis fordi norsk høyere utdanning er gratis. Å oppleve at dette ikke stemmer kan være grunn til å føle seg holdt for narr. Informasjonen om disse kostnadene er ikke lett tilgjengelig. Det krever observante og oppmerksomme søkere for å få vite hva studiet vil koste dem. Og skulle noen lete opp denne informasjonen selv, blir de gjerne møtt med utydelige formuleringer som f.eks. «studentene må påregne noen utgifter til reise og opphold utenfor studiestedet i forbindelse med praksis». Dette er formuleringer som trolig verken gir grunn til bekymring eller grunnlag for videre undersøkelse. Det kan ikke kreves eller forventes at studentene skal ha funnet ut dette før de søker om studieplass eller før studiestart. Og når de gjør seg erfaringer med det, er det for sent.

Doble boutgifter, kjøp av bil, salg av leilighet er eksempler på rapporterte og ekstreme tiltak og offer for den enkelte for å kunne fortsette og fullføre studiet. Det er ikke slike formål studenters ekstraarbeid og studielån skal finansiere. I verste fall kan gjennomføring av praksis være et spørsmål om den enkelte students private økonomi tåler belastningen og hvor valget i ytterste konsekvens kan være å måtte slutte i studiet.

Spørsmål om reise/reisetid og økonomi skaper unødvendig besvær og bekymring. Det gjør det vanskelig å forberede seg til praksisperioden og planlegge hverdagen. Institusjonene synes å legge mer vekt på at det skal være billig og billigst enn at det er tidseffektivt og rasjonelt hensiktsmessig for studentene. Dette igjen kan påvirke energi og lærelyst og få konsekvenser for læringsutbytte.

I omtalen av praksis som et gode flere bør få tilbud om nevnes ikke studentenes omkostninger. Hva praksis koster institusjonene i form av lærerressurser og utgifter til veiledning er kjente tema. Hva praksis koster studentene er lite synliggjort. For igjen å si det tabloid: Du får praksis, men den er ikke gratis.⁴⁸

Spørsmål om praksis og gratisprinsippet handler ikke bare om praksis, men berører spørsmålet om gratisprinsippet i høyere utdanning generelt. Gjennomgangen av disse studentkommentarene gjør det vanskelig å forstå og forsvare gratisprinsippet i høyere utdanning, og rokker ved forestillingen om at norsk høyere utdanning er tilgjengelig og lik for alle. Det reiser spørsmålet om vi må moderere gratisprinsippet til at det ikke gjelder for alt og heller ikke for alle?

6 Praksis, et utslag av tilfeldighetenes spill?

Det er mange usikkerhetsmomenter og uforutsigbarheter forbundet med praksis. Studentenes omtale av praksis kan i flere tilfelle sammenfattes til at det er tilfeldig hvor man havner og tilfeldig hva man lærer. Det avhenger av om man har flaks eller uflaks, om man er heldig eller uheldig. Hva man får ut av det kan være helt individuelt.

⁴⁸ NSO fremmer krav om dekning av ekstraavgifter i praksisperioder i sin Utdanningspolitiske plattform punkt. 6.5.
<https://www.student.no/dokumenter/utdanningspolitisk-plattform/>

«Dette er veldig individuelt og er mye opp til hvilken praksislærer og oppfølgingslærer du har.» (G. SKOLE 11) 313

«Tilfeldig og urettferdig tildeling av praksisplasser. På små plasser får man utfordret seg i mye mindre grad enn på store plasser der det skjer mye.» (POLITI 4) 1242

«Jeg opplever at veiledere fra praksissteder varierer veldig, og at dersom man har flaks kan man ha en helt fantastisk praksisperiode, men dersom man har uflaks så kan man sitte igjen uten noe særlig utbytte av periodene.» (SYKEPLEIE 237) 1711

6.1 Heldig eller uheldig

Av de som omtaler seg som heldig eller uheldig med praksis, er det flest av dem som opplever seg heldige. Det er hovedsakelig selve praksisplassen og praksislærer/veileder som omtales på denne måten.

«Selv var jeg ganske heldig som fikk den praksisplassen jeg var på.» (VERNEPLEIE 13) 709

«Personlig har jeg vært heldig og dermed fått lære masse.» (PEDAGOGIKK 35)

«Har vært ekstremt heldig med praksis i høst.» (BARNEHAGE 163) 179

«Jeg for min del var veldig heldig med praksislærer og fikk god oppfølging og konstruktiv kritikk.» (G.SKOLE 324) 626

«Var veldig heldig med min praksisplass slik at jeg fikk sett svært mye.» (MEDISIN 49) 1135

«... har heldigvis en utrolig bra veileder ...» (POLITI 13) 1251

Noen studenter ser eget hell i lys av andres uhell:

«Vet at jeg var heldig, ikke alle av mine kullkamerater hadde det slik.» (BARNEHAGE 130) 146

«Har vært veldig heldig med praksislærer og praksisplass, [...] Men jeg har inntrykk av at ikke alle praksisgrupper var like heldige med praksisplass, og at det av og til kunne virke litt tilfeldig hvor mye hver enkelt praksislærer la i veiledningen.» (G. SKOLE 251) 553

Også eget uhell ses i lys av andres:

«Man er dessverre prisgitt sin veileder på praksisstedet, der var jeg uheldig, og fikk tilnærmet null erfaring/øving på praktiske prosedyrer. Svært trist, og jeg er ikke den eneste.» (SYKEPLEIE 386) 1860

Der noen opplever seg heldig, kan andre oppleve det motsatte:

«Var veldig uheldig med praksisstedet.» (VERNEPLEIE 15) 732

«... men var også uheldig med veilederen min under klinisk praksis.» (RADIOGRAFI 16) 789

«Jeg følte meg veldig uheldig med min situasjon i praksis, fordi jeg endte opp med en ganske inkompetent veileder, og hadde kun henne som veileder gjennom størstedelen av praksisen.» (LEKTOR 27) 935

Erfaringer med dårlige praksisplasser deles, noe som kan gi opphav til angst og bekymring for om man havner der selv.

«Har personlig gode erfaringer, men hører mange historier om dårlige til uakseptable praksissteder.» (SYKEPLEIE 239) 1713

«Hørt dårlige hendelser/historier fra andre medstudenter som har kommet i uheldige barnehager, gjør meg nervøs for å havne i en dårlig barnehage, ikke få bestått praksisperioden.» (BARNEHAGE 17) 33

De utdanningene som har flere praksisperioder gir studentene flere muligheter til å erfare kvalitet og læring i praksis. Noen få rapporterer om hell i flere praksisperioder.

«Har vært heldig med praksisveilederne i begge praksisperiodene. Engasjerte i undervisningen, i meg og faglig dyktige.» (LEKTOR 81) 988

«I tillegg har jeg vært veldig heldig med veilederne mine hittil, som har vært meget engasjerte og pedagogiske.» (PSYKOLOGI 28) 1321

«Jeg har i alle tre praksisperiodene vært veldig fornøyd med avdelingene, [...] I tillegg har jeg vært svært heldig med kontaktsykepleierne.» (SYKEPLEIE-MA 37) 1925

6.2 Blandet erfaring krever positiv innstilling

Det vanligste for studenter med flere praksisperioder er at erfaringene man gjør seg er blandet.

«Ikke fornøyd med den første perioden vi hadde praksis. Men svært fornøyd med den andre perioden. Det kunne omtrent ikke vært bedre.» (PEDAGOGIKK 16) 1181

«For på 1.året hadde jeg en skikkelig god praksisveileder, [...] Mens i år har jeg vært utrolig uheldig, og fått en som ikke har vært grei eller proff på noen måte.» (BARNEHAGE 75) 91

«Den ene praksisperioden var svært lærerik, den andre var bortkastet.» (IDRETT 4) 860

«Jeg har hatt min beste praksis nå, takket være en fantastisk veileder. To forestående praksiser har jeg hatt veiledere som er lite initiativtagende til å tilrettelegge for gode læringssituasjoner.» (SYKEPLEIE-MA 36) 1924

«Første praksisperiode ganske knotete og unødvendig, andre praksisperiode var bra.» (LEKTOR 89) 997

«Har hatt to praksisperioder, hvor jeg var veldig fornøyd med den ene. Den andre var det dårlig kommunikasjon fra avdelingen jeg var på, så det hele ble vanskelig.» (RADIOGRAFI 11) 730

Med slike erfaringer kan tålmodighet sammen med tillit og håp om at det vil bli bedre neste gang, være en helt nødvendig egenskap. Sånn sett kan flere praksisperioder være det som redder inntrykket.

«Fikk ikke jobbe med de praksismålene som høgsolen hadde satt opp. Håper på bedre erfaring dette året.» (VERNEPLEIE 15) 732

«Min første praksis var preget av elendig organisering og ansvarsfraskrivelse fra praksisstedets side. Har full tillit til at neste praksis blir mye bedre.» (SYKEPLEIE 34) 1507

«Eg var på ei avdeling der det blei utført ganske lite prosedyrer, så det einaste eg fekk gjere var stell. Eg trur dette blir betre i dei neste praksisperiodane». (SYKEPLEIE 385) 1859

6.3 Blandet erfaring gir ulikt læringsutbytte

Flere studenter er opptatt av spørsmålet om oppnådd og ulikt læringsutbytte av praksis både for seg selv og studentgruppen som helhet. Det rapporteres om manglende samkjøring og at «det er problematisk at praksis spriker så mye innad.» (G.SKOLE 321) 623 For noen kan det bety «at man har en praksisform der elever faktisk, avhengig av hvor de ender opp, kan komme gjennom 3 års utdanning og ikke fått gjort noe av det de burde ha øvelse i.» (SYKEPLEIE 87) 1560 Andre kommenterer praksisstedets ansvar for å ivareta studenten og erfarer at «nivået av læringsutbyttet er mye høyere der praksisstedet faktisk tilrettelegger for å ha studenten.» (SYKEPLEIE 355) 1829

«Mange har hatt svært ulike erfaringer i praksis. Noen har fått jobbe mye med å levere fra seg skriv og diskutere faglig. Noen, inkludert meg selv, fikk en litt mer passiv læringssituasjon i praksisperioden. Jeg fikk dessverre ikke gjøre så mye selv, men måtte mest observere. Det er synd ettersom vi skal komme ut med noenlunde de samme erfaringene i arbeidslivet.» (RETTSVIT 14) 1363

«Det er imidlertid skuffende at det synes å være stor variasjon i hvor gode praksisperiodene er, da det foreligger lite føringer og enda mindre kontroll over veileders arbeid og at studenten får det han/hun har krav på.» (PSYKOLOGI 24) 1317

«... opplevde at noen studenter hadde fått mulighet til å lære mye mer enn meg på andre praksissteder. Ønsker at det er tydeligere læringsmål for praksisperioden slik at alle får den samme erfaringen i løpet av praksisen.» (ODONTOLOGI 11) 1163

«Det har også vore veldig stor forskjell på innhaldet i praksisen hos forskjellige grupper. Nokon får berre vere med på ein skuletime i løpet av dagen, medan andre har full dag.» (LEKTOR 1) 909

6.4 Bredden i erfaringene

«Har hatt veldig forskjellige praksisperioder. Virkelig fått prøve to ender av skalaen på praksisperiodene.» (G.SKOLE 331) 633

«... varierer veldig med praksisbarnehage og -lærer. Jeg har erfaring med begge ytterligheter.» (BARNEHAGE 141) 157

Slik spørsmålsbatteriet i Studiebarometeret er satt opp, kan ytterlighetene i studentenes erfaringer avleses med en snittscore på hhv. 1,0 eller 5,0. Ut fra studentenes kommentarer kan ytterlighetene avleses gjennom uttrykk som «den beste» eller «den verste». Praksis karakteriseres som «toppers»,

«lærerikt og «knallbra», men også som «tragisk», «grusomt» og «bare tull». Avhengig av utfall vil praksis for disse studentene derfor erfares enten som en gledens eller en besværlighetens historie. Se også vedlegg 9.3 Noen vurderinger av materialet, punkt 2, som viser at svarfordelingen bekrefter at det er større variasjon i studentenes erfaringer med praksis enn med alle de andre sidene ved studiene som omfattes av Studiebarometeret.

	
FARMASI	
Praksisperioden har vært noko av det beste eg har opplevd. Det både motiverer meg til å fortsette å studere, og motiverer meg til å komme ut i arbeid. (20) 300	Praksisperioden var noe av det verste på studiet. Instituttet er ikke klar over hvordan studentene opplæres eller følges opp på praksisplassene sine. [...] Etter min mening var det bare tullete og kaotisk! (1) 281
IDRETT	
Praksis er UTROLIG viktig i bachelorgraden! Og er et fantastisk tilbud. (6) 862	Dårlig informasjon og «opplæring» i forkant av praksis. Ble lite inkludert i det faglige under praksisen. Ingen oppfølging etter endt praksis. (18) 874
SYKEPLEIE	
Måten min veileder involverte seg i både min læring og inkludering av praksisstedet, gjorde min læresituasjon i praksis uvurdelig i min utdanning. (404) 1877	Jeg hadde 8 grusomme uker uten veiledning, med masse logger og oppgaver å skrive samt skulle vi lese til eksamen i anatomi. Det ble rett og slett for liten tid, for lite veiledning og støtte og alt i alt en stor utfordring. (277) 1750
ERGO-/FYSIO	
Lærte utrolig mye i praksisperioden! Skulle gjerne vært der lenger :)! (11) 666	Elendig praksisveiledning, tildeling av plasser og info om praksis av skolen/lærerne som er ansvarlig for dette. Rett og slett flaut! (24) 722

Noen studenter rapporterer om erfaringer utenfor det forventede og ønskelige.

«Det var elles spennande å vere tilstade på en skule kor det var tydeleg at administrasjonen gjekk i oppløysing, og sjå korleis ein skule kan (og ikkje skal) bli driven.» (G.SKOLE 221) 253

«The whole thing was a massive joke.» (LEKTOR 9) 917

«Jeg opplevde gjentatte ganger at veileder ikke møtte opp til avtalte veiledermøter, samt ikke gi student konstruktive tilbakemeldinger. Veileder presterte i å si: «Jeg gjør dette kun for pengene. Skal reise til [land] X.» (LEKTOR 21) 929

Det erfaringsmangfoldet som ligger i beskrivelsene av bredden og ulikhetene i studentenes erfaringer i praksis, berettiger spørsmål om oppnådd læringsutbytte, hvordan institusjonene kvalitetssikrer praksisstudiene sine og hvordan studentene opplever kommunikasjonen mellom dem selv, institusjon og praksissted. Dette erfaringsmangfoldet kan ligge bak ønsket om å kunne evaluere praksisstedet for å gi praksisstedet og institusjonen en mulighet til å forbedre seg. Ønsket om å kunne rangere praksisplassene etter faglig kvalitet bunner også i et opplevd forbedringsbehov. Dette betinger en

avstikker inn i studentenes kommentarer av hvordan de opplever at institusjonen håndterer deres tilbakemeldinger om praksis og opplevelsen av kommunikasjonen mellom dem selv, institusjon og praksissted.

6.5 Kvalitetssikring av praksis som håndtering av studentenes tilbakemeldinger

En gjennomgang av de kommentarene som tar opp erfaringene med å melde fra om besværligheter og problemer med praksis, tyder på at studentene ofte blir møtt med liten forståelse og vilje til å finne løsninger og opplever liten fleksibilitet og hjelp.

Av de som rapporterer om dette er det fire ganger så mange som ikke har fått gehør og bistand som de som rapporterer at de er blitt hjulpet. Noen har ikke fått noe svar eller reaksjon. Slike erfaringer gjør at man som student kan føle seg ganske alene om å håndtere utfordringer som oppstår, at man ikke blir tatt seriøst, at institusjonen ikke bryr seg og at man føler seg helt adskilt fra denne. Dette gjør at man som student kan føle seg svært sårbar.

Noen opplever gjengangere i denne problematikken og at det er «frustrerende at ikke ting blir tatt tak i.» (SYKEPLEIE) 367) 1841

«Når det er sagt var jeg så absolutt ikke fornøyd med selve praksislærer, og har fått høre at det har blitt klaget på vedkommende før.» (BARNEHAGE 147) 163

«Dette er noe som har blitt klaget på i flere år uten at det har skjedd noe.» (PEDAGOGISK 56) 1229

«Denne læreren har fått gjentatte klager på seg, nesten hver praksisperiode. Men de som har sendt inn klage, har enda ikke fått svar. [...] Jeg valgte dermed å ikke sende inn klage, da det ikke er vits å sende inn klage når vi som studenter ikke blir hørt.» (SYKEPLEIE 172) 1646

De fleste av disse kommentarene påpeker at innmeldte problemer ikke tas til etterretning eller blir fulgt opp. En student oppfordrer institusjonen til å «se nærmere på hvilke steder de sender studentene sine, og høre på studentene når de ikke er fornøyd med praksisplassen sin.» (SYKEPLEIE 271) 1744

«Da jeg tok det opp med koordinator og XX virket det som de ikke helt visste hva de skulle gjøre.» (LEKTOR 21) 929

«Dette sa jeg ifra om mange uker før praksisperioden startet, men ble møtt med lite forståelse og beskjed om at det var umulig å få alt til å passe.» (LEKTOR 42) 950

«Jeg ga beskjed om at ting ikke var slik det skulle vært tidlig [...], men ble ikke hørt.» (POLITI 41) 1279

«Da jeg sa ifra ble jeg bare avvist noe som resulterte i at jeg fikk ekstremt lite om noe ut av praksisperioden.» (SYKEPLEIE 291) 1763

«Følte heller ikke skolen kunne hjelpe meg med dette. De forsto problemet, men ingenting ble gjort.» (SYKEPLEIE 396) 1869

Noen studenter rapporterer om at de ikke tør å melde fra om problemer av frykt for at det skal slå negativt tilbake på dem selv.

«Vanskelig å gi riktig info om praksis til [lærested] X fordi en frykter at det slår negativt ut for sin egen mulighet til å få godkjent praksisperioden.» (BARNEHAGE 13) 29

«Opplevs svært vanskelig å skulle si fra om dette, da det ikke kommer noe godt ut av det for enkeltpersonen som gjør det.» (ODONTOLOGI 3) 1155

«Var også redd for å ta opp ting med skolens representant av frykt for å stryke i praksis.» (SOSIONOM 20) 1433

«Dette tør jeg ikke ta opp, i og med at veileder skal godkjenne praksis.» (PSYKOLOGI 22) 1315

«Jeg klagde ikke på det da jeg hadde et greit opphold likevel, og jeg ikke turte da han ville vite at kritikken kom fra meg. Det ville han potensielt sett tape inntekter på, noe jeg ikke orket å bære.» (RETTSVIT 8) 1357

Der noen opplever det vanskelig å ta opp problemene, kan andre oppleve at det er vanskelig å få kontakt om man i det hele tatt vet hvem eller hvilken instans man kan kontakte.

«Har også vært vanskelig å vite hvem vi skulle ta kontakt med når vi hadde spørsmål og hvem som har ansvar for de ulike delene.» (LEKTOR 86) 994

Noen har imidlertid gode erfaringer med å si fra om problemsituasjoner og dårlige praksisopplevelser og bistand med å løse disse.

«Dette ble også tatt opp med [lærested] X. For oss studenter gjorde [lærested] X en god jobb med å veilede oss gjennom en ellers negativ praksisopplevelse, og ga oss et innblikk i hvordan praksisopplevelsen egentlig burde være med en praksisveileder.» (BARNEHAGE 22) 38

«Jeg tok dette opp med leder ved praksisstedet samt veileder fra studiestedet. Fikk støtte fra begge hold. Praksisveileder ved praksisstedet har etter dette ikke fått anledning til å være veileder for andre studenter.» (SYKEPLEIE-MA 17) 1905

Det rapporteres at der studenten er hørt og ivaretatt, vanskelighetene tatt hånd om og situasjonen endret til det bedre, bidrar positivt til studentens læring og opplevelse av praksis.

Slik erfaringene om håndtering av studentenes tilbakemeldinger er formidlet i materialet, er det ikke mange studenter som opplever å bli tatt aktivt med og oppfordret til å melde fra om sine erfaringer. Følgende kommentar er den eneste av sitt slag i materialet.

«[lærer] informerer også om at vi må si i fra dersom det er ev. problemer i forbindelse med oppfølging fra praksisplassen selv, fordi et godt samarbeid er sentralt for læring og trivsel.» (SYKEPLEIE 67) 1540

Utfordringer og problemer med håndtering av studentenes tilbakemelding kan forstås som en avgrenset del av den generelle kommunikasjonen mellom institusjon, praksissted og student. Neste

avsnitt tar opp noen studenters erfaringer med kommunikasjonen mellom dem selv, institusjonen og praksisstedet.

6.6 Kommunikasjon student, institusjon og praksissted

Spørsmål to i Studiebarometerets spørsmålsbatteri om praksis etterspør studentenes tilfredshet med kommunikasjonen mellom praksissted og høyskole/universitet. Jf. rapportens pkt. 2.2 Studentenes snittscore på dette spørsmålet er 3,2. En rimelig tolking av dette resultatet må være at studentene er noe misfornøyd med kommunikasjonen mellom praksissted og høyskole/universitet.

Studiebarometerets spørsmål omfatter ikke studentene. I sine kommentarer om dette inkluderer imidlertid studentene seg selv slik at disse favner bredere enn Studiebarometerets spørsmål.

Erfaringer om kommunikasjon kan formidles på flere måter og med mange ord. I denne gjennomgangen er det bare kommentarer som inneholder ordet «kommunikasjon» som er tatt med. Nivået for kommunikasjonen kan være rettet mot person/er som lærer og veileder og/eller mot institusjonen, en instans eller praksisstedet.

«Bra praksissted, gode veiledere. Ok kommunikasjon med kontaktlærer.» (RADIOGRAFI 22) 795

«Også veldig god kommunikasjon med praksislærer.» (SYKEPLEIE 196) 1670

Stort flere enn disse gode erfaringene hva gjelder kommunikasjon er ikke å spore i materialet. De øvrige kommentarene om temaet er fordelt på 16 utdanningstyper og er av negativ karakter. Formuleringer som brukes er «dårlig», «litt dårlig», «svært dårlig», «utrolig dårlig», «elendig», «lite», «veldig lite», «mangel på», «ingen form for» o.l. Det registreres flere ønsker om at dette burde vært bedre og at det er et savn. Funn fra Underviserundersøkelsen bekrefter studentenes erfaringer ved å påpeke at «kommunikasjonen mellom undervisere og praksisstedet er et område som kan styrkes.» (Lid m.fl. 2018, s. iv)

Studentenes kommentarer angir ikke bare en opplevelse av kvaliteten på kommunikasjonen, men også hvilke konsekvenser dette erfares å ha for deres egen læring og for kvaliteten på praksis.

Dårlig kommunikasjon kan påvirke praksisstedets forberedelser og forventninger til studentene. Flere rapporterer om at praksisstedet ikke var informert om at de skulle komme. Dette oppleves som lite profesjonelt fra høyskolen, og at man som student føler seg glemt og overlatt til seg selv. Det bidrar også til at man kan få lite ut av praksisperioden.

«Beklageligvis var det veldig lite kommunikasjon mellom praksissted og skolen, dermed var praksislærer lite forberedt til praksisperioden siden det var første gang han var praksislærer.» (G. SKOLE 107) 409

«Kommunikasjon mellom skolen og praksissted er jeg misfornøyd med. Forstod at det hadde vært endel misforståelser, fordi praksisstedet mitt var ikke klar over at vi skulle komme, hva vi studerte eller hensikten med praksisoppholdet. Det ble bedre underveis, men en hard start.» (ERGO-/FYSIO 39) 816

«Dårlig samspill mellom det som ble gitt av informasjon angående praksisperiodens varighet og innhold, og det som faktisk ble tilbudt av praksisplassene. Dårlig kommunikasjon og forventningsavklaring mellom praksisplass og [lærested] X ved flere av praksisplassene.» (PSYKOLOGI 48) 1346

Der kommunikasjonen mellom institusjon og praksissted oppleves som dårlig og mangelfull, blir det studentens oppgave og ansvar selv å informere praksisstedet om sin egen praksis.

«Praksisstedet hadde ingen kommunikasjon med [lærested] X. Høgskolen hadde ikke gitt info om periode eller mål for praksis, alt dette ordnet jeg selv da jeg måtte ta kontakt uken før praksis. Praksisstedet var svært oppgitt over [lærested] Xs håndtering i dette tilfelle.» (HELSE OG SOSIAL DIV 12) 750

«Studenten må etter min mening ta for mye ansvar når det kommer til kommunikasjon med praksisstedet. Når praksisstedet da attpåtil ikke følger opp sin del, kan studenten ende i en litt ubehagelig situasjon. Her burde skolen påta seg et visst ansvar og sjekke opp med praksisstedene at de har fulgt opp det de skal.» (MEDIE-INF 20) 1082

«Totalt mangel på kommunikasjon mellom fakultet og praksissted gjør at veileder ikke får gjort sin jobb og mye tid tapes i at studenten selv må tolke hva man skal oppnå med praksis.» (MEDISIN 11) 1097

En konsekvens av dårlig kommunikasjon vil kunne være at studenten får mangelfull praksis og ikke oppnår læringsutbytte. En annen konsekvens er at institusjonen ikke har kontroll på hva studenten lærer. Studenter er studenter også i praksis. Det skal ikke være de som må informere praksisplassen om mål og innhold for sin egen praksis. Det er institusjonens, ikke deres ansvar. De har heller ikke autoritet og posisjon til å gjøre det. Dette handler også om rolleforståelse.

«Kommunikasjonen mellom praksisstedene og [lærested] X med tanke på dialog og samarbeid kan med fordel bli bedre. Det er ofte ikke avklart hva studentenes rolle er, og av erfaring må vi selv fortelle hva vår rolle ideelt sett skal være til veileder.» (LEKTOR 129) 1037

«Manglende kommunikasjon mellom praksis og [lærested] X var utfordrende. Dette gjorde oss studentene usikre på vår rolle og mål for perioden.» (PEDAGOGISK 32) 1197

«I tillegg var fagsykepleieren [...] under oppfatning av at sykepleierstudenter kunne brukes som gratis arbeidskraft de dagene noen ansatte var borte pga. sykdom e.l. Dette hang det til og med lapper om på alle avdelingene [...] Dette er naturligvis helt uakseptabelt, og jeg går ut ifra at dette kommer av dårlig kommunikasjon ang. studenters rolle mellom [lærested] X og ledelsen på det aktuelle sykehjemmet.» (SYKEPLEIE 143) 1616

Studentrollen i praksis kan være uavklart og under press. Som disse kommentarene viser kan den være sterkt påvirket av hvordan kommunikasjonen fungerer mellom institusjon og praksissted. Dette kan igjen medføre at praksisstedet tillegger og pålegger studenten andre roller⁴⁹, funksjoner og ansvar enn det vedkommende som student skal ha og som er utenfor lærestedets kontroll. Dette leder hen til det som er omtalt innledningsvis i kapittelet om usikkerhetsmomenter, tilfeldigheter, flaks og uflaks

⁴⁹ Studentene rapporterer om mange og ulike roller i praksis. Temaet behandles ikke videre i denne rapporten.

forbundet med praksis og hva man får ut av den, noe som også henger sammen med oppfattelsen av verdien av praksis.

6.7 Verdien av praksis III

Innledningsvis i dette kapittelet ble praksis omtalt som et resultat av flaks. Dette fører tankene mot et spill med samme navn. Andre betegner praksis med andre, tilsvarende navn på spill.

«Etter endt praksis føler jeg som om at det er en lotto-ordning på hva man får i praksis og hvor mye man kan lære av praksisperioden.» (BIOINGENIØR 8) 711

«Praksisen for de 720 elevene er veldig forskjellig. Etter «loddtrekning» kommer man på sitt sted, og elevene får ekstremt forskjellig læringsutbytte alt ettersom hvor man havner.» (POLITI 27) 1265

«Praksisordningen ved [lærested] X føles i stor grad som et lotteri, hvor noen får en god praksis og andre en dårlig.» (SYKEPLEIE 239) 1713

Verdien av praksis kan også regnes mot hvordan den omtales. At praksis omtales med betegnelser som tilfeldig, lotteri, flaks og hell, reiser spørsmål om kvalitet, kvalitetskontroll og læringsutbytte. At én student kan oppleve og beskrive praksis som «noe av det beste ...», mens en annen student opplever og beskriver den som «noe av det verste ...» illustrerer forskjellen og avstanden i hvordan verdien av praksis kan oppleves. For den ene studenten er praksis verdifull og dyrebart, for den andre ganske verdiløs og bortkastet. Omtalen av praksis som et viktig gode som alle studenter bør få tilbud om, tar ikke høyde for de store forskjellene i erfaring og læring som studentene kan komme ut med, og hvilke utfordringer institusjonene står overfor i dette spørsmålet. Alle studenter fortjener og har krav på gode praksisopplevelser og -erfaringer.

Erfaringer med manglende eller begrenset interesse og kommunikasjon fra institusjonens side etterlater et inntrykk av stor avstand mellom student og institusjon, hvordan man i situasjonen kan føle seg frakoblet institusjonen og overlatt til seg selv og forsterker inntrykket av det uforutsigbare og tilfeldige. For å trekke en linje fra forrige kapittel: Studentene risikerer å måtte betale for en praksis de verken vet hva koster eller har noen garanti for kvaliteten av og som noen karakteriserer som flaks og hell. Spørsmålet er om man i det hele tatt har noen klageadgang eller om det finnes løsninger hvis man ikke opplever å få det man er kommet dit for?

Og for å trekke spillmetaforen videre: Må man ha flaks for å oppnå læringsutbytte? Er det flakslodd og lottokuler som avgjør praksis hvor noen heldige trekker vinnerloddet, mens de øvrige må nøye seg med å håpe på bedre lykke neste gang? Med referanse til UH-loven § 3-1 kan dette spisses til et spørsmål om praksis er mer basert på flaks enn basert på det fremste?

7 Det store praksisparadokset

Studentenes kommentarer i dette materialet har avdekket flere besværligheter og begrensninger med konsekvenser for læring og trivsel i praksisperioden. Det at mange studenter likevel både lærer, trives og ønsker seg mer praksis kan derfor sies å utgjøre ulike deler av *Det store praksisparadokset*. Det

avgjørende er imidlertid hva de lærer og hva de lærer av, hva er det de trives med og hva er det de vil ha mer av? Verken læring, trivsel eller ønsket om mer praksis fremstår som ubetingede goder og gleder.

7.1 Det er i praksis man lærer

Ifølge Damen m.fl. (2017) skiller praksisperiodene seg positivt ut og er den undervisningsformen som bidrar mest til læring blant de studentene som svarer at det benyttes praksisperioder som undervisningsform ved studieprogrammet deres. (s. 13) Av de 2034 studentene som har avgitt kommentarer omtaler 26 praksis som den delen av studiet hvor de lærer mest, hvorav flere med svært tydelig tale:

«Det er jo omtrent de eneste ukene i året vi lærer noe. Når vi kun lærer noe 2x3 uker i året, så er det jo åpenbart noe feil med studiet.» (G. SKOLE 100) 402

«Det å arbeide i praksis gir dobbelt så mye utbytte i forhold til å sitte på skolebenken.» (VERNEPLEIE 40) 768

«Praksisperioden har vært den mest lærerike perioden på hele studiet.» (MEDISIN 36) 1122

«Det er det viktigste og mest relevante i vår utdanning. Samtidig det vi lærer mest av og ikke minst det som gjør oss klare for yrkeslivet.» (POLITI 1) 1239

Caspersen og Kårstein (2013) skiller mellom kunnskap, sosialisering og rekruttering hva gjelder formålet med læring i praksis.

7.1.1 Kunnskap

Kunnskapsformålet kan forenklet sagt handle om utprøving, mestring og videreutvikling av det lærestedet har formidlet av teori og praktiske, kognitive og kommunikative ferdigheter. Studentene formidler ulike erfaringer. Mange er fornøyde med læringsutbyttet og de utfordringene de har fått i praksis.

«Jeg fikk øvd mye på oppgavene vi skal kunne, som blodprøvetaking og enkle analyser. Det er noe som er vanskelig å få nok trening i kun på skolen, og dette ble dekket av praksis. Det var også andre inntrykk, reaksjoner og erfaringer ved å møte pasienter i en situasjon, enn det er å ta blodprøve av medstudenter. Det er viktig å ha med seg slike erfaringer videre i studiet når man arbeider på lab.» (BIOINGENIØR 6) 679

«Nå klarer jeg å jobbe i praksis med studio og utstyr uten hjelp av lærer eller de andre.» (KUNST/LITTERATUR/KULTUR 4) 856

«... it feels great to be in the practical session with the academic staff and other colleagues. It enables me to handle the problems which are likely to occur.» (SAMF-ANDRE 4) 1372

Ikke alle opplever det like greit og lærerikt. Barnehagelærerstudenter kan savne erfaring og opplæring i det å være pedagogisk leder. Lærer- og pedagogikkstudenter kan oppleve ikke å få undervisningserfaring i sitt/sine egne fag fordi praksislærer ikke har faget/fagene deres.

«Fikk kun vært med på et par konsultasjoner over en periode på 3 uker. De visste lite på stedet om hva vi skulle lære.» (MEDISIN 21) 1107

«Jeg følte ikke at jeg fikk tatt del i prosedyrer så mye som jeg ville likt å være med på.» (SYKEPLEIE 66) 1539

«Praksisstedet har liten forståelse om hva vi lærer på [lærested] X, de følger ikke opp kompetansemålene slik vi lærer om yrkesdidaktikk og differensiering, tar seg ikke tid til å tilpasse undervisningen for elever, ikke yrkesretting noe vi lærer og må bruke i undervisningsmetoder fra [lærested] X, jeg forstår hvor viktig dette er for eleven, ser de går i sovemodus. Men nyttig å se, leit å oppleve.» (YRKESF.LÆRER 27) 1982

Noen studenter påpeker nødvendigheten av å ta ansvar for egen læring og være frampå.

«... må ta svært mye initiativ selv for at utplasseringen skal bli lærerik i den forstand den er ment å være.» (MEDISIN 24) 1110

«Selv har jeg erfart at man må være veldig «på» og tilgjengelig for å få mest mulig ut av praksis. De ansatte har fortsatt en jobb å gjøre, og hvis man blir passiv så blir man fort glemt. Derfor ser jeg viktigheten av å være nysgjerrig, tilgjengelig og nesten påtrengende for å lære mest mulig i praksisperioden.» (SYKEPLEIE 117) 1590

7.1.2 Sosialisering

Sosialiseringsformålet med praksis omtales som at studentene skal bli kjent med hvordan yrkesfeltet er organisert og hvordan arbeidet rent praktisk gjennomføres. (Caspersen og Kårstein 2013 s. 44) Det vil si at studentene tilegner seg erfaring i hva det vil si å være den type utøver/arbeidstaker som de utdanner seg til å bli, møte yrkets/profesjonens og arbeidslivets faktiske krav og uforutsigbarhet og reagere og handle adekvat i disse. Dette innebærer også det å forme og utvikle en identitet som yrkes-/profesjonsutøver. At praksis gir gode erfaringer og opplevelser om hvordan en fremtid i yrket/arbeidslivet kan arte seg, kommenteres av flere studenter. Det rapporteres om at det er flott å komme ut og se hvordan ting gjøres, få en forståelse av hva man egentlig går til i arbeidslivet og hvordan praksis bidrar til den læringen og kunnskapen som man ikke kan lese seg til og som igjen bidrar til økt bevissthet på hvordan jobbhverdagen kan bli. Videre at det er givende å møte den «virkelige» verden og det «virkelige liv», finne sin rolle og bli rustet til å takle situasjoner i arbeidslivet og «om det er en framtidig jobb som man passer til.» (MEDISIN 64) 1150

«Veldig bra å få ta del i en bedrifts hverdag, med tanke på hvordan de tilnærmer seg sine utfordringer, læringsprosesser og hvordan verden er mye mer kompleks enn teorien. Samt, lære mer menneskelige ferdigheter.» (HELSE OG SOSIAL DIV 1) 635

«Det har vært lærerikt å få være omsluttet av gode ledere til å veilede og utruste, og til å gi et bilde av hvordan det er å jobbe på plassen hvor ditt respektive studieløp skal gi deg kompetanse til å jobbe.» (RELIGION 2) 846

«Det var spennende å se hva yrket man senere skal jobbe med dreier seg om, og se ulike situasjoner man kan havne i.» (ODONTOLOGI 1) 1153

«Det var først når jeg kom ut i praksis jeg faktisk skjønnte hva noe av jobben min kommer til å gå ut på.» (SOSIONOM 2) 1395

For noen gir praksis en bekreftelse eller avkreftelse på om studievalget deres er rett for dem.

«Dette er fint for å finne tidlig ut om man har valgt riktig studie og få et innblikk i arbeidslivet ...» (ARKITEKTUR 12) 15

«Syntes praksisen har hjulpet meg veldig i å finne ut om dette er rett retning for meg. Jeg kom rett fra vgs og hit, så praksisen var det jeg trengte for å finne min vei.» (BARNEHAGE 6) 22

«For min egen del har jeg aldri vært mer sikker på at det er i politiet jeg vil være etter at jeg starter praksisåret.» (POLITI 29) 1267

«Praksis har vært en utfordring, og i løpet av praksisperioden bestemte jeg meg for at lektor eller lærer ikke er noe for meg.» (LEKTOR 153) 10

7.1.3 Refleksjon og motivasjon

Et annet læringsutbytte en del studenter rapporterer om, er hvordan praksis har bidratt til økt refleksjon, motivasjon og personlig utvikling. Praksis har utfordret dem på en positiv måte og gitt økt bevissthet på og forståelse for hva man studerer. Videre fortelles hvordan møte med forskjellige situasjoner har gjort dem til sterkere og bedre utøvere i tillegg til at det holder motivasjonen oppe.

«Lærte veldig mye om meg selv og jobben.» (ERGO-/FYSIO 5) 660

«Det var interessant, og gjorde meg mer motivert.» (MEDISIN 10) 1096

«Man tar med teorien ut i praksis, og sitter igjen med et helt annet bilde enn hva man trodde det var, noe som er en kjempeerfaring når man skal tilbake på skolebenken. Man får en annen forståelse. (på en positiv måte)» (POLITI 17) 1255

«Praksisdelen av studiet har bidratt til store faglige utfordringer og motivert til videre klinisk arbeid.» (PSYKOLOGI 24) 1317

«Selve praksisperioden har vært veldig bra, der jeg på mange måter har utviklet meg selv særlig innen kommunikasjon med brukere.» (SYKEPLEIE 285) 1758

«Det jeg lærte fra denne praksisperioden var mye om meg selv og personlig utvikling, samtidig som jeg tok med meg mye motivasjon inn i studiet igjen fordi jeg fikk et mål på hva jeg ønsket å bruke utdannelsen min til.» (ØKADM 34) 2028

7.1.4 Rekruttering

Praksis kan også sies å ha et rekrutteringsformål ved at praksis motiverer studentene til å søke jobb i virksomheten og at virksomheten kan rekruttere og ansette kandidater de har kjent som student i praksis. (Brandt 2005 s.13) Ifølge Stortingsmelding 13 (2011-2012) Utdanning for velferd, Samspill i

praksis, vil praksisstudier «kunne bidra til rekruttering av arbeidskraft gjennom at arbeidsgivere kan motivere studenter til å søke jobb i virksomheten.» (s. 73) Praksis oppgis som en viktig rekrutteringskanal for virksomheter til å skaffe seg kompetent arbeidskraft. (Caspersen og Kårstein 2013 s. 28) Det å ha studenter kan være en stor ressurs for praksisstedene. I følge UHR (2016) er «gode praksisarenaer attraktive arbeidsplasser for nyutdannede, og dermed viktig i rekrutteringsøyemed.» (s. 10)⁵⁰ Et lite mindretall av kommentarene i materialet tar opp poenget med å skaffe seg kontakter i fagmiljøet for mulig videre samarbeid. Det registreres ingen kommentarer som tar opp mulighetene for eller ønske om senere ansettelse på den/de aktuelle praksisplassene de kommenterer fra. Én student tar opp denne problematikken:

«Tenker det er viktig med dialog mellom skole/kommune/praksissted/kontaktsykepleier for å få best mulig kvalitet på praksisperiodene. Det er jo steder kommende sykepleiere skal få lyst til å jobbe?» (SYKEPLEIE 217) 1691

7.2 «Jeg elsker praksis, men ...»

«Elsket praksisperioden! Beste tiden og savner det virkelig. Gir deg virkelig en følelse av hvordan det er å være i arbeid og elsker du det virkelig som meg, er det vanskelig å komme tilbake til skolen. Skulle kanskje ønske at man fikk mer teoretisk hjelp under praksis og at ikke faglærer og praksislærer bare forventer at du kan teorien.» (G. SKOLE 272) 574

«Lærte veldig mye, og elsket plassen. Men jeg fikk ikke trent veldig mye på de ulike prosedyrene vi hadde gjennomgått første halvåret av studiet.» (SYKEPLEIE 350) 1824

«Elskar praksisen, sjølv om det var svært skummelt.» (G. SKOLE 141) 443

Få studenter uttrykker like stor hengivenhet overfor praksis og praksisplassen sin som disse studentene gjør. Men heller ikke deres kjærlighet er ubetinget.

En gjennomgang av de kommentarene fra studenter som har gjort seg positive erfaringer med praksis viser at mange av disse kommentarene følges av et «men», «imidlertid», «bortsett fra», «problemet er», «selv om» og lignende formuleringer. Dette kan omfatte alle sider ved praksis som økonomisk belastning, arbeidsbelastning og reise, integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis, studentenes roller, veiledning, læringsutbytte, kvalitetssikring, kommunikasjon mellom student institusjon og praksissted, forberedelser og informasjon i forkant av praksis og tilbakemelding og oppfølging fra lærestedet i praksis.⁵¹ Som for eksempel:

«Jeg hadde en svært positiv erfaring med praksisen i seg selv, men undervisningen før og etter var lite tilfredsstillende ettersom det var lite sammenheng mellom teori og praksis slik fakultetet hadde lagt opp deler av undervisningen.» (LEKTOR 88) 996

⁵⁰ Enkelte arbeidsgivere synes nå å ta denne utfordringen alvorlig:

<http://altaposten.alda.no/bestillpluss?1&artReflid=15746863&aviskode=ALT&targetUrl=http%253A%252F%252Fwww.altaposten.no%252F%253Fservice%253DpaywallRedirect%2526articleUrl%253Dhttp%253A%252F%252Fwww.altaposten.no%252Fpluss%252Farticle15746863.ece> Altaposten 13.12.2017

⁵¹ Temaene forberedelse og informasjon i forkant av praksis og tilbakemelding og oppfølging fra lærestedet i praksis inngår ikke i denne analysen. Av de som kommenterer hvordan institusjonen forberedte dem på praksisopplæringen har et fåtall en god eller blandet erfaring. Det er videre fem ganger så mange som angir dårlige erfaringer med oppfølging og tilbakemelding fra institusjonen, enn de som melder om gode erfaringer med dette.

«God erfaring, men vanskelig å si nei til å bli brukt som vikar, men ikke bli lønnet.»
(VERNEPLEIE 60) 821

«Jeg synes at praksis fungerte veldig bra! Problemet er bare det at vi hadde en praksislærer som ikke hadde matte, det er hovedfaget mitt dette året. Synes det er irriterende at [lærested] X ikke har klart å fikse dette og at vi får et dårligere utgangspunkt enn alle de andre som har hatt mye matte.» (G.SKOLE 79) 381

«Jeg stortrivdes i praksis, men det er ingen form for kommunikasjon mellom [lærested] X og praksisplassene.» (BARNEHAGE 76) 92

«Praksisopplæringen i seg selv er bra, men organiseringen rundt praksisen er altfor dårlig.»
(SYKEPLEIE 151) 1625

«Praksis er noe vi burde ha mer av! Men informasjonen i forkant må forbedres. Den må også komme mye tidligere.» (TEKN-FAG 23)

Et siste tema som er gjenstand for slike kommentarer er ulike erfaringer og meninger om tidsdimensjonen i praksis. Disse omtales i et eget avsnitt under.

7.3 Tidsdimensjonen og spørsmålet om mer eller mindre praksis?

Mange studenter har kommentarer om tidsdimensjonen i praksis. Disse omfatter plasseringen av praksis i studieløpet, varigheten av praksisperioden og ulike ønsker om praksisperiodens lengde.

Noen ønsker seg praksis gjennom hele studieløpet. Noen vil ha mer sammenhengende praksis, andre ønsker seg mer spredning av praksisperiodene. Noen reagerer på at praksis kolliderer med eksamensperioden, at den legges til skolenes høstferie eller til rett etter sommerferien. For noen kommer praksis for tidlig i studieløpet, for andre kommer den for sent. For noen er praksisperioden for lang, for andre blir den for kort.

En student argumenterer for enten en kortere eller en lengre praksisperiode enn 3 uker.

«3 uker er en upraktisk tidssone å ha praksis, dette kommer av at det tar kroppen ca. 21 dager (eller 3 uker) på å tilvenne seg en forandring. Så fort studenten begynner å nærme seg komfort-sonen rykkes vedkommende tilbake til skolebenken. En forbedring ville vært å hatt en praksisperiode som hadde vært lengre eller kortere enn gjeldende tid.» (G.SKOLE 51) 353

For en annen student er 10 dager en for kort periode:

«Praksis er 10 dager. Det tar mer enn 10 dager å bli kjent med tre klasser (ca. 70 elever). Det går ikke an å få til et opplegg som favner mer enn å bli en litt teit vikar eller en morsom onkel med kule naturfagsstunt. Det å skulle praktisere og utprøve ett og et halvt semester på 10 dager er bortkastet tid.» (G. SKOLE 236) 538

For noen er plasseringen av praksis i forhold til eksamen og den forskjellen det kan utgjøre for studentene, et vanskelig tema.

«Synes det er helt på tryne at vi blir satt i praksis som ikke er eksamensrelevant før neste semester. Kun noen heldige studenter som får dette, og det gir ulik grunnlag før eksamen. Burde satt eksamen før praksis i slike tilfeller.» (SYKEPLEIE 24) 1497

Noen radiografstudenter rapporterer om at alle deres eksterne praksisperioder er blitt redusert med 50 % fra seks til tre uker fordi skolen hadde tatt inn for mange studenter og dermed var det ikke nok praksisplasser til alle. Dette ble kompensert med økt intern praksis. «Den interne praksisen har ikke veid opp for å miste praksisuker. Men kortere klinisk praksis gjorde ingenting.» (RADIOGRAFI 18) 791

Av de studentene som kommenterer tidsdimensjonen i praksis er det flest kommentarer på opplevelsen av om det er for lite eller for mye praksis og dermed et ønske om mer henholdsvis mindre praksis.

«Praksis er veldig nyttig og den beste måten å lære på. 4 uker med praksis på et 5-årig studium er alt for lite.» (ERNÆRING 4) 624

«Praksis er bra, men litt i overkant mye i bgh lærer utdanningen da det føles som om man får for lite faglig, og mer enn nok praksis.» (BARNEHAGE 32) 48

Ønsker om mer eller mindre praksis fordeler seg ujevnt. Det er tre ganger så mange studenter som ønsker seg mer praksis enn de som ønsker seg mindre praksis.

Begrunnelser for å ønske mer praksis kan være et ønske om mindre undervisning, at det tar tid å bli «varm i trøya» (G. SKOLE 250) 552, at det ville ha en positiv effekt på planlegging og utføring av arbeidet, at det vil gi større motivasjon og sammenheng mellom det faglige og hverdagen som utøver/arbeidstaker, at man vil få et bedre grunnlag for å se hvilke muligheter arbeidslivet kan by på og at det lille innblikket man får av yrkeshverdagen gir mer et glansbilde enn realistisk erfaring.

«Lektorprogrammet burde ha mer praksis. Ikke korte, spredte dager, men flere lengre praksisperioder som gir innføring i, følelse av og mestring av den faktiske hverdagen som møter en etter endt studie.» (LEKTOR 18) 926

«Ja til mer praksis! Det hjelper studentene i å bli bedre kjent med faget sitt, samt gir utfordringer som er viktige for personlig og faglig utvikling.» (PSYKOLOGI 30) 1323

«Utrolig nyttig. Perspektiver i forholdet mellom teori og praksis. Ønsker sterkt økt bruk av lokale aktører i en mer omfattende praksisordning over lengre periode/fordelt på flere opphold.» (RETTSVIT 10) 1359

Begrunnelser for å ønske mindre praksis kan være at man føler behov for mer tid til å lese og jobbe med det teoretiske lærestoffet, at man ønsker mer undervisning, at dagene i praksis blir for lange i forhold til formålet med praksisen og at man har erfaring med slikt arbeid fra før.

«Syntes det burde vært mer undervisning, lærer mer av det i forhold til hva jeg lærer i praksis. Praksistiden er alt for lang ...» (SYKEPLEIE 205) 1679

«Det var en lang praksisperiode, på 8 uker. Etter et punkt i praksisen flater læringskurven betraktelig ut.» (VERNEPLEIE 19) 736

7.4 Verdien av praksis IV

Verdien av praksis kan fortone seg som et paradoks. På den ene siden handler det bl.a. om begrensninger og besvær i form av arbeidsbelastning, økonomiske belastninger, reisetidstyver, kommunikasjonsvikt, manglende integrering av teori og praksis og stor grad av flaks og tilfeldigheter mm. På den andre siden påpekes gleden ved gode læringserfaringer, trivsel, ønske om mer praksis og at det er det mest lærerike på hele studiet. De gode erfaringene presenteres imidlertid med flere forbehold. En konsekvens av praksisparadokset er at forestillingen om praksis som et ubetinget gode må makuleres. Studentene lærer, trives og vil ha mer praksis til tross for alle begrensninger og besvær som følger med. Studentene evner å skille mellom praksis' gleder og praksis' besværligheter og avveie disse mot hverandre. Det må likefullt spørres hva det er de lærer av, hva er det de trives med og hva er det de ønsker mer av? Ingen studenter rapporterer om læringsutbytte og glede ved de arbeidskravene de pålegges i praksis. Det er trolig ikke dem de opplever å lære så mye av og heller ikke noe de trives med eller ønsker mer av. I valget mellom sosialisering eller studiearbeid, ville trolig langt de fleste velge det første. Ønsket om praksisperioder uten arbeidskrav understøtter dette. For studentene er praksis nok i seg selv. Det er den de lærer av og trives med. Det er heller ingen positive kommentarer til de økonomiske belastningene eller til forhold angående tilfeldighetenes spill. Et ønske om mer praksis omfatter ikke et ønske om større utgifter, flere reisetidstyver, mer usikkerhet, dårlig kommunikasjon og flere tilfeldigheter. Spørsmålet om rekrutteringsformålet med praksis har også et paradoks i seg. Studentene elsker å være der, men ingen sier at de vil jobbe der.

Praksis handler også om bruk av studentenes tid. Å måtte bruke tid på besværligheter er misbruk av studentenes tid og er ikke læringsfremmende. Besværlighetene farger også opplevelsen av om praksis er for kort eller for lang og i hvilken grad den står i forhold til læringsutbyttet. En kort praksis kan gi opplevelsen av å lære for lite, en lengre praksis kan gi opplevelsen av å miste verdifull undervisning.

Spørsmål og ønsker om mer eller mindre praksis har en paradoksal dobbelthet i seg. Begge ønskene kan bunne i en opplevelse av at det ikke er nok tid til alle arbeidskravene som skal gjøres. Mindre praksis vil gi mer studie-/skoletid til slikt arbeid. Mer praksis vil gi studentene lenger tid til de samme oppgavene mens de er i praksis. Et ønske om mer eller mindre praksis må derfor alltid ta opp i seg hva det ønskes mer eller mindre av. Hva er det som gjør at praksis oppleves å være for lang eller for kort?

Studentenes erfaringer om praksis som må avkortes pga. høyere studentinntak enn det er praksisplasser tilgjengelig, gir inntrykk av at det ikke er så farlig eller at det ikke spiller noen rolle om praksis er tre eller seks uker lang. Slik dette fremstilles kan det virke som at verken studentene eller utdanningen synes en slik avkortning gjør noe. Dette fører tankene mot verdien av praksis som noe flyktig og situasjonsavhengig, noe man kan manipulere og endre dersom tilbudet ikke dekker etterspørselen.

Studentene ser verdien av praksis. De trosser besværlighetene forbundet med praksis for å oppnå gleden ved praksis. For noen er besværet større enn gleden, for andre er det motsatt. Andre igjen kan oppleve at det er likt fordelt. Alle erfarer trolig litt av begge deler. For å si det tabloid: Praksis kan være både et gledelig besvær og en besværlig glede.

8 Verdien av praksis V

Gjennomgangen og analysen av studentenes kommentarer i Studiebarometeret viser at verdien av praksis kan ha svært forskjellig valør og er verken noe enhetlig eller noe omforent. Både studentene og institusjonene har en ambivalent holdning til praksis og verdien av praksis.

Studentene verdsetter praksis for de ferdigheter, kunnskaper og kompetanse den gir dem om deres fremtidige yrkes-/arbeidsliv, men frustreres og fortviles over det medfølgende besværet som vanskeliggjør ønsket læringsutbytte. Dette gjelder heldigvis ikke for alle, men det burde ikke være tilfelle for noen. De studentene det gjelder er verken i posisjon til eller har mulighet til å endre situasjonen for seg selv. Studentene er her den svake parten og befinner seg i en underlegen posisjon hva gjelder strukturer, rammer, system og autoritet. Dette gir ikke studentene andre alternativ enn å gjøre det beste ut av det.

Også institusjonene verdsetter praksis, ihvertfall hva gjelder nødvendig kunnskap og erfaringer som institusjonen selv ikke kan tilby som forberedelse til, innføring i og erfaring med yrkes-/arbeidslivet. Men slik studentene kommenterer det, synes de å være uvillige til å betale det praksis koster i tid, studiepoeng, penger og kvalitet. At noe av dette også innebærer brudd på lov og forskrift, forsterker inntrykket av manglende vilje til å bære konsekvensene av og kostnadene ved denne måten å organisere denne delen av studiene på. På den ene siden vil institusjonene ha praksis og de vil ha mer av den. På den andre siden er de ikke villige til å betale det praksis koster, men overlater den regningen til studentene.

Noe av dette kan kanskje forklares som en kamp om definisjonsmakt mellom utdanningene og praksisfeltet om hva praksis skal være, hva som skal læres der og hvordan. (Grønn 2010, s. 99) Ifølge Grønn er praksisfeltet en læringsarena hvor institusjonene og utdanningene ikke har direkte kontroll over innhold og kvalitet. Det gir en ubalanse i ansvaret for innhold og kvalitet som institusjonene må overkomme. Dette henger igjen sammen med det Grønn (2010) videre omtaler som en kamp om tiden. «Hvor mye tid skal brukes til hva? Jo mer av studentenes tid utdanningen har kontroll med, jo mer kontroll har utdanningen med hva de lærer, og hvordan de lærer det.» (s. 99) Videre kan det være et spørsmål om kamp om ressursene. Dette handler både om hvor stor innsats og hvor mange ressurser den enkelte utdanning/institusjon velger å legge i å kvalitetssikre studentenes læring i praksisfeltet, og sentral finansiering.

«Utdanningene er finansiert av KD ut fra ulike finansieringskategorier, som ikke synes å ha en direkte sammenheng med omfang, type eller krav til praksisstudier. Utdanningsinstitusjonene vektlegger og budsjetterer praksisdelen av studiene ulikt. Kravet til FoU i utdanningsinstitusjonene er stort, og praksisdelen av studiene synes å ha lavere status enn teoridelen.» (UHR 2016, s. 46)

Studentene viser gjennom sine kommentarer på den ene siden hvordan de preges av kampen om definisjonsmakt, tid og ressurser, av opplevelsen av integrasjon, sammenheng og helhet i studiet, eller mangel på dette og hvordan praksisdelen av studiene kan synes å ha en lavere status enn teoridelen og at dette derfor kan forstås som den besværlige siden av praksis. På den andre siden viser praksisparadokset at studentene tilsynelatende «elsker» praksis, uansett. Denne ambivalensen kan være en forklaring på at gjennomsnittsscoren på spørsmålsbatteriet om praksis i Studiebarometeret

holder seg rundt 3,6 og forstås som at gleden ved praksis til en viss grad oppveier besværet. Da blir spørsmålet om man skal slå seg til ro med tingenes tilstand eller arbeide for å forbedre resultatet?

Bestemmelsen om at studieårets lengde normalt skal være 10 måneder ble lovfestet i 2002.⁵² Gratisprinsippet i høyere utdanning ble lovfestet i 2005.⁵³ NOKUTs krav til fagmiljøets kompetanse og krav om praksisavtaler mellom institusjon og praksissted har vokst seg tydeligere fra og med forskriften fra 2006. Se vedlegg 9.4. Her framgår det bl.a. at krav om praksisavtale ble nedfelt i forskriften av 2011. Kravet til kompetanse og erfaring har også sitt utspring i denne selv om det direkte kravet til veiledernes kompetanse ikke ble nedfelt før i forskriften av 2017. Ut fra studentenes kommentarer synes disse endringene å ha hatt liten effekt på institusjonenes praksis. Institusjonene forholder seg tilsynelatende som om disse reguleringene ikke finnes. Dette er både et brudd med lov og forskrift, og et brudd på den tilliten samfunnet og myndighetene har gitt utdanningsinstitusjonene ved at det ikke samsvarer med den kontrakten studentene tror de har inngått med institusjonen. Studentene har inngått en kontrakt med institusjonen uten at de har blitt informert om de fulle betingelsene for den. Studentens rettigheter er ikke ivaretatt. Slike brudd på lov og forskrift har hittil verken medført reaksjoner eller sanksjoner.

Vi vet fra rapportens kapittel tre at spørsmål om praksis' hva, hvor, hvordan, hvorfor, når og hvor lenge har like mange svar som det finnes alternativer og kombinasjonsmuligheter. Dette har gitt institusjonene stor frihet til å definere, organisere og tilpasse praksisstudiene sine og andre eksterne læringsaktiviteter etter egne behov. Dette sammen med studentenes rapporterte besværigheter og institusjonenes manglende etterlevelse av lov og forskrift, til tross for uttalte intensjoner og ambisjoner om å styrke og øke praksisandelen i studiene, forsterker inntrykket av institusjonenes ambivalens og manglende samsvar mellom ord og handling. Det avsluttende spørsmålet blir da om praksis og verdien av praksis i høyere utdanning er noe man snakker opp, men handler ned?

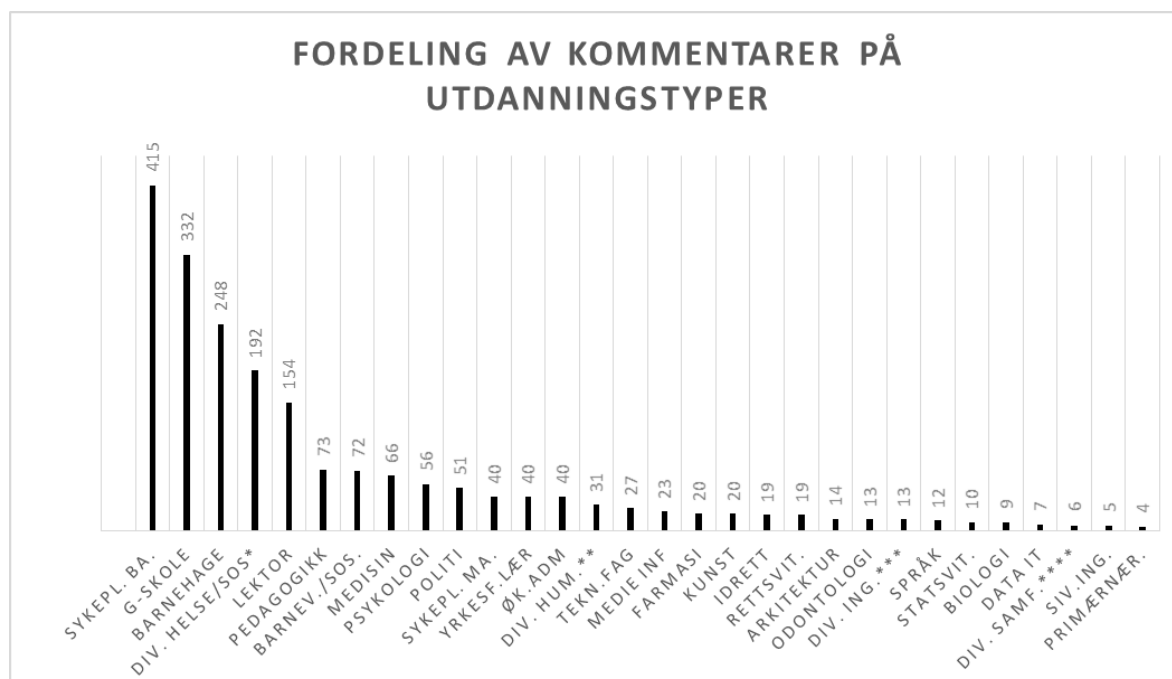
⁵² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/endringer-i-lov-om-universiteter-og-hogs/id107095/>

⁵³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/redegjorelse-for-egenbetalingsregelverket-for-studieturer-ved-statlige-utdanningsinstitusjoner/id2568867/?q=gratisprinsippet+i+hoyere+utdanning>

9 Vedlegg

9.1 Figurer

Figur 1. Fordeling av kommentarer på utdanningstyper

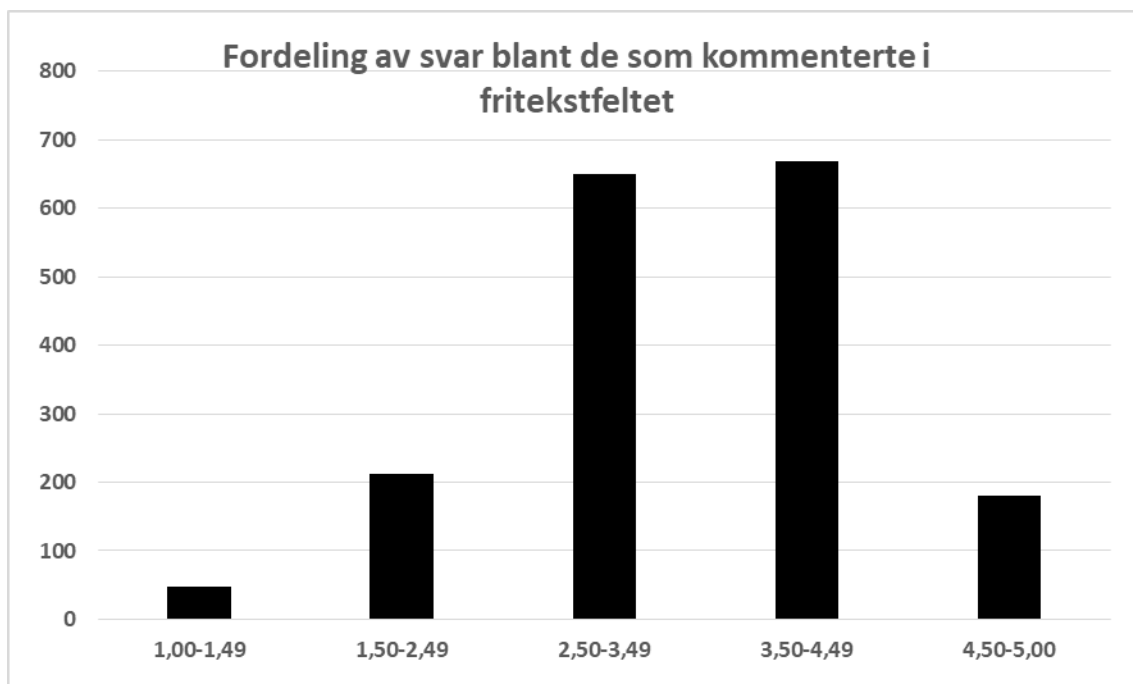
*Div. Helse/sos: Helse og sosial div., ernæring, tannhelse, ergoterapi, fysioterapi, vernepleie, bioingeniør, radiografi, folkehelse, veterinær

**Div. Hum: Antropologi; religion, arkeologi, kunst/litteratur/kultur, bibliotek/arkiv

***Div. Ing: Ing. elektro, Ing. bygg, Ing. maskin, Ing. data, kjemi

****Div. Samf: Samf. andre, Samf.øk.

Figur 2. Fordeling av svar blant de som kommenterte i fritekstfeltet

Figuren over viser hvordan studentene som har kommentert har svart på de åtte spørsmålene om praksis. Svaralternativene går fra 1 (ikke tilfreds) til 5 (svært tilfreds). Antallet respondenter i figuren er lavere enn antallet som har kommentert i fritekstfeltet, det skyldes at ikke alle som har kommentert har besvart de åtte spørsmålene.

9.2 Tabeller

Tabell 1. Praksisvolum i noen ulike utdanninger

Informasjonen om profesjonene f.o.m. audiograf t.o.m. sykepleier er hentet fra Sluttrapport, Kvalitet i praksisstudiene i helse- og sosialfaglig høyere utdanning, Praksisprosjektet, UHR 2016.

Profesjon	Audiograf (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	16 uker (22 studiepoeng)
Innplassering av praksis	Syv uker i 2. semester og ni uker i 4. semester.
Typer praksis	Offentlige hørselssentraler og ØNH avtalespesialister/audiografer

Profesjon	Optiker (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	10,5 uker i ekstern virksomhet. I tillegg totalt 4 uker i praksis på intern klinikk.
Innplassering av praksis	Praksis i ekstern virksomhet: 1 uke i 1. semester, 1 uke 4. semester, 8 uker 6. semester. 2,5 observasjonsdager i 5. semester.

	Praksis i intern virksomhet: 5 dager 4. semester, 11 dager 5. semester, 11 dager 6. semester.
Typer praksis	Privat og offentlig virksomhet. Intern og ekstern praksis.

Profesjon	Barnevernspedagog (3-årig bachelor)
Styring	Rammeplan
Omfang av praksis	Minimum 30 studiepoeng (17–24 uker)
Innplassering av praksis	1-2 praksisperioder
Typer praksis	Kommunale barneverntjenester, døgninstitusjoner i barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien og sosialpedagogiske tiltak direkte rettet mot utsatte barn og unge

Profesjon	Sosionom (3-årig bachelor)
Styring	Rammeplan
Omfang av praksis	30SP (ferdighetstrening og feltarbeid ikke inkludert), minst 17 uker totalt
Innplassering av praksis	Per i dag varierer dette mellom studiene: Flertallet har to praksisperioder; en kort praksis i første studieår + en lengre praksisperiode i 4. eller 5. semester eller kun en lengre praksisperiode i 4. eller 5. semester. Noen studier har prosjektpraksis som en kortere første praksisperiode.
Typer praksis	Ekstern veiledet klientrettet praksis innenfor tjenester som NAV og barnevern, skole, rusomsorg, eldreomsorg, statlige helseforetak, barnevernsinstitusjoner, arbeid med personer med psykisk utviklingshemning, flyktninger, internasjonal praksis, forskningspraksis

Profesjon	Vernepleier (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon og rammeplan
Omfang av praksis	60 studiepoeng (inkludert ferdighetstrening og direkte brukerrettet praksis)
Innplassering av praksis	To til tre perioder fordelt over studieløpet
Typer praksis	Kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten

Profesjon	Bioingeniør (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon og rammeplan
Omfang av praksis	20–30 studiepoeng
Innplassering av praksis	Varierer ved de ulike lærestedene
Typer praksis	Medisinske laboratorier

Profesjon	Ergoterapeut (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon og rammeplan
Omfang av praksis	43–60 studiepoeng
Innplassering av praksis	Innplassering organiseres i dag noe ulikt ved de ulike lærestedene

Typer praksis	Alle arenaer innenfor ulike fagområder der ET jobber/ kan jobbe. Både institusjonsbaserte og hjemmebaserte tjenester og innenfor de ulike spesialistområdene: allmennhelse, arbeidshelse, barns helse, eldres helse, folkehelse, psykisk helse og somatisk helse. Offentlige og private sammenhenger.
---------------	---

Profesjon	Reseptarfarmasøyt (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	4 måneder
Innplassering av praksis	Tredje studieår, både første og siste semester
Typer praksis	Apotek

Profesjon	Provisorfarmasøyt (2-årig master)
Styring	Autorisasjon og yrkesdirektiv
Omfang av praksis	2 måneder
Innplassering av praksis	Varierer ved de ulike lærestedene
Typer praksis	Apotek

Profesjon	Fysioterapeut (3-årig bachelor + 1 år turnustjeneste)
Styring	Autorisasjon og rammeplan
Omfang av praksis	30 uker (45 studiepoeng)
Innplassering av praksis	Praksis i hele studieforløpet, noe ulikt plassert på lærestedene
Typer praksis	Primær- og spesialisthelsetjenesten

Profesjon	Klinisk ernæringsfysiolog (5-årig)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	6,5 uker (opptil 33 dager)
Innplassering av praksis	Ulikt organisert ved lærestedene, men felles er 20 dager praksis i 5. studieår
Typer praksis	Fire uker i spesialisthelsetjenesten

Profesjon	Lege (6-årig)
Styring	Autorisasjon og yrkesdirektiv
Omfang av praksis	Omtrent 23 uker ekstern praksis (totalt ca. 36 uker praksis)
Innplassering av praksis	Hovedsakelig i studiets to (fire) siste år
Typer praksis	Spesialist- og primærhelsetjenesten

Profesjon	Tannlege (Integrert 5-årig masterstudiet i odontologi)
Styring	Autorisasjon og yrkesdirektiv
Omfang av praksis	Ulikt, fra 3 til 28 uker. Dette skyldes lærestedenes ulike modeller for ekstern praksis, og andel klinisk praksistrening som skjer på lærestedet (intern praksis)

Innplassering av praksis	Ulikt ved de ulike studiestedene, men med hovedvekt i 7.–10. semester.
Typer praksis	Den offentlige tannhelsetjenesten, hospitering i privat allmenn eller spesialist praksis hvor det er mulig samt på syke- og aldershjem og i spesialisthelsetjenesten.

Profesjon	Tannpleier (3-årig bachelorstudiet i tannpleie)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	Ulikt mellom lærestedene, fra 5 til 24 uker (30 uker totalt inkludert observasjon- og prosjektp praksis)
Innplassering av praksis	Ulikt ved lærestedene
Typer praksis	Ulikt ved lærestedene, men inkluderer den offentlige tannhelsetjenesten, privat praksis og kommunene

Profesjon	Tanntekniker (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	20 uker
Innplassering av praksis	16 uker bedriftspraksis i 5. semester. 4 uker observasjonspraksis i 6. semester
Typer praksis	Tanntekniske bedrifter og selvvalgt praksissted

Profesjon	Ortopediingeniør (3-årig bachelor + to års turnustjeneste)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	21 uker, tilsvarende 30 studiepoeng totalt
Innplassering av praksis	7 uker i hvert studieår
Typer praksis	3 praksisperioder: 1) Underekstremitetsproteser 2) Hjelpemidler for foten 3) Trunkus og underekstremitetsortoser

Profesjon	Psykolog (6-årig)
Styring	Autorisasjon
Omfang av praksis	Ulikt på lærestedene: 30-60 studiepoeng ekstern veiledet praksis (minimum 5 måneder fulltid og 11–43 uker deltid)
Innplassering av praksis	Ulikt ved lærestedene, men felles med hovedpraksis sent i studieløpet
Typer praksis	Familievernkontor, psykisk helsevern, spesialisthelsetjeneste, kommunale helsetjenester, somatisk spesialisthelsetjeneste

Profesjon	Radiograf (3-årig bachelor)
Styring	Autorisasjon og rammeplan
Omfang av praksis	60 studiepoeng (40 uker)
Innplassering av praksis	Ulikt plassert, men gjennom hele studiet. Praksis ved somatiske avdelinger ønskes tidlig i studiet og er plassert 2–4 semester
Typer praksis	Sykehus og andre helseinstitusjoner, i radiologiske avdelinger, bildediagnostiske sentre eller stråleterapiavdelinger

Profesjon	Sykepleier (3-årig)
Styring	Autorisasjon, rammeplan og yrkesdirektiv
Omfang av praksis	75 studiepoeng (gjennomsnittlig 30 timer per uke) 15 studiepoeng til ferdighetstrening, forberedelser til og refleksjon over praksis
Innplassering av praksis	Ulikt plassert, men gjennom hele studiet
Typer praksis	Kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten

Informasjonen om profesjonene f.o.m. barnehagelærerutdanning t.o.m bachelor i regnskap og revisjon er hentet fra Kunnskapsdepartementets nettsider og lenket videre til Lovdata.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/hoyere-utdanning/rammeplaner/id435163/>

Profesjon	Barnehagelærerutdanning (3-årig)
Styring	Rammeplan
Omfang av praksis	Praksisopplæringen skal omfatte minst 100 dager
Innplassering av praksis	75 dager skal legges til de to første studieårene, og 25 dager til det siste studieåret.
Typer praksis	95 dager skal gjennomføres i barnehage og 5 dager skal ha fokus på overgangen barnehageskole.

Profesjon	Grunnskolelærerutdanning trinn 1–7 (5-årig master)
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Praksisstudiet skal bestå av minst 110 dager
Innplassering av praksis	105 dager skal gjennomføres i grunnskolen og fem dager skal vektlegge overgangen barnehage–skole, og bør derfor legges til barnehage.
Typer praksis	Praksisstudiet skal fordeles over minst fire år med minst 80 dager i løpet av de første tre årene og minst 30 dager i løpet av de siste to årene. Det skal fordeles på høyere og lavere årstrinn på grunnskolens trinn 1–7, I tillegg kommer minst fem dager tilrettelagt observasjon i grunnskolen tidlig i studiet.

Profesjon	Grunnskolelærerutdanning for trinn 5–10 (5-årig master)
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Praksisstudiet skal bestå av minst 110 dager
Innplassering av praksis	Minst 105 dager skal legges til grunnskolen Det skal fordeles på høyere og lavere årstrinn på grunnskolens trinn 5–10. Inntil fem dager kan legges til videregående skole, med vekt på overgang mellom skoleslagene.
Typer praksis	Praksisstudiet skal fordeles over minst fire år med minst 80 dager i løpet av de første tre årene og minst 30 dager i løpet av de siste to årene. I tillegg kommer minst fem dager tilrettelagt observasjon i grunnskolen tidlig i studiet.

Profesjon	Yrkesfaglærerutdanning for trinn 8–13. 180 studiepoeng
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Minimum 130 arbeidsdager,
Innplassering av praksis	Praksis skal i hovedsak gjennomføres i videregående opplæring og fordeles på ulike trinn. Minst ti dager skal gjennomføres på ungdomstrinnet (8.–10. trinn).
Typer praksis	Praksisopplæringen skal være fordelt med 70 dager veiledet yrkespedagogisk praksis i skolen og 60 dagers veiledet yrkesfaglig praksis knyttet til arbeidslivet.

Profesjon	Lektorutdanning for trinn 8–13 (master)
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Minst 100 arbeidsdager
Innplassering av praksis	Praksisopplæringen skal fordeles over minst fire av fem studieår. Studentene skal i løpet av de to siste årene i utdanningen ha en sammenhengende praksisperiode med særlig fokus på selvstendig opplæringsansvar.
Typer praksis	Studentene skal ha praksis både på ungdomsskole og i videregående opplæring

Profesjon	Ingeniørfag, 3-årig bachelor
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Studiepoenggivende praksis som er relevant i forhold til studentens tekniske spesialisering, kan inngå i valgfrie emner, eller med inntil 10 studiepoeng i tekniske spesialiseringsemner.
Innplassering av praksis	
Typer praksis	

Profesjon	Bachelor i regnskap og revisjon 3-årig
Styring	Rammeplan og forskrift
Omfang av praksis	Praksisperioder er ikke beskrevet i denne forskriften. På de aktuelle profesjonene er det krav om praksis etter endt utdanning før godkjenning gis som registrert revisor eller autorisert regnskapsfører.
Innplassering av praksis	
Typer praksis	

9.3 Noen vurderinger av materialet

Funnene i fritekstfeltene peker i retning av at en stor andel av studentene mener det er store kvalitetsbrister ved utdanningen sin. Men er de som har tatt seg tid til å kommentere på praksis i spørreskjemaet representative? Skiller disse studentene seg ut fra de som ikke har kommentert? Kan det være at de som kommenterer er mer kritiske enn de som ikke kommenterer?

For å belyse dette har vi valgt to innfallsvinkler.

1) Er studenter som har kommentert på praksis mer ekstreme i sine svar – sammenlignet med studenter med praksis som ikke har kommentert?

For å belyse dette ser vi på spredningen i svarene på praksisspørsmålene. Den gruppen som har størst spredning i sine svar, har svart mer ekstremt enn den andre gruppen. For å måle dette brukes standardavvik.

Vi finner at de som har brukt fritekstfeltet er noe mer ekstreme i sine svar enn de som ikke har kommentert. De som kommenterte har et standardavvik på 1,19, de som ikke kommenterte har et standardavvik på 1,01, noe som må sies å være en betydelig forskjell. Tallene refererer til det gjennomsnittlige standardavvik på praksisspørsmålene. Vi har også sett på standardavviket på alle de andre spørsmålene i spørreskjemaet. Her finner vi at de som kommenterte har et standardavvik på 0,99, mens de som ikke kommenterte har et standardavvik på 0,96, altså en minimal forskjell. Tallene refererer til det gjennomsnittlige standardavvik på de andre spørsmålene i spørreskjemaet.

Dette kan tolkes som at de som har kommentert har mer varierte opplevelser i praksis enn de andre praksisstudentene – og at de i mindre grad har varierte opplevelser på alle andre sider ved studiet. Det er altså neppe slik at studentene som har kommentert er mer negative eller positiv av natur enn studenter som ikke har kommentert.

For øvrig er de som har kommentert mindre tilfredse med praksisen enn de som ikke har kommentert, men disse to gruppene er like tilfredse med alle andre sider ved studiet enn praksis.

2) Har studenter mer varierte opplevelser i praksis enn ellers i studiet sitt?

Dersom variasjonen i svarene på praksisspørsmålene ikke er høyere enn i svarene på de andre spørsmålene, blant studenter med praksis, indikerer det at praksis ikke skiller seg ut fra andre sider ved studiene.

Vi finner at variasjonen gjennomgående er en del større i praksisspørsmålene (standardavvik 1,06) enn i de andre spørsmålene (standardavvik 0,97). Forskjellen er ikke stor, men det synes likevel som om studentene har mer varierte opplevelser i praksis enn i resten av studiet. Dette gjelder spesielt de som har kommentert på praksisspørsmålene, som har tilsvarende standardavvik på 1,19 og 0,99.

	Alle uten praksis (N=18 129)	Alle med praksis (N=10 611)	Alle med praksis som ikke har kommentert (N=8 836)	De som har kommentert (N=1 775)
Snitt st.avvik, ikke-praksis-spm	1,00	0,97	0,96	0,99
Snitt st.avvik, praksisspm		1,06	1,01	1,19

9.4 Praksis i NOKUTs forskrifter 2003–2017

Forskrift om kriterier for akkreditering av institusjoner og standarder og kriterier for akkreditering av studietilbud i norsk høgre utdanning, ble vedtatt 05.05.2003. Denne hadde ingen krav eller referanser til praksis.

Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning, ble vedtatt 25.01.2006.

Her het det i Kapittel 2 Standarder og kriterier for akkreditering av studier:

§ 2-1(1) 9 lavere grads studier og § 2-2 (2) 10 høyere grads studier. Det skal foreligge plan for studiet. Opplegg for og gjennomføring av eventuell praksis skal være relatert til målene for studiet, den øvrige undervisningen og den kompetansen kandidatene skal ha ved gjennomført studium. Videre under § 2-1(2) lavere grads studier; Institusjonen skal ha et stabilt fagmiljø knyttet til studiet pkt. 4: For studier med praksis skal fagmiljøet også ha erfaring fra praksisfeltet.

Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (Studietilsynsforskriften) ble vedtatt 27.11.2011 og revidert 28.02.2013.⁵⁴ Her heter det i § 4-1 Grunnleggende forutsetninger for akkreditering (lavere og høyere grads studier) pkt. 5: Der deler av studiet foregår utenfor den institusjonen som utsteder vitnemål, skal det foreligge tilfredsstillende avtaler som regulerer vesentlige forhold av betydning for studentene. For praksisstudier utdypes dette med: Klare ansvarsforhold er ikke minst viktig for praksisstudier. En tilfredsstillende praksisavtale må inneholde bestemmelser om eksterne praksisveilederes kompetanse og kapasitet, regulere tiltak for oppfølging av studentene og vise institusjonens ansvar og retningslinjer for kvalitetssikring.

I § 4-2 Plan for studiet pkt. 2d Studiets arbeids- og undervisningsformer skal være egnet til å oppnå læringsutbytte slik det er beskrevet i planen, sies det at: Praksis skal være tilrettelagt slik at studenten skal kunne oppnå det foreskrevne læringsutbyttet. Praksisavtaler skal beskrive praksisens relevans for læringsutbyttet. I § 4-3 Fagmiljø tilknyttet studiet, pkt. 5 heter det: For studier med praksis skal fagmiljøet og eksterne praksisveiledere ha hensiktsmessig erfaring fra praksisfeltet. Dette utdypes

⁵⁴ Referanse i Lovdata: FOR 2013-02-28 nr. 237

med: Vurderingen gjelder både interne og eksterne praksisveiledere. Med «hensiktsmessig» menes både relevant praksis og tilstrekkelig erfaring fra praksis.

Gjeldende forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (Studietilsynsforskriften) ble vedtatt 02.07.2017. Her heter det i § 2-2 Krav til studietilbudet pkt. (9) For studietilbud med praksis skal det foreligge praksisavtale mellom institusjon og praksissted. Og i § 2-3 Krav til fagmiljø pkt. (7) For studietilbud med obligatorisk praksis skal fagmiljøet tilknyttet studietilbudet ha relevant og oppdatert kunnskap fra praksisfeltet. Institusjonen må sikre at praksisveiledere har relevant kompetanse og erfaring fra praksisfeltet.

10 Litteratur

- Bakken, P., L.F. Pedersen og K.F. Fretland, (2018) Studiebarometeret 2017, hovedtendenser, Studiebarometeret, Rapport 1-2018, NOKUT
https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2018/studiebarometeret-2017_hovedtendenser_1-2018.pdf
- Brandt, E. (2005) Kartlegging av praksisbasert høyere utdanning, NIFU's skriftserie 8/2005
- Caspersen, J og P. Kårstein (2013) Kvalitet i praksis, Oppfatninger om kvalitet blant praksisveiledere, NIFU-rapport 14/2013
- Damen, M.L., Hauge, M.S., Skåtun, K.C., Holm, S. og Bakken, P. (2017) Studiebarometeret 2016: hovedtendenser, Studiebarometeret: Rapport 2.2017, NOKUT
http://www.nokut.no/Documents/Studiebarometeret/2017/Studiebarometeret%202016_hovedtendenser.pdf
- Elken, M., T. Røsdal, S.Aarstad og J.Caspersen (2015) Praktisk øving i tannhelseutdanningene i Norge. En sammenligning av ulike studiemodeller. NIFU-rapport 12/2015
- Grønn, T (2010) Fokus på praksisstudier og kvalitetssikring av praksis. Komparativ kartlegging og analyse av HIOs heltids bachelorstudier som har ekstern veiledet praksis som krav i rammeplanen.
- Haugdal, B.K. (2009) Revidering av akkrediterte sykepleierutdanninger – Kvaliteten i praksisstudiene, NOKUTS utredninger og analyser, 2009 <http://www.nokut.no/no/Fakta/NOKUTs-publikasjoner/Utredninger-og-analyser/Norsk-utdanning/Praksisstudier-i-sykepleierutdanningen/>
- Hatlevik, I.K. R (2012) Praksis i studiene, En undersøkelse blant praksisveiledere, faglærere og studenter ved fem profesjonsutdanninger, Høgskolen i Oslo og Akershus 2012
- Hougaard, P.F. (2015) Praksisopplæring i profesjonsstudier, En kvalitativ studie av organisering av praksisopplæringen ved sykepleier-, fysioterapeut-, førskolelærer-, sosionom- og barnevernspedagogutdanningene ved Høgskolen i Oslo og Akershus. SPS-arbeidsnotat nr.1-2015
<http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/filer-sps/arbeidsnotater/1-2015-Praksisopplaering-i-profesjonsstudier>
- Kunnskapsdepartementet. (2008) Stortingsmelding 11 (2008-2009) Læreren – rollen og utdanningen
<https://www.regjeringen.no/contentassets/dce0159e067d445aacc82c55e364ce83/NO/PDFS/STM200820090011000DDDPDFS.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2011) Stortingsmelding 13 (2011-2013) Utdanning for velferd, samspill i praksis <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-13-20112012/id672836/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017) Stortingsmelding 16 (2017-2018) Kultur for kvalitet i høyere utdanning,
<https://www.regjeringen.no/contentassets/aee30e4b7d3241d5bd89db69fe38f7ba/no/pdfs/stm201620170016000dddpdfs.pdf>

Kårstein, A. og J. Caspersen (2014) Praksis i helse- og sosialfagutdanningene. En litteraturgjennomgang, NIFU-rapport 16/2014

Lid, S.E., L.F. Pedersen, M.L. Damen, (2017), Underviserundersøkelsen 2017, Hovedtendenser, NOKUTs utredninger og analyser 2/2018
https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/underviserundersokelsen/lid_pedersen_damen_underviserundersokelsen-2017_hovedtendenser_2-2018.pdf

Raaen, F.D (2017) Organisering og utbytte av praksisopplæringen i: Mausethagen, S. og J-C Smeby (red.) Kvalifisering til profesjonell yrkesutøvelse, Universitetsforlaget 2017.

Solvoll, B.A og K. Heggen, (2003) Læring i sykepleiepraksis, i: Bjørk, I.T. og M.S. Bjerkenes (red.) å lære i praksis, en veiviser for studenten, Universitetsforlaget 2003

Struijk, B. (1992) Har helse- og sosialfaghøgskolene behov for praksisstudier? I: Praksisopplæringen – forslag til forsknings- og evalueringsprogram, RHHS-rapport 2/1992 (39-40)

Vabø, A og R. Sweetman (2011) Praksisorienterte studietilbud. Eksempler fra ingeniørutdanning, markedsføringsfag, humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag. NIFU-rapport 2/2011
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/281460/NIFUrapport2011-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

UHR (2016) Kvalitet i praksisstudiene i helse- og sosialfaglig høyere utdanning: Praksisprosjektet, Sluttrapport fra et nasjonalt utviklingsprosjekt gjennomført på oppdrag fra KD i perioden 2014-2015
http://www.uhr.no/documents/praksisprosjektet_sluttrapport_ver2.pdf